

**AZƏRBAYCANDA SIĞORTA SİSTEMİ:
İQTİSADI VƏ SOSIAL PROSESLƏRƏ
MULTİPLİKATOR TƏSİRİ KİMİ**

**Tədqiqat Açıq Cəmiyyəti İnstitutu – Yardım Fondu
tərəfindən dəstəklənmişdir.**

Müəllif: Leyla Əliyeva
Elmi redaktor: i.e.n. V.İ.Bayramov

Azərbaycanda sığorta sistemi:iqtisadi və sosial proseslərə
multiplikator təsiri kimi. Bakı: Qanun Nəşriyyatı, 2011, 108 səh.

Sığorta sisteminin inkişafına heç bir ölkədə iqtisadiyyatın digər sferalarının inkişafından ayrı baxılmır. Tədqiqatlar göstərir ki, sığorta yeganə iqtisadi sistemlərdəndir ki, onun inkişaf səviyyəsi iqtisadiyyatla yanaşı digər sferalara, hətta insanların həyat tərzinə də birbaşa təsir göstərir. Son bir neçə ildə Azərbaycanın sığorta bazarında cəmi 3 faiz artım qeydə alınıb. Hansı ki, bunu da sığorta sektorunun inkişafı baxımından qənaətbəxş hesab etmək olmaz. Sistemin zəif inkişaf etməsi maliyyə, bank, səhiyyə və s. sektorlar ilə yanaşı insanların uzun ömürlüynə də mənfi təsir göstərir.

Kitab tədqiqatçılar, səhiyyə siyasətini həyata keçirən hökumət qurumları, sığorta təşkilatları üçün nəzərdə tutulub.

İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi

Dilarə Əliyeva 115
Bakı, Az1009,
AZƏRBAYCAN
Tel ; (99412) 5970691
(99412) 4975684
Fax (99412) 4975684
Email; cesd.az@gmail.com
info@cesd.az
URL; www.cesd.az

Q 1300130005
AB 022051

Az 2
© Qanun Nəşriyyatı, 2011
© İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi

MÜNDƏRİCAT

Giriş	4
Azərbaycanda sığorta sektorunun real vəziyyətinin qiymətləndirilməsi	6
Qanunvericilik Bazasının Təhlili	12
Sığorta şirkətlərinin əsas problemlər	14
Azərbaycanda sığorta xidmətlərinin təsnifatı	22
Azərbaycanda icbari sığorta	32
Sığorta şirkətlərinin təklif etdikləri xidmətlər	45
Sığorta sektorunda aparılan son islahatlar və dəyişikliklər	79
Beynəlxalq Təcrübə	82
Azərbaycan sığorta bazarının Rusiya və Türkiyə ilə müqayisəsi	91
Nəticə və təkliflər	98
İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı	107

Giriş

İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə sığorta sisteminin Ümumi Daxili Məhsuldakı (ÜDM) payının 15-20 faiz arasında dəyişməsinə baxmayaraq, bu gün Azərbaycanda həmin göstərici 2 faiz, adam-başına düşən sığorta haqqı 18-19 manatdır. Sığorta mükafatlarının dünya üzrə orta göstəricisi Azərbaycandakı mükafatların səviyyəsini 15 dəfə üstələyir.

Azərbaycanda bu sistemin zəif inkişaf etməsi maliyyə, bank, səhiyyə və s. sektorlar ilə yanaşı, insanların uzunömürlülyünə də mənfi təsir göstərir. Bütün bu problemlərə baxmayaraq sığorta sisteminin problemlərini tədqiq edən, onun daxili və xarici faktorlar üzrə qiymətləndirilməsini həyata keçirən, sığorta ilə iqtisadi və sosial sferaların qarşılıqlı əlaqəsini müəyyənləşdirən, problemlərin həlli yollarını göstərən və eləcə də bu sistemin dayaq inkişafını təmin edəcək təkliflər irəli sürən fundamental tədqiqat aparılmayıb. O baxımdan Azərbaycanda sığorta sisteminin inkişafına çoxtərəfli yanaşmanı özündə ehtiva edən tədqiqatın aparılmasına zərurət vardır. İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi (İSİM) tərəfindən ACİ Yardım Fondunun («ACİYF») dəstəyi ilə həyata keçirilən «Azərbaycan Sığorta Sistemi: iqtisadi və sosial proseslərə multiplikator təsiri kimi» layihəsi məhz bu məqsədi daşıyır. Tədqiqat layihəsi ölkədə sığorta sisteminin inkişaf imkanlarının təhlili və bu sistemin daha səmərəli modellər əsasında inkişafı məsələlərini əhatə edir.

Layihə çərçivəsində ölkədə sığorta sektorunun problemləri

araşdırılıb, sektorun inkişafına mane olan amillər təhlil olunaraq beynəlxalq, eləcə də region ölkələrinin bu sahədəki təcrübələri öyrənməklə Azərbaycanda sığorta sisteminin sektor kimi inkişafına dəstək verməyə çalışılıb. Tədqiqatın məqsədlərindən biri də sektorun irəliləməsi üçün müxtəlif variantların tədqiqində modelləşdirmədən istifadə edib, hər bir variantı öncədən müəyyən edilmiş meyarlar üzrə qiymətləndirib üstünlüklərini və çatışmazlıqlarını müəyyənləşdirmək, həmin variantları mümkünlük testindən keçirməklə tövsiyələr paketi hazırlamaq olub.

Azərbaycanda sığorta sektorunun real vəziyyətinin qiymətləndirilməsi

Azərbaycanın sığorta sistemi və qanunvericilik tarixi 1991-ci ildən başlayıb. Ümumilikdə ölkədə sığorta işinin inkişafını 3 mərhələyə bölmək olar.

Birinci dövr 1920-ci ilə qədər olan dövrdür. Hansı ki, XIX əsrin ortalarından başlayaraq neft sənayesinin inkişafı ilə bağlı sahibkarlıq fəaliyyətinin genişlənməsi sığorta işinin əsas stimulyeri qüvvəsi olub. 1910-cu ildə Bakıda 18 sığorta cəmiyyəti, 1912-ci ildə 30 sığorta cəmiyyəti və agentliyi fəaliyyət göstərib. Sözügedən sığorta şirkətlərinin işinin əsasını Xəzər dənizində üzən gəmilərin sığortası təşkil edib və bu sahədə rus şirkətlərinə böyük yer verilib.

İkinci dövr Sovet Hakimiyyətinə aid 1920-1990-cı illərdir. Keçmiş SSRİ-nin başqa respublikalarında olduğu kimi, Azərbaycanda da dövlət sığorta sistemi təşkil edilib. Sığorta işinin inkişafında müəyyən rol oynayan Azərbaycan SSR Dövlət Sığortası Baş İdarəsi və SSRİ «Inqosstrax»ın Bakı şöəsi yaradılıb. Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra – 1922-ci ildən başlayaraq bütün SSRİ-də sığorta dövlət inhisarına alınıb. Bu dövrdə əhaliyə göstərilən sığorta xidmətləri məhdud xarakter daşdı. Daha doğrusu, sığorta sistemi dövlət sosial təminat sisteminə əlavə kimi fəaliyyət göstərdi. Müasir günə kimi dövlət sığortasının inkişafında müvəffəqiyyətlərlə yanaşı, çox böyük əyintilər baş verib. Məsələn, 30-cu illərdə ölkədə mövcud olan kooperativ və səhmdar fondlar inzibati yolla ləğv edilərək, yerində ancaq dövlət sığortası yaradıldı. Bu isə sığorta sistemində rəqabətin olmamasına və obyektiv inkişafın ləngiməsinə səbəb oldu.

1988-ci ilin 26 mayında «SSRİ-də Kooperasiya haqqında» qanun qəbul edildikdən sonra kooperativlərə və onların ittifaqlarına kooperativ sığorta təşkilatları yaratmağa, sığortanın qaydasını, növlərini müəyyən etməyə icazə verildi. Bununla da ölkədə kommertiya sığorta təşkilatları və səhmdar cəmiyyətləri yaradılmağa başlandı.

Üçüncü dövr – 1990-cı ildən sonrakı dövrdür. Bu dövrdən sonra sığorta sistemi müstəqil inkişaf etməyə başlayıb. 1991-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Dövlət Sığorta Nəzarəti yaradılıb. Bu təşkilatın vəzifəsi ölkəmizdə sığorta xidmətləri bazarının inkişafının tənzimlənməsi, sığortaçıların, sığortalıların və dövlət mənafeyinin müdafiəsi, metodiki rəhbərliyin həyata keçirilməsi, müvafiq normativ hüquqi sənədlərin hazırlanması və s. olub. 1991-ci ildən başlayaraq qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi ilə əlaqədar 20-yə yaxın qanun və normativ-hüquqi akt qəbul edilib.

Qeyd edək ki, sığorta sisteminin inkişafının ilkin mərhələsində – 1991-ci ildə ölkədə 62 sığorta təşkilatı, o cümlədən 53 milli, 9 birgə sığortaçı fəaliyyət göstərib. Lakin ötən illərdə 33 kommersiya sığorta təşkilatı sığorta olunanların etimadını qazana bilmədiyindən müflisləşərək öz fəaliyyətini dayandırıb. 1 yanvar 2002-ci il tarixə Azərbaycanda 38 sığorta şirkəti, o cümlədən 9 birgə sığortaçı (Azərbaycan-İngiltərə – 4; Azərbaycan-Türkiyə – 2; Azərbaycan-İran – 1; Azərbaycan-ABŞ – 1; Azərbaycan-Rusiya – 1) fəaliyyət göstərib. 2006-cı ilin əvvəlinə sığorta bazarında 29 sığorta təşkilatı fəaliyyət göstərib. Onlardan 22-si özəl, 6-sı qarışıq mülkiyyət formalı dövlət kommersiya şirkəti olub. Hazırda isə ölkədə sığorta sektoru üzrə 28 şirkət fəaliyyət göstərir.

Azərbaycanın sığorta bazarında beynəlxalq sığorta təcrübəsindən fəqli tendensiyalar müşahidə olunur. Qeyri-həyat sığortasının sığorta məhsulları həcmində aparıcı yerə məxsus olması ölkənin sığorta bazarının özünəməxsus xüsusiyyətlərindəndir. Son illər ərzində bu sığorta məhsulu cəmi sığorta haqlarının 87-92% xüsusi çəkisinə malik olub. Həyat sığortasının ümumi sığorta müqavilələrində payı isə 5 faizdən çox deyil. Halbuki inkişaf etmiş sığorta bazarlarında bazarın 55-60%-i həyat sığortası hesabına formalaşır. Nəzərə alsaq ki, dünyada həyat sığortasının bütün növləri yığım xarakteri daşıyır, o cümlədən vətəndaşların maddi vəziyyətlərinin

yaxşılaşdırılmasına xidmət edir, Azərbaycanda əksinə bu sığorta növü üzrə daxilolmalar ildən-ilə azalır. Sığorta haqlarının həcmində həyat sığortası çox aşağı, əhəmiyyətsiz göstəricilərlə ifadə olunur. 2008-ci ildə bu məhsulun xüsusi çəkisi cəmi sığorta məhsullarının 1%-i həcmində olub. Həmin ildə ölkədə həyat sığortasının növləri üzrə daxilolmaların həcmi 55,2 faiz azalaraq 1 mln. manat, sığorta ödənişləri 385,50 min manata düşüb. Əvəzində qeyri-həyat sığortası 25,4 faiz artaraq 156,41 mln. manat, icbari sığorta növləri üzrə 4 faiz artaraq 21,85 mln. manat təşkil edib. 2009-2010-cu illərdə də qeyri-həyat sığortası ilə müqayisədə həyat sığortası üzrə sığorta haqları və sığorta ödənişləri aşağı olub. 2009-cu ildə həyat sığortası üzrə sığorta haqları 897,32 min manat, sığorta ödənişləri 443,39 min manat təşkil edib. 2010-cu ildə sığorta haqları 1 457 429,44 manat, sığorta ödənişləri 332 507,46 manat olub. Həyat sığortasının sığorta haqlarında xüsusi çəkisinin zəif olması ümumilikdə cəmiyyətin, ayrılıqda əhalinin həyat səviyyəsinin inkişaf imkanları, bu sığorta məhsulunun təşviqat imkanlarının zəifliyi və sığorta institutlarının müvafiq inkişaf səviyyəsi ilə əlaqələndirmək olar.

Sığorta bazarı özü-özlüyündə başqa amillərdən və bazarlardan, xüsusilə də bank bazarı, maliyyə sektoru, ayrı-ayrı vətəndaşların rifahı və şirkətin maliyyə sabitliyindən asılıdır. Sığorta bu gün bizim iqtisadiyyatda müşahidə etdiyimiz proseslərin bir növ rentgenidir. Sığorta sisteminin inkişafının ləngiməsinə səbəb olan başlıca amillər:

Ölkənin sosial-iqtisadi vəziyyəti:

- 1. Sığorta sistemi ilə bağlı qanunvericilikdə olan boşluqlar***
- 2. Dövlət tərəfindən sığorta bazarında xarici kapitalın iştirakına qoyulmuş məhdudiyətlər***
- 3. Sığorta bazarında dövlət inhisarçılığının davam etməsi***
- 4. Müstəqil sığorta şirkətlərinin kapital təminatında banklardan asılı olması***
- 5. Əhalinin sığorta şirkətlərinə inamsızlığı***

Sığorta sisteminin inkişafını dayandıran əsas səbəblərdən biri bu sahədəki inhisarçılıqdır. Bazarda dövlət inhisarının qalması xidmətlərin çeşidinin, keyfiyyətin artımına, sağlam rəqabətə, yeni sığorta şirkətlərinin yaranmasına əngəl yaradır, inhisarçı şirkətlərin məqsədli qiymət endirimləri vasitəsilə rəqiblərini sıxışdırmalarına səbəb olur. Məsələn, bütün dövlət təşkilatlarında çalışanların icbari sığortası «Azərsığorta» Dövlət Şirkəti vasitəsilə həyata keçirilir.

Sektorun əsas problemləri siyahısına vətəndaşların məlumatlılıq səviyyəsinin aşağı olması da daxildir. Əhalinin məlumatsızlığı bazarın inkişafına təsir edir. Sığorta müqaviləsi imzalayan insanlar bir çox hallarda imzaladıqları müqavilənin mətni ilə tanış olmur, müqavilə üzrə hüquq və vəzifələrini aydın şəkildə bilmirlər. Əhalinin məlumatsızlığında təkcə onların bu təşəbbüslərinin az olması deyil, sığorta şirkətlərinin məlumatlandırma kampaniyası aparmaması böyük rol oynayır. Belə ki, şirkətlər reklam işləri ilə müqayisədə potensial müştərilərini məlumatlandırmaq fəaliyyətinə daha az önəm verirlər. Və buna daha az vəsait xərcləyirlər. Nəticədə Azərbaycanda könüllü şəkildə hər hansı sığorta məhsulundan istifadə edən vətəndaşa nadir halda rast gəlmək olur. Sığorta şirkətlərinin könüllü məhsullar üzrə müştəri bazasını əsasən banklar təmin edir.

Araşdırmalar və təhlillər göstərir ki, Azərbaycanda sığorta bazarı Türkiyə, Rusiya, hətta Qazaxıstan kimi ölkələrlə müqayisədə zəif inkişaf edib. Bu həm sığorta mükafatlarının həcminə, həm də sığorta məhsullarının sayına görə müşahidə olunur. Məsələn, Qazaxıstanda 2008-ci ildə sığorta mükafatlarının ümumi həcmi 1 237 milyon dollar olub. Azərbaycanda isə bu rəqəm 1 179 milyon təşkil edib.

Digər tərəfdən inkişaf etmiş sığorta bazarlarında icbari pensiya, icbari tibbi və işə götürənin mülki məsuliyyətinin icbari sığortalarını dövlətlə yanaşı, həyat sığortası sahəsində ixtisaslaşmış sığorta şirkətləri də həyata keçirir ki, bu da onların sığorta bazarında paylarının yüksək olmasına əhəmiyyətli təsir edir. Bu gün Azərbay-

canda icbari pensiya sığortası yalnız dövlət tərəfindən həyata keçirilir. Lakin onu da qeyd etmək lazımdır ki, hazırda sığorta bazarında həyat sığortası məhsulları satan sığortaçıların texniki imkanları bu növ sığortaları həyata keçirmək üçün kifayət etmir.

Beynəlxalq təcrübədə həyat sığortası müqavilələrinin əsas xüsusiyyətlərindən biri də uzun müddəti əhatə etməsidir. Azərbaycanın sığorta bazarında bağlanan həyat sığorta müqavilələrinə diqqət yetirsək görürük ki, öhdəliklər əsasən qısa müddətlidir. Burada başlıca səbəb, əhalinin hələ də uzun müddəti əhatə edən həyat sığortası məhsullarına etibar etməməsidir. Sovet dövründə bağlanan uzun müddətli həyat sığortası müqavilələri üzrə öhdəliklərin məlum səbəblərdən yerinə yetirilməməsi, həyat sığortası üzrə güclü kapitalla və uzun müddətli bazar strategiyasına malik şirkətlərin mövcud olmaması və mövcud şirkətlərin bazara maraqlı və keyfiyyətli həyat sığortası məhsulları təklif edilməməsi etibarsızlığın formalaşmasında rol oynayıb.

Digər həlledici amillərdən biri də, yerli bazarda yığım funksiyası daşıyan investisiya alətlərinin strukturunda və keyfiyyətində olan çatışmazlıqdır.

Azərbaycanda sığorta tarifləri (avtomobil sığortası istisna olmaqla) inkişaf etmiş, hətta qonşu ölkələrlə müqayisədə aşağıdır. Xüsusilə nəzərə alsaq ki, sığorta bazarının formalaşmasında sığorta tariflərinin xüsusi rolu var və sığorta fəaliyyətinin nəticəsi bilavasitə tarif dərəcələrinin nə dərəcədə düzgün və real qurulmasından asılıdır, həyat sığortası üzrə sığorta haqlarının aşağı olması sığorta şirkətlərinin ziyanla işləməsinə gətirib çıxarıb. Bu səbəbdən sığorta şirkətləri həyat sığortası ilə bağlı iri şirkətlərin müraciətlərini geri çevirir, müqavilələri pozurlar.

Bu sektorda geniş yayılan tendensiyalardan biri sığorta hadisəsinin qiymətləndirilməsi nəticəsində sığorta şirkətlərinin özləri tərəfindən sığorta ödənişinin çox aşağı göstərilməsidir. Çünki qanunvericiliyə əsasən sığorta şirkətlərinin bağladıkları bir sığorta

müqaviləsinin dəyəri onların nizamnamə kapitalının həcmi ilə əlaqədar məhdudlaşdırılır.

Sığorta bazarının əsas problemlərindən digəri sığorta sahəsində ixtisaslı kadrların və aktualların çatışmazlığıdır. Son illər bu sahədə artım dinamikasının olmasına baxmayaraq, bazarda hələ də mütəxəssis çatışmazlığı hiss edilir. Sistemin zəif inkişafı maliyyə, bank, səhiyyə və s. sektorlarla yanaşı, insanların uzun ömürlüyünə mənfi təsir göstərir.

«Sığorta haqqında Qanun»un 1999-cu ildə qəbul edilməsinə baxmayaraq hesabatlılıq və maliyyə hesabatı vermə məsələlərinə də az diqqət yetirilib. Qanun sığorta şirkətlərindən illik konsolidə edilmiş maliyyə hesabatlarının hazırlanmasını tələb etsə də qanun mühasibat və maliyyə hesabatları standartlarını müəyyən etmir. Bu sahəyə aid olan mühasibat uçotu standartları mövcud deyil. «Sığorta haqqında» qanunda bildirilir ki, sığortaçıların maliyyə və işgüzar fəaliyyəti sığortaçıları tərəfindən seçilmiş və təyin edilmiş müstəqil auditor tərəfindən yoxlanılmalıdır. Audit aparılmış maliyyə hesabatları Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidmətinə və vergi orqanlarına təqdim edilməlidir. Müstəqil auditorun və ya auditor təşkilatının seçilməsi ilə bağlı xüsusi tələblər mövcud deyil.

2006-cı ildə yaradılan Azərbaycan Sığortaçıları Assosiasiyasının məqsədlərindən biri sığortaçıları adından vahid bir cəbhə kimi çıxış etmək olsa da qurumun fəaliyyəti dövründə belə təşəbbüslərə rast gəlinməyib. Assosiasiya sığortaçıları maraqlarının müdafiəçisi kimi qəbul olunmur, nəticədə qarşıya qoyulan məsələlər öz həllini tapmır. Nəzərə alsaq ki, Azərbaycanda çox az sayda sığorta şirkətləri cari problemlərinin həlli ilə bağlı Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidmətinə çıxış əldə edə bilər. Assosiasiyanın bu istiqamətdə zəiflik nümayiş etdirməsi sığorta şirkətlərinin problemlərinin həllini ertələyir.

Qanunvericilik bazasının təhlili

Azərbaycanda sığorta sektorunun qanunvericilik bazasının tarixi 1993-cü ildən başlayır. Həmin ildə «Sığorta haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunu qəbul edilib. Bunun ardınca müxtəlif illərdə «Bankların, sığorta və təkrarsığorta şirkətlərinin kapitallaşma səviyyəsinin artırılmasının stimullaşdırılması haqqında», «Sığorta fəaliyyəti haqqında», «İnzibati Xətalər Məcəlləsinə dəyişikliklər və əlavələr edilməsi haqqında», «İnzibati Xətalər Məcəlləsindən Çıxarış»,

«Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəllənin 50-ci (Sığorta) Fəslə», «Auditorun peşə məsuliyyətinin icbari sığortası haqqında», «Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda fəaliyyət göstərən diplomatik nümayəndəliklərində qulluq edən şəxslərin icbari sığortası haqqında», «İcbari ekoloji sığorta haqqında», «Azərbaycan Respublikasında nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası haqqında», «Tibbi sığorta haqqında», «Dövlət qulluqçularının icbari sığortası haqqında», «Hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında», «Məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında», «Sərnişinlərin icbari sığortası haqqında», «Yanğından icbari sığorta haqqında», «İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə və «Sığorta fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa əlavələr və dəyişikliklər edilməsi barədə və «İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında» və «İcbari sığortalar haqqında» Azərbaycan Respublikası qanunları qəbul edilib. Qanunların say etibarilə çox olmasına rəğmən hökumət də etiraf edir ki, Azərbaycanda

sığorta sahəsində qanunvericilik bazası orta inkişaf səviyyəsinə çatdırılmayıb. Bu səbəbdən də Maliyyə Nazirliyi son bir ildə sığorta sektoru ilə bağlı qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi təşəbbüsləri ilə çıxış edir. Əslində 2007-ci ildə «Sığorta fəaliyyəti haqqında» qanunun qəbul edilməsindən sonra yaranmış uyğunsuzluqla digər qanunvericilik aktları çərçivəsində də nizamlama mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi vacibdir.

Sığorta sektorunun inkişaf dinamikasının digər sektorlarla müqayisədə geridə qalmasında «Sığorta haqqında» qanundakı ciddi boşluqların da təsiri böyük olub. Halbuki 1993-cü ildə qəbul olunan bu qanun 1999-cu ildə təkmilləşdirilərək yenidən qəbul edilmişdi. Əvvəlki illə müqayisədə müasir tələblərə cavab versə də, bir sıra çatışmazlıqlar qalırdı. Nəhayət, 2008-ci ildə qanun qüvvədən düşdü. Sığorta qanunvericiliyi sahəsində qanunların işlək olmamasının göstəricilərindən biri də məcburi tibbi sığorta ilə bağlıdır. Bu istiqamətdə qanunun 1999-cu ildə qəbul edilməsinə baxmayaraq hələ də tətbiq edilməyib.

İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, bu sahədəki qanunlar həm sığorta olunanın, əhalinin maraqlarını müdafiə etməlidir, həm də sığortaçılarının maraqlarını qorumalıdır, onları qeyri-proporsional sığorta tariflərinə görə, fransıza olmaması halında, yaxud zərərlərin artıq ödənişləri üçün təkrar sığorta ödəmə halda faydasız iqtisadi vəsiyyətinə salmamalıdır.

Sığorta şirkətlərinin problemləri

Azərbaycanda sığorta birlikləri hüquqi şəxs kimi Maliyyə Nazirliyinin tərkibindəki Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sığorta Nəzarətində qeydiyyatdan keçdikdən sonra öz nizamnamələri əsasında fəaliyyət göstərirlər. Hazırda ölkədə 28 sığorta şirkəti, 1 təkrar sığorta, beş broker şirkəti (dördü xarici kapitalın iştirakı ilə) var;

- 1. «A-Group Sığorta Şirkəti» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 2. «Alfa Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 3. «AtaSığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 4. «Atəşgah» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 5. «Atəşgah Həyat «Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 6. «Azal Sığorta «Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 7. Azərbaycan Respublikası Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkəti (Azərsığorta)**
- 8. «Azərbaycan Sənaye Sığorta «Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 9. «Azərqarant Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 10. «Azsığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 11. «Bakı Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 12. «Başak-İnam Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 13. «MEQA Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 14. «Beynəlxalq Sığorta Şirkəti» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 15. «Era Trans Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 16. «Çartis Azərbaycan» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 17. «Əmrah Sığorta» sığorta şirkəti**
- 18. «Fidan Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 19. «Günay Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 20. «Xalq Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 21. Qala Həyat» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**
- 22. «Qarant Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti**

23. *«AXA MBASK» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti*
 24. *«PAŞA Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti*
 25. *«Standard Insurance» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti*
 26. *«Rəvan Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti*
 27. *«Temz Sığorta Qrupu» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti*
 28. *«Paşa Həyat Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti*
- Təkrarsığorta**
1. *«AzRe Təkrarsığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti*

Bildirək ki, ölkədəki sığorta şirkətləri əsasən yerli şirkətlərdir. Çünki mövcud qanunvericilik sığorta şirkətinin yaranması zamanı xarici kapitalın cəlb edilməsinə məhdudiyətlər qoyur. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının 25 dekabr 2007-ci ildə qəbul etdiyi Sığorta Fəaliyyəti haqqında Qanununa əsasən sığorta şirkətinin nizamnamə kapitalında xarici kapitalın iştirak payının 49 faizdən artıq olmaması nəzərdə tutulurdu. 2008-ci il 14 noyabrda Maliyyə Nazirliyi qanun bu tələbini daha da sərtləşdirərək ölkədə fəaliyyət göstərən bütün sığortaçıların nizamnamə kapitallarının ümumi məbləğində bütün xarici sığortaçıların payının son həddini 30 faiz müəyyən etdi. Tələblərə görə, xarici sığortaçı sığorta nəzarəti orqanı tərəfindən müəyyən edilən minimum kredit reytinginə malik olmalı idi. Bununla ölkə ərazisində xarici sığortaçıların filiallarının fəaliyyətinə yol verilmədi. Azərbaycan respublikası ərazisində yerləşən sığorta predmeti yalnız prezident sığortaçıların sığortalanması ola bilər.

Azərbaycanda sığorta şirkətlərinin kapitallaşmasının aşağı səviyyədə olması, sığorta bazarının zəif inkişaf etməsi bu sektorun inkişaf səviyyəsinin xarici ölkələrlə müqayisədə 25-30 dəfə geridə qalmasına gətirib çıxarıb. Bu gün sığorta bazarının inkişafının aşağı templəri məhz sığorta şirkətlərinin kapitallaşması səviyyəsinin yüksək olmaması ilə bağlıdır. Sığorta bazarının əsas iştirakçısı, bazarı tənzimləyən və ona dövlət tərəfindən nəzarəti həyata keçirən orqan kimi isə Maliyyə Nazirliyinin şirkətlərin nizamnamə ka-

pitallarına qoyulan tələbi yerinə yetirə bilməmələrinə münasibəti adekvat deyil. Belə ki, sığorta şirkətləri nizamnamə kapitallarına qoyulan tələbi yerinə yetirə bilməmələrinə baxmayaraq, son 3 ildə Maliyyə Nazirliyi sığorta və təkrar sığorta şirkətlərinin məcmu kapitalına minimal tələbləri mərhələlərlə artırıb. Nazirlik əvvəlcə sığortaçıların maliyyə dayanıqlığını, ödəmə qabiliyyətini və sığorta olunanların maraqlarının daha etibarlı təmin olunmasını nəzərə alaraq minimal kapitalının artırılması istiqamətində addım atdığını bildirsə də sığorta sisteminin sektor kimi axşamması bu tələbin yumşaldılmasına gətirib çıxarıb. Maliyyə Nazirliyinin Kollegiyasının qərarı ilə 2010-cu il 29 noyabrında sığortaçıların və təkrar sığortaçıların tələb olunan kapitalının minimum məbləğinin müəyyən edilməsi haqqında Kollegiya qərarına dəyişiklik edilib. Nəticədə sığortaçıların və təkrarsığortaçılar tələb olunan kapitalının minimum məbləğinin mərhələli qaydada artırılması müəyyən olunub. 2011-ci il 01 tarixinə sığortaçılar üçün tələb olunan kapitalın minimum məbləği 3 milyon manat, təkrarsığortaçılar üçün tələb olunan kapitalın minimum məbləği 6 milyon manat, 2012-ci il 01 tarixinə sığortaçılar üçün tələb olunan kapitalın minimum məbləği 4 milyon manat, təkrarsığortaçılar üçün 8 milyon manat, 2013-cü il 01 yanvar tarixinə sığortaçılar üçün 5 milyon manat, təkrarsığortaçılar üçün 10 milyon manat müəyyənləşdirilib.

Tələb olunan kapitalın minimum məbləğinin təmin edilməsi tələbinin qüvvəyə minmə tarixləri	Sığortaçılar üçün tələb olunan kapitalın minimum məbləği	Təkrarsığortaçılar üçün tələb olunan kapitalın minimum məbləği
2011-ci il 01 yanvar	3 (üç) milyon manat	6 (altı) milyon manat
2012-ci il 01 yanvar	4 (dörd) milyon manat	8 (səkkiz) milyon manat
2013-cü il 01 yanvar	5 (beş) milyon manat	10 (on) milyon manat

Xatırladaq ki, 2008-ci ilin avqustunda Maliyyə Nazirliyinin təsdiqlədiyi sığorta və təkrar sığorta şirkətlərinin məcmu kapitalına minimal tələblərin mərhələlərlə artırılması proqramında 2009-cu ilin yanvar ayı üçün sığortaçılardan 1 mln. manatdan, təkrar sığorta şirkətlərindən isə 2 mln. manatdan az olmayaraq, 2010-cu il yanvar ayının 1-nə şirkətlərdən 2 mln. manatdan, təkrar sığorta şirkətlərindən 4 mln. manatdan, 2011-ci ilin yanvarın 1-nə müvafiq olaraq – 3,5 mln. və 7 mln. manatdan, eləcə də 2012-ci ilin yanvarın 1-nə müvafiq olaraq – 5 mln. və 7 mln. manatdan az olmayaraq kapitala malik olmaları tələb edilirdi.

Lakin həmin illər üzrə şirkətlərin nizamnamə kapitallarının təhlilləri göstərir ki, 2007-ci ilə qədər ölkədə fəaliyyət göstərən 29 sığorta şirkətindən yalnız birinin 10 milyon manatlıq kapitalı olub. Şirkətlərin çoxu dövlət tərəfindən nizamnamə kapitalına müəyyən-ləşdirilmiş minimum məbləği (700 min manat) çətinliklə təmin ediblər. Buna baxmayaraq, şirkətlər qarşısında kapitallarının həcmini 2008-ci ilin yanvarına 800 min manata qaldırmaq tələbi qoyulub.

2009-cu il yanvarın 1-nə sığorta şirkətlərinin nizamnamə kapitalı 79,8 mln. manat və ya orta hesabla Azərbaycanda fəaliyyət göstərən 28 sığorta şirkətindən hər birinin payına 2,85 mln. manat təşkil edib. Elə həmin ildən etibarən sığortaçıların kapitallaşmasının qiymətləndirilməsinə Maliyyə Nazirliyinin yanaşması dəyişib. Məsələn, nazirlik artıq qiymətləndirmə üçün nizamnamə kapitalı göstəricisi əvəzinə məcmu kapital göstəricisini əsas götürməyə başlayıb. Lakin kapitallaşmaya qoyulan tələblər heç də nizamnamə kapitalının yüksək səviyyəsinə malik olmaqla sığortaçıların Maliyyə Nazirliyinin tələblərinə cavab vermələri demək olmayıb. Burada investisiyanın necə yerləşdirilməsi məsələsi və bir çox başqa hallar nəzərə alınmayıb. Eyni zamanda sığorta şirkətlərinin işi birmənalı olaraq çoxalıb. Şirkətlər Maliyyə Nazirliyinin tələblərinə uyğun, hər rübdə kapitalın səviyyəsinə görə vəziyyəti

izləmək məcburiyyətində qalıblar. Bu gün dövlət tərəfindən təyin edilən maliyyə, texniki və hüquqi normativləri icra edə bilməyən sığortaçılar hesabına bazar iştirakçılarının sayında azalmalar baş verir. Lisenziya verilən 28 sığorta şirkəti arasında təxminən 10 şirkət bir neçə ildir ki, ardıcıl olaraq 1 mln. sığorta gəliri əldə edə bilmir. İlin əvvəlinə isə şirkətindən 4-ü kapitallaşdırma qrafikindən geridə qalıb.

Belə şirkətlərin maddi-tezniki bazalarını genişləndirib müasir məhsul və yüksək xidmət səviyyəsi hesabına bazarlarını inkişaf etdirmələrinə ümid yoxdur. Bu hal sığortaçının – güclü, etibarlı və peşəkar tərəfdaş simasına şübhə yaradır. Digər tərəfdən məcmu kapitalı 1-2 milyon manat məbləğində olan şirkətlər AXA, AIG, Groupama və digərləri ilə peşəkar səviyyədə sığorta biznesi aparmaq kimi imkanlardan məhrumdular. Ümumdünya sığorta təcrübəsi analoji vəziyyətlərdə şirkətlərin öz kapitallarını və sığorta paketlərini birləşdirməsini məqbul sayır. Hansı ki, Azərbaycanın sığorta şirkətlərinin səhmdarları bu təcrübədən yararlanmağı düşünmürlər.

Problemin başqa tərəfi nizamnamə kapitalı anlayışının bir qədər ümumi məfhum olmasıdır. Yəni nizamnamə kapitalı əslində şirkətin maliyyə imkanları baxımından nə dərəcədə etibarlı və ödəmə qabiliyyətli olduğunu açıqlamır. Məsələn, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən sığorta şirkətlərinin məcmu nizamnamə kapitalı 2011-ci il yanvarın 1-nə 153,6 mln. manat təşkil edib. 2010-cu ilin yanvar ayının 1-nə sığorta şirkətlərinin ümumi nizamnamə kapitalı 89,8 mln. manat təşkil edib. 2009-cu il ərzində bu rəqəm 8% artıb.

Şirkətlər üzrə nizamnamə kapitalları:

2. «A-Group Sığorta Şirkəti» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 2 65 500,00 (manatla)

3. «Çartis Azərbaycan» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 6 786 500,00 (manat)

4. *«Alfa» Sığorta Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 4 600 000,00 (manat)*
5. *«Paşa Həyat Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 7 000 000,00*
6. *«Atəşgah» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 3 699 000,00 (manat)*
7. *«Atəşgah Həyat» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 3 300 000,00 (manat)*
8. *«AtaSığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 4 800. 000,00 (manat)*
9. *«Azal Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 8 137 500,00 (manat)*
10. *«Azərsığorta» Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkəti – 4 500 000,00 (manat)*
11. *«Azərqarant Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 3 260 000,00 (manat)*
12. *«AzSığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 4 643 683,00 (manat)*
13. *«Azərbaycan Sənaye Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 4 800 000,00 (manat)*
14. *«Bakı Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 4 377 840, 00 (manat)*
15. *«Beynəlxalq Sığorta Şirkəti» Açıq Səhmdar Cəmiyyət – 8 800 000,00 (manat)*
16. *«Başak-İnam Sığorta» (Azərbaycan-Türkiyə) sığorta və təkrar sığorta Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 3 290 000, 00 (manat)*
17. *«MEQA Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 3 500 000,00 (manat)*
18. *«Qala Həyat» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 3 500 000,00 (manat)*
19. *«Qarant Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 4 000 000,00 (manat)*

20. «Era Trans Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 3 870 000,00 (manat)

21. «Əmrah Sığorta» sığorta şirkəti – 3 500 661,00 (manat)

22. «Fidan Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 2 260 000,00 (manat)

23. «Günay Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 2 650 542, 00 (manat)

24. «Xalq Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 21 061 500,00 (manat)

25. « AXA MBASK» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 5 730 000,00

26. «PAŞA Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 30 000 000,00

27. «Rəvan Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti

28. «Standard Insurance» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – 11 000 000,00

29. «Temz Sığorta Qrupu» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti - 984 234,24

Mənbə. Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti

Bu gün sığorta şirkətlərinin çoxu kapital baxımından banklardan asılıdır. Belə şirkətlər öz büdcələrini bankların hesabına, daha doğrusu, avtokreditləşmə (kreditlə satılan avtomobillərin sığortalanması) hesabına tənzimləyirlər. Nəticədə banka girov qoyulan əmlak bankın xeyrinə sığortalanır. Kreditləşməyə biznes kimi baxan banklar hadisələr zamanı onun xarakterinə baxmadan, bütün rıçaqlardan istifadə edərək sığorta şirkətlərinə təzyiq etməklə sığortada ödənişlərinin verilməsinə nail olmağa çalışırlar. Bu isə sonuncuların inkişafına mane olur. Bir çox hallarda banklar təsisçisi olduqları və ya təsisçiləri eyni olan sığorta şirkətlərini seçirlər (AİF xətti ilə ipoteka kreditlərinin verilməsi istisnadır. Bu zaman əmlak, fərdi qəza və xəstəlik sığortası üçün müəyyən olunmuş 16 sığorta şirkətindən biri seçilməlidir). Bir-biri ilə əlaqəli bank və sığorta şirkətləri aşağıdakılardır:

- 1. Əmrahbank – Əmrah Sığorta**
- 2. ASB – Sənaye Sığorta**
- 3. Ata Bank – Ata Sığorta**
- 4. Bank VTB – Ata Sığorta (Ata Holding Bank VTB – Azərbaycanın səhmdarıdır)**
- 5. Bank Respublika – Bakı Sığorta (Bank Respublika və onun təsisçiləri Bakı Sığorta şirkətinin səhmdarlarıdır)**
- 6. Bank Standard – Standard Insurance**
- 7. Bank of Azerbaijan – Qarant Sığorta**
- 8. Beynəlxalq Bank – Beynəlxalq Sığorta**
- 9. Xalq Bank – Xalq Sığorta**
- 10. Kapital Bank – Paşa Sığorta**
- 11. Paşa Bank – Paşa Sığorta**
- 12. Unibank – Mbank Sığorta Şirkəti**
- 13. SW Bank – Azal Sığorta**
- 14. NBC Bank – Rəvan Sığorta (eyni şirkətlər qrupuna daxildir)**
- 15. Aztürk Bank – Başak İnam Sığorta Şirkəti (səhmdarıdır)**
- 16. Turan Bank – Başak İnam Sığorta Şirkəti (səhmdarıdır)**

Əslində sığorta şirkətləri inkişaf etmək üçün bankların vəsait toplamasını və ya böyük tikinti və digər risklərin sığortalanacağını gözləməməlidirlər. İndiki şəraitdə sığortaçılar özləri böyük fəallıq, çeviklik və ixtiraçılıq qabiliyyəti göstərməli, sığorta olunanları həm qiyməti, həm də keyfiyyəti ilə cəlb edə biləcək sığorta məhsullarını bazara çıxarmalıdırlar. Buna görə də sığortaçılar fiziki şəxslərə üz tutmalı, xırda məhsullardan başlamalı və eyni zamanda bank və digər risklərin sığortasının inkişafı ilə paralel olaraq fiziki şəxslərə satışı genişləndirməlidirlər.

Azərbaycanda sığorta xidmətlərinin təsnifatı

Qanununa əsasən ölkədə sığorta iki əsas sahədən: həyat və qeyri-həyat sığortası sahələrindən ibarətdir. Sığortaçıları bu sahələrdən biri və ya hər ikisi üzrə fəaliyyət göstərə bilərlər.

Həyat sığortası – sığortalının ölümü, sağlamlığının, iş qabiliyyətinin qocalığa yaxud əlilliyə görə tamamilə və ya qismən itirilməsi halları üçün aparılan sığortadır. Həyat sığortası üzrə müqavilə müddəti bitdikdə və ya sığorta hadisəsi baş verdikdə sığorta məbləği sığorta müqaviləsində müəyyən edilmiş qaydada və şərtlərlə sığortaçıya, yaxud da onun varisinə ödənilir.

Qeyri-həyat sığortası – sığorta hadisəsi baş verdiyi zaman sığortaçıya vurulan zərər ödənilməklə onun məsuliyyəti, əmlakı və əmlak mənafeleləri ilə bağlı risklərin sığortasıdır. Həyat və qeyri-həyat sığortasının aparılma qaydası və şərtləri qanunvericiliyə uyğun sığortaçı və sığortalı arasında bağlanan müqaviləyə əsasən müəyyən olunur.

Məlumat üçün bildirək ki, bütün dünyada olduğu kimi Azərbaycanda da sığortanın növləri könüllü və icbari formada həyata keçirilir. **Könüllü sığorta** – sığortaçı ilə sığortalı arasında bağlanan müqavilə əsasında müəyyən olunur. Könüllü sığortanın aparılması qaydası «Sığorta haqqında» Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi ilə müəyyənləşdirilir. Sığortanın şərtləri sığorta bağlanan zaman müəyyən edilir. Könüllü sığorta növlərinin inkişafına görə Azərbaycan nəinki dünya, habelə keçmiş ittifaq respublikaları arasında geri qalır. Başqa sözlə, ölkədə mövcud tikintilərin və qaramalın 1/10-dən bir qədər çoxu, ev əmlakının 1/8-i, nəqliyyat vasitələrinin isə

1/6-i sığorta olunub. Hansı ki, bu göstəricilərdən də xeyli aşağıdır. Bununla belə, sığorta şirkətlərinin gəlirlərinin önəmli hissəsini «könüllü icbari» sığorta müqavilələrindən əldə olunan gəlirlər tutur. Yəni insanlar könüllü sığorta növlərinə aid olan sığorta xidmətlərindən məcbur qalıb istifadə edirlər. Bankdan kredit alaraq maşın və ya digər əmlak almaq istəyən şəxs həmin əmlakı sığortalamağa məcbur edilir, çünki əks təqdirdə ona kredit verilmir.

Ümumilikdə sığorta münasibətlərinin növlərini aşağıdakı sxemdən görmək olar:

Şəxsi sığorta

Ölkədə az yayılan və maraq göstərilməyən sığorta növlərindən biri də **şəxsi sığortadır**. Şəxsi sığorta üzrə müqavilədə sığorta obyektlərinin və mümkün sığorta hallarının siyahısı «Sığorta haqqında» Azərbaycan Respublikasının qanunu ilə müəyyən edilir. Qanuna görə şəxsi sığortanın obyektləri sığortalının həyatı, sağlamlığı, əmək qabiliyyəti və pensiya təminatı ilə əlaqədar əmlak mənafehidir. Şəxsi könüllü sığorta əsasında həyata keçirilir və bu müqavilə fiziki şəxslərlə bağlanılır. Orada 3 amil əsas götürülür – sığortalananların yaşı, sığortalananların sağlamlıq səviyyəsi, sığortalananların vətəndaşlığı. Tərəflərin razılığına uyğun müqavilələr istənilən sığorta məbləği üzrə bağlana bilər. Belə ki, sığorta məbləği çox olduqca sığorta ayırmaları da artır ki, bu da sığortalanan-

ların imkanlarının sığorta məbləğindən artıq olmasını vacib edir. Sığorta məbləğini sığorta müddətinin başa çatmasına yaxın və bədbəxt hadisələrdən sağlamlığının itirilməsi zamanı məhz sığortalanmış şəxsin özü alır. Digər şəxslər bu məbləği yalnız o halda ala bilirlər ki, həmin şəxsin əlində sığortalanmış adamın etibarnaməsi olsun. Bu etibarnamə notarial qaydada rəsmiləşdirilir.

Şəxsi sığortadan söhbət gedərkən, qeyd olunması gərəkən əsas məsələlərdən biri uşaqların sığortalanmasıdır. Bu demək olar ki, dünya ölkələrinin əksəriyyətində tətbiq olunur. Bu sığortalanmaya sağlamlığından asılı olmayaraq doğum günündən 15 yaşına qədər olan bütün uşaqlar qəbul edilirlər. Sığorta müddəti 6 aydan 15 ilə qədər olur. Təəssüf ki, Azərbaycanda bu sığorta növündən istifadə aşağıdır. Nikahın sığortalanması xidməti də geniş yayılmayan sığorta növləri siyahısına daxildir. Nəzərə çatdıraq ki, dünya təcrübəsində nikahın sığortalanmasına uşaqların sığortalanmasının bir variantı kimi baxılır. Belə ki, sığortalanmışlar nikah yaşına çatana qədər sığortalanırlar və nikaha girən vaxt onlara sığorta məbləği ödənilir. Nikahın sığortalanması üzrə müqavilələr 18 yaşından 72 yaşına qədər olan vətəndaşlarla bağlanılır. Müqavilənin müddəti başa çatdığı günə sığortalanmış vətəndaşın yaşının 75-i keçməməsi irəli sürülür. Sığortalanmış şəxsə sığorta məbləği rəsmi nikaha girməsi ilə əlaqədar olaraq sığorta müddəti bitdikdən sonra ödənilir.

Şəxsi sığortanın obyektini həm də vətəndaşların sağlamlığı, həyatı və iş qabiliyyətləri çıxış edir. Həyat sığortasının demək olar ki, bütün növləri yığım xarakterli olub, vətəndaşların maddi vəziyyətlərinin yaxşılaşdırılmasına xidmət edir. Lakin həyat sığortası kimi bir seqment Azərbaycanda demək olar ki, inkişaf etməyib. Həyat sığortası şirkətlərin gəlirlərinin cüzi hissəsini təşkil edir.

Sosial sığorta

Azərbaycanda dövlətin sosial sahədəki siyasətinin ayrılmaz tərkib hissəsi sayılır. Ölkədə sosial sığorta bütünlüklə dövlətin əlində cəmləşib. Bu məqsədlə əhalinin sosial müdafiə fondu yaradılıb. Sözügedən fond əsasən büdcədən və müəssisə və təşkilatların əməkhaqqı fondundan ayırmalar hesabına fəaliyyət göstərir. İnkişaf etmiş ölkələrdə olduğu kimi Azərbaycanda sosial sığortada müvafiq sığorta fondlarının yaradılması və istifadəsində həmkarlar ittifaqlarının, digər ictimai təşkilatların fəal rol oynaması vacib sayılır. Azərbaycan Respublikasında sosial sığortanın prinsiplərinə aşağıdakılar daxildir:

- *sosial sığortanın dövlət təminatı;*
- *sosial sığortanın ümumiliyi;*
- *sosial sığortanın işçilərə əmək qabiliyyətinin itirildiyi hər bir halda təminat verməsi;*
- *sosial sığorta subyektlərinin hüquq bərabərliyi;*
- *dövlət sosial sığortasının məcburiliyi;*
- *məcburi dövlət sosial sığortasının idarə edilməsində ictimai təşkilatların iştirakının təmin olunması.*

Sosial sığorta hadisəsinə aşağıdakılar aiddir:

- *pensiya yaşı;*
- *əlillik;*
- *ailə başçısının itirilməsi;*
- *əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsi;*
- *uşağın anadan olması və uşağa qulluq və s.*

Azərbaycanda sosial sığortanın formalarından digəri tibbi sığortadır. Tibbi sığorta müəyyən səbəblər üzündən sağlamlığın itirilməsi hallarında əhalinin maraqlarının sosial müdafiəsi formasıdır. Tibbi sığorta vətəndaşların tibbi xərclərinin kompensasiya edilməsi ilə əlaqədardır ki, bu da tibbi yardımın alınması formasında həyata keçirilir. Tibbi sığortanın məcburi və könüllü for-

maları mövcuddur. Məcburi tibbi sığorta sahibkar tərəfindən ödənilir. Könüllü tibbi sığorta zamanı vəsaitlər əməkçilərin vəsaitləri hesabına ödənilir və çox yüksək səviyyədə tibbi yardımın ödənilməsi təmin edilir. Azərbaycanda tibbi sığortanın bugünkü vəziyyətini elə də qənaətbəxş saymaq olmaz, dövlət isə səhiyyəni lazımi səviyyədə maliyyələşdirmək iqtidarında deyil. Hazırda ölkədə tibbi sığorta məhsullarından yararlananlar fərdi qaydada, ayrı-ayrı adamlar yox, daha çox korporativ müştərilərdir. Yəni şirkətlər öz işçilərinin tibb sığortasını təklif edirlər. Könüllü tibbi sığortanın qiymətinə gəlincə, Azərbaycan vətəndaşı bunun üçün sığorta şirkətinə tibbi xidmətlərinin limitindən asılı olaraq təqribən 300-500 manat ödəniş edir. BP və digər iri müəssisə və təşkilatların işçilərinin tibbi sığortasını həyata keçirən «A-Group» Sığorta şirkəti ölkəmizdə ən çox tibbi sığorta aparan şirkətdir. 40-dan artıq tibb müəssisəsi ilə əlaqələr yaratmış şirkətdə qiyməti 3000 manata qədər çatan tibbi sığorta məhsulu var. Ən bahalı tibbi sığorta məhsulu olan «Fərqli»ni seçənlər 100.000 ABŞ dolları dəyərində tibbi xidmətlər təminatını alırlar: hepatitin, onkoloji xəstəliklərin, diabetin müalicəsi, dərmanların evə çatdırılması, həkimlərin evdə konsultasiyaları, lüks palatalar və xaricdə müayinə. Bununla belə ölkədə tibbi sığorta üzrə daxilolmaların həcmi kiçik rəqəmlərlə ifadə olunur, bu sahədə vəziyyət acınacaqlı olaraq qalır. Sistemin zəif inkişaf etməsinin səbəbi isə əhali gəlirlərinin nisbətən aşağı səviyyəyə malik olması, korporativ sektorda maliyyə şəffaflığının zəif olması, sığorta sisteminin, o cümlədən icbari tibbi sığorta sisteminin hüquqi normativ bazasının təkmil olmaması, eləcə də institusional mexanizmin kompleks, eyni zamanda tam səmərəli idarəetməyə imkan verməməsi ilə bağlıdır. Sosial tibbi sığorta işləyən əhalinin üzvlük haqlarından asılı olaraq dar gəlir bazasına malik olduğundan, məşğulluq səviyyəsi aşağı olan ölkələrdə kifayət qədər gəlir əldə etmək imkanları məhdud olur.

Onu da əlavə edək ki, respublikada mövcud olan tibbi sığorta sisteminin əsas çatışmayan xüsusiyyətindən biri ölkədə bu sistemə nəzarət sisteminin mövcud olmamasıdır. Digər çatışmazlıq tibbi sığorta sisteminin xidmət mexanizminin zəif və natamamlığı ilə əlaqədardır. Yəni Azərbaycanda bir sıra qərb ölkələrindən (məsələn, Almaniya) fərqli olaraq, tibbi xidmətlər natamam həyata keçirilir. Belə ki, ölkədə mövcud olan icbari tibbi sığorta sistemi sosial xarakterli xəstəliklərin (vərəm, psixoloji, damar və s. bu xarakterli xəstəliklər) sığorta olunmasını nəzərdə tutmur. Həmçinin mövcud icbari tibbi sığorta sistemi yüksək dəyərli və yüksək peşəkarlıq tələb edən xəstəliklərin müalicəsini maliyyələşdirməyi özündə əks etdirmir. Bu növ xərclər məhz dövlət büdcəsindən çəkilir.

Nəzərə çatdıraq ki, qərb ölkələrində tibbi sığorta sisteminin hüquqi tənzimlənmə mexanizmi inkişaf edib. Bunun nəticəsində xəstələrə böyük hüquqlar verilir. Belə ki, xarici təcrübənin təhlilləri göstərir ki, xəstələrin həm sığortaçılardan, həm də tibb müəssisələrindən (tibb mütəxəssislərindən) məhkəmə şikayəti çoxalır. Hətta son zamanlar şikayətçi xəstələr həkimlərdən nəinki aşağı keyfiyyətli və ya natamam xidmətə görə haqq, həmçinin mənəvi zərərə görə də kompensasiya tələb edirlər. Artıq qərb ölkələrində tibb mütəxəssisləri özlərini şikayət və gözlənilməz hallardan sığortalamağa başlayıblar.

Əmlak sığortası

Müasir mərhələdə əmlak sığortası getdikcə daha böyük əhəmiyyət kəsb edir. Əmlak sığortası bu gün Azərbaycanda ən geniş yayılan və tətbiq edilən qeyri-həyat sığorta növüdür. Qanunvericiliyə əsasən sığorta hüquqi və fiziki

şəxslərin əmlakına aid edilir. Əmlak və əmlak marağı naminə sığorta edilmiş risklər növlərinə görə müxtəlifdir. Əksər hallarda əmlak yanğın, daşqın, zəlzələ, qəza, partlayış və s. kimi hadisələrə məruz qalır. Əmlak sığortası müqaviləsinə görə aşağıdakı əmlak maraqları sığortalana bilər:

1. itki, müəyyən əmlakın əskik gəlməsi və zədələnməsi riski;

2. digər şəxslərin həyatı, sağlamlığı və ya əmlakına dəyən zərər nəticəsində yaranan öhdəçiliklər üzrə məsuliyyət riski, qanunvericilik ilə nəzərdə tutulmuş hallarda isə müqavilələr üzrə vətəndaşların məsuliyyət riski;

3. sahibkarlıq müqavilələrinin öz vəzifələrində qanun pozuntularına yol verildiklərinə görə sahibkarlıq fəaliyyətindən yaranan itki riski və ya sahibkardan asılı olmayan səbəblərə görə bu fəaliyyətin şərtlərinin dəyişməsi riski, o cümlədən gözlənilən gəlirin alınması riski – sahibkarlıq riski.

Əmlak sığortasını ən geniş yayılmış növləri bunlardır: müəssisələrin, təşkilatların, idarələrin, vətəndaşların əmlakının sığortası; yüklərin sığortası; yanğın əleyhinə sığorta; təyyarələrin, dəniz gəmilərinin sığortası; bank sığortası və digər sığorta.

Hüquqi şəxslərin əmlak sığortası təsərrüfat subyektlərinin növlərinə görə ayrılır: sənaye, kənd təsərrüfatı və tikinti müəssisələri. Vətəndaşların əmlakının sığorta olunmasının isə müxtəlif növləri vardır və o sığortanın müstəqil növlərinə aid edilir, onların bir neçəsi bunlardır: şəxsi avtomobil nəqliyyatının sığorta olunması; ev və digər əmlakın, yardımçı təsərrüfat predmetlərinin sığorta olunması, ev heyvanlarının sığorta olunması və s. Bu arada əmlak sığortalarının inkişafına təkan verən əsas amil ipoteka kreditləşməsidir. Banklar yenə də ipoteka predmeti olaraq əmlakın sığortalınmasını bütün kredit alan müştərilərdən tələb edirlər.

Əmlak sığortasının geniş yayılmış növlərindən biri avtomobil nəqliyyatı vasitələrinin, hava və dəniz nəqliyyatı vasitələrinin sığor-

tasıdır. Hal-hazırda, bazarın ən aparıcı sığorta növlərindən biri kasko-avtomobil sığortasıdır. Avtomobil sığortalarının xüsusi inkişaf etməsinin səbəbi banklar vasitəsilə avtomobillərin kreditləşdirilməsidir. Kredit zamanı banklar girov predmeti olan avtomobillərin mütləq sığortalanmasını əsas şərt kimi irəli sürürlər. Bu da avtomobil sığortalarının inkişafına imkan verir. Bunun sayəsində də icbari, yəni bankların vasitəsi ilə aparılan sığortalarla yanaşı, insanların özündə də avtomobil sığortalarına qarşı maraq yaranır. Qeyd edək ki, inkişaf etmiş ölkələrdə sığortanın bu növü daha çox könüllü formada həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikasının qanununda isə nəqliyyat vasitələrinin məcburi formada sığortalanması nəzərdə tutulur.

Yük daşımalarının sığorta olunması – yükün sahibinin və ya yükə görə maddi məsuliyyət daşıyan şəxsin əmlak marağını müdafiə edir. Sığorta olunanlar kimi yük göndərən, və ya yük qəbul edəcək istənilən hüquqi və fiziki şəxs çıxış edə bilər.

Ev əmlakının sığortasına gəlinə, cari ilə qədər vətəndaşlara məxsus ev əmlakının sığortalanması yalnız könüllü formada həyata keçirilib. Müqavilələr ölkə vətəndaşları, həmçinin ölkə ərazisində daimi yaşayan xaricilərlə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərlə bağlanırdı. Bu sığorta növünün də Azərbaycanda geniş yayıldığını söyləmək olmaz. Çünki bu barədə insanların bilikləri aşağı səviyədədir. İstisna hallar olur ki, sığorta barəsində savadlı olan hər şəxs öz şəxsi əmlakını sığortalayır. Eyni zamanda fərdi müştərilər öz seçimlərinə əsasən mənzillərini, torpağını, bağını sığortalayır. Yaxud da vətəndaş bankların qoyduğu öhdəlik üçün əmlaklarını sığorta etdirirlər. Bu da əsasən bildirdiyimiz kimi ipoteka kreditlərinin verilməsi zamanı müşahidə olunur. Azərbaycanda bəzi hallarda sığorta şirkətlərinin əmlakı sığortalamaqdan imtina etməsinə də rast gəlinir. Məsələn, şəhərin Yasamal, Bayılın sürüşmə zonası olan ərazisi, «Sovetski», Yeni Günəşlinin yüksək massivləri, Badamdar dairəsinin çökmə riski olan əraziləri riskli yer sayılır. Hə-

min ərazilər əksər hallarda sığortalamır. Sığortalandıqda isə sığorta məbləği artır. Bu artım 10-30 faiz təşkil edir. Yeri gəlmişkən hazırda hökumət sığortanın bu seqmentini inkişaf etdirmək, bazarı tənzimləmək məqsədilə məcburi sığortanın tətbiqinə keçidi planlaşdırır. Bu halda sözügedən ərazilərdə evlərin sığortalanmasının hansı şərtlərlə həyata keçiriləcəyi maraq doğurur.

Daşınmaz əmlak növləri arasında ən çox sığortalanan kommersiya obyektləridir. Çünki kommersiya obyektlərinin sığortalanması bu sahədə mövcud qanunvericiliyin tələblərindən irəli gəlir. Həmçinin sahibkarlar sığorta ilə bağlı daha məlumatlıdırlar.

Məsuliyyət sığortası

Mülki məsuliyyət sığortası zamanı obyekt kimi üçüncü şəxs qarşısında məsuliyyət çıxış edir. Məsuliyyət sığortasında – sığorta etdirən şəxsin fəaliyyəti və fəaliyyətsizliyi nəticəsində üçüncü şəxslərə (fiziki və ya hüquqi) dəyən zərərə görə bu şəxslərə kompensasiya verilməsini təmin edən sığorta sahəsidir. Digər sığorta növlərindən fərqli olaraq məsuliyyət sığortasının vəzifəsinə zərər verən potensial şəxslərin iqtisadi maraqlarının sığorta müdafiəsi daxildir. Məsuliyyətin sığorta olunması üçüncü şəxslərin sağlamlığını, həm də əmlakına dəyən zərərin mümkünlüyünü nəzərdə tutur.

Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin 923-cü maddəsinə əsasən mülki məsuliyyətin sığortası müqaviləsinə görə sığortaçı sığortalını sığorta dövründə əmələ gəlmiş məsuliyyətlə əlaqədar üçüncü şəxs qarşısında ona həvalə edilən öhdəlikdən azad etməlidir.

Bu sığorta növündə sərnişinlərin həyat məsuliyyəti, hava, dəniz və çay daşımalarında onların yüklərinin qorunması sığortası da çox maraq doğurur.

Kommersiya risklərinin sığortası

Sığortanın bu növünün mahiyyəti sığorta hesabına sahibkar müqavilələrinin həyata keçirilməsi riskinin azaldılmasından ibarətdir. Burada ən geniş yayılmış sığorta növü bank krediti riskidir. Kredit riskinin obyektı bank ssudası, öhdəlik, investisiya kreditidir (kapital qoyuluşunun kreditləşdirilməsi). Kredit geri qaytarılmadıqda kredit təşkilatı kreditin məbləğini tam və ya qismən kompensasiya edən sığorta ödənişi alır.

Sığorta obyektı kimi tərəflərdən birinin öz öhdəliyini pozması nəticəsində mümkün zərər hallarında kommersiya əməliyyatları çıxış edə bilər. Bu halda zərərə gözlənilən gəlirlərin əldə edilməməsi kommersiya əməliyyatlarının predmeti olmaqla, əmlakın zədələnməsi və məhvi aiddir.

Kommersiya riski ilə idxal-ixrac yüklərinin və habelə daşıyıcı vasitələrinin, xaricdə təşkil edilmiş beynəlxalq ticarət-sənaye sərəgilərinin sığortasını özünə daxil edən xarici iqtisadi risklərlə əlaqədardır.

Azərbaycanda icbari sığorta

İcbari sığorta – vətəndaşların sosial maraqlarının və dövlət maraqlarının təmin edilməsi məqsədilə icbari sığorta qanunları əsasında həyata keçirilir. İcbari sığortanın növləri, həyata keçirilmə qaydaları Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunları əsasında müəyyənləşir. Ölkədə icbari formada 9 sığorta həyata keçirilir. Dövlət qulluqçularında müəyyən kateqoriyaların, həyatın, sağlamlığın və əmlakın sığortalanması və sair. İcbari dövlət sığortası nazirliklərin, icra hakimiyyəti orqanlarının müvafiq büdcə vəsaitləri hesabına həyata keçirilir.

İcbari sığortaya yuxarıda deyilənlərlə yanaşı bunlar da aiddir:

- *vətəndaşların icbari tibbi sığortası; hava, dəmir yolu, dəniz, daxili su və avtomobil nəqliyyatdan, bədbəxt hadisələrdən icbari şəxsi sığortası; Azərbaycan Respublikası dövlət vergi xidməti əməkdaşlarının icbari dövlət şəxsi sığortası və s.*

- *vətəndaşların əmlakının icbari sığortası (ev, bağ evləri, qaraajlar, təsərrüfat tikililəri və s.)*

Azərbaycanda icbari sığorta növlərinin payına sığorta yığımlarının ümumi həcmnin cəmi 20 faizi düşür. 2010-cu il ərzində sığortanın icbari növləri üzrə mükafatların ümumi həcmi 31,283 milyon manat (20,1 faizlik xüsusi çəki ilə), ödənişləri 8,56 milyon manat (15,9 faiz), 2009-cu ildə isə icbari sığortalar üzrə sığorta haqları 29 633,17 manat, sığorta ödənişləri 10 157,31 manat olub. İcbari sığorta haqları bütün növ sığorta haqlarından az təşkil edib. İcbari sığorta ödənişlərinin həcmnin az olması əslində bu sahədə hüquqi sənədlərin olmaması və ya azlığı ilə deyil, onların işləmə mexanizmlərinin zəif olması ilə bağlıdır. Çünki qanunvericiliyə nəzər saldıqda bu gün ölkədə icbari sığortaya dair çoxsaylı hüquqi sənəd olduğunu görürük. Hansı ki, buraya «Auditorun peşə məsuliyyətinin icbari sığortası haqqında» Qanun, «Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda fəaliyyət

göstərən diplomatik nümayəndəliklərində qulluq edən şəxslərin icbari sığortası haqqında» Qanun, «İcbari ekoloji sığorta haqqında» Qanun, «Azərbaycan Respublikasında nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası haqqında» Qanun, «Tibbi sığorta haqqında» Qanun, «Dövlət qulluqçularının icbari sığortası haqqında» Qanun, «Hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında» Qanun, «Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında» Qanun, «Sərnişinlərin icbari sığortası haqqında» Qanun, «Yanğından icbari sığorta haqqında» Qanun daxildir.

2011-ci ilin yanvar ayının 1-dn itirilməsi hallarından icbari sığorta» haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunu qüvvəyə minib. Bu qanun işçilərin icbari tibbi sığortasını nəzərdə tutur.

Sənədə əsasən işçi və işəgötürən arasında istehsalat prosesində baş verən bədbəxt hadisələr zamanı işçinin əmək qabiliyyətinin itirilməsi faktı qeydə alınarsa, son nəticədə zərərçəkənin xərcləri işəgötürən deyil, sığorta şirkəti tərəfindən ödənilir. Bunun üçün ilk növbədə, qanunun tələblərinə uyğun, işçi işəgötürən tərəfindən müvafiq qaydada sığortalanır. Ümumiyyətlə, qanun bütün işəgötürənlərin öz işçilərinin icbari sığorta etdirməsini tələb edir. Hazırda Azərbaycanda 400 minə yaxın işəgötürən mövcuddur. Sözügedən qanunun qüvvəyə minməsinə qədər bir sıra şirkətlər özəl klinikalarla müqavilə bağlayıb, tibbi sığorta xidmətləri təklif edirdilər. Lakin Azərbaycanda tibbi sığorta sığortanın ən zərər gətirən növlərindən biri hesab edilir. Sığorta ödənişləri kiçik, xəstəxana xərcləri isə həddən artıq yüksək olduğu üçün belə müqavilələr sığorta şirkətlərinin zərərinə gətirib çıxarırdı.

Yeni qanuna əsasən icbari sığorta müqaviləsi yalnız həyat sığortası üçün lisenziyası olan və bu qanunla əhatə olunan icbari sığorta növü üzrə fəaliyyətin həyata keçirilməsinə sığorta nəzarəti orqanının verdiyi icazəyə malik olan sığortaçı tərəfindən bağlanılır. Qanunun qüvvəyə minməsi ilə bağlı 3 şirkət – «Atəşgah Həyat», «Qala Həyat» və «Paşa Həyat» həyat sığortası xidmətini təklif etməyə başlayıb.

Yeri gəlmişkən, icbari sığorta müqaviləsi müddətsiz bağlanılır, sığorta tarifləri isə hər təqvim ili üçün müəyyən olunur. Yeni qanunvericiliyə görə, 14 müxtəlif risk qrupuna daxil olan sahələrdə çalışan işçilər əməkhaqqının 0,2 – 2 faizi həcmində həyat sığortası ilə təmin olunmalıdırlar. Göründüyü kimi risk azaldıqca faiz də azalır. Müqayisə üçün bildirək ki, Rusiyada işləyən vətəndaşlar əməkhaqqının 3,6 faizi həcmində icbari sığorta ilə təmin olunurlar.

Qanunvericiliyə əsasən, sığorta şirkəti tərəfindən bu sığortadan faydalanan şəxslərə aşağıdakı sığorta ödənişləri verilə bilər:

- *aylıq;*
- *birdəfəlik;*
- *əlavə.*

Aylıq sığorta ödənişi sığorta hadisəsi baş verdikdə sığorta olunanın peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi ilə bağlı itirilmiş aylıq əməkhaqqı əvəzində faydalanan şəxsə verilən pul təzminatıdır. Qeyd edək ki, aylıq sığorta ödənişinin məbləği sığorta hadisəsi nəticəsində zərər çəkmiş sığorta olunanın peşə əmək qabiliyyətini itirdiyi tarixdən əvvəl malik olduğu orta aylıq əməkhaqqının həmin sığorta hadisəsi nəticəsində itirilmiş peşə əmək qabiliyyətinin faizi miqdarında müəyyən edilir. Nəzərdə tutulan orta aylıq əməkhaqqı miqdarının hesablanması qaydası Nazilər Kabineti tərəfindən müəyyən edilir. Aylıq sığorta ödənişi məbləğinin hesablanması zamanı sığorta hadisəsi nəticəsində zərər çəkmiş sığorta olunanın orta aylıq əməkhaqqı barədə lazımı sənədləri əldə etmək mümkün ol-

madıqda aylıq sığorta ödənişinin məbləği müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən iqtisadiyyatın müvafiq sahəsində lazım olan dövr üçün müəyyən edilmiş orta aylıq əməkhaqqı əsasında hesablanır.

Birdəfəlik sığorta ödənişi isə, qanunla müəyyən olunmuş qaydada aylıq sığorta ödənişi məbləğlərinin cəm halda birdəfəlik ödənilməsidir. Birdəfəlik sığorta ödənişi aşağıdakı hallarda verilir:

- ***sığorta hadisəsi nəticəsində zərər çəkmiş sığorta olunana əlillik növbəti müayinə müddəti göstərilmədən təyin edildikdə;***
- ***sığorta hadisəsi nəticəsində sığorta olunanın öldüyü halda.***

Əlavə sığorta ödənişi sığorta hadisəsi nəticəsində zərər çəkmiş sığorta olunana müalicəyə, əlavə qidalanmaya, dərman alınmasına, protezləşdirməyə, başqasının qulluğuna, sanatoriya-kurort müalicəsinə, xüsusi nəqliyyat vasitələrinin əldə edilməsinə, başqa peşəyə hazırlanmaya çəkdiyi xərclərin əvəzinin ödənilməsinə görə verilən pul təzminatıdır. Birdəfəlik və əlavə sığorta ödənişinin məbləği Nazirlər Kabinetinin qərarları ilə müəyyənləşdirilir.

Bildirək ki, liberal bazar iqtisadiyyatı şəraitində şirkətlərin işçilərini sığortalamağa məcbur etmək düzgün addım kimi dəyərləndirilmir. İnkişaf etmiş ölkələrdə işçisini sığortalayan şirkətlərə vergi güzəştləri tətbiq edilir. Bu zaman şirkət də işçisini sığortalamaqda maraqlı olur. Azərbaycan reallığında «İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta» haqqında qanunun müsbət tərəfi hər hansı bir işçi ilə bədbəxt hadisə baş verərsə, işgötürənin plandan kənar əlavə xərclər çəkməməsidir. Qanuna əsasən belə hallarda xərclər artıq planlaşdırılmış olur və şirkətlərin maddi məsuliyyəti azalır. Bununla belə, qanunla bağlı bəzi açıq məqamlar da var. Qanunda yalnız işgötürənlərin əməkhaqqı fondunun icbari tibbi sığortası üçün ödənişlər nəzərdə tutulub. İşləməyən əhali üçün icbari tibbi sığortanın ödənilməsi məsələləri tam olaraq dəqiqləşdirilməyib.

İşləməyən vətəndaşlar üçün sığortanı müvafiq icra hakimiyyəti orqanları və müvafiq sosial proqramlar çərçivəsində yerli özünüidarə orqanlarının təmin etməsi irəli sürülüb.

Doğrusu, rəsmilər Azərbaycanda icbari tibbi sığortanın birdən-birə bütün əhali qruplarına şamil edilməsini də mümkün saymırlar. Bunun maliyyə tələb edən problemli iş olduğunu, əlavə çətinliklər yarada biləcəyini deyirlər. O səbəbdən də işləməyən, eləcə də işsiz statusu olan vətəndaşların icbari tibbi sığortasının hansı mənbələr hesabına ödənilməsi kimi məsələlər açıq qalır. “İcbari tibbi sığorta haqqında” (İTS) qanun müstəqillik əldə ediləndən Milli Məclisdə müzakirə edilir. Beş il əvvəl qanun qəbul edilərək baxılmaq üçün hökumətə göndərilib. Prezident tərəfindən İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi formalaşdırılması barədə fərman verilib. Nəticədə belə bir agentlik formalaşdırıldı. Lakin Dövlət Agentliyinin yaradılmasına dair prezident sərəncamının 2007-ci ilin dekabrında imzalanmasına, həmin sərəncamla Nazirlər Kabinetinə Agentliyin Əsasnamə layihəsini, ştat vahidi və strukturu barədə təkliflərini 2 ay müddətində prezidentə təqdim etməsi tapşırılmasına baxmayaraq, agentlik tam olaraq fəaliyyət göstərmir. Xəstəxanalarda sığorta sənədlərinin qəbulu məsələsi problem olaraq qalır. Bu, xəstəxanalarla sığorta şirkətləri arasında münasibətlərin tam olaraq formalaşmaması, səhiyyə xidmətindən istifadə edən vətəndaşlarla xəstəxanalar arasında sivil münasibətlərin olmamasından irəli gəlir. Bəzi hallarda qanunvericiliyə zidd olaraq xəstəxanalar sığorta sənədlərini qəbul etmirlər. Xüsusilə nəzərə alsaq ki, dövlət xəstəxanalarında korrupsiya səviyyəsi yüksəkdir, o baxımdan icbari tibbi sığortadan istifadə ilə bağlı problemlərin yaranması mümkündür. Qeyd edək ki, səhiyyənin maliyyələşdirilməsinin büdcə və büdcəxarici vəsait hesabına aparılması bütün dünyada icbaridir. Sığorta səhiyyəsi isə bu sistemin ən mühüm və geniş yayılmış növüdür.

“İcbari sığortalar haqqında”

Azərbaycan Respublikasının Qanunu

Ölkə ictimaiyyətinin müzakirəsində olan məsələlərdən biri də yeni qəbul edilən “İcbari sığortalar haqqında” Azərbaycan Respublikası qanunudur. Qanunun tətbiqi ilə bağlı Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev 2011-ci il 17 sentyabrda fərman imzalayıb.

Nazirlər Kabinetinə üç ay müddətində Azərbaycan Respublikası qanunlarının və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktlarının “İcbari sığortalar haqqında” qanuna uyğunlaşdırılmasına dair təkliflərini prezidentə təqdim etmək, Nazirlər Kabinetinin aktlarının həmin qanuna uyğunlaşdırılmasını təmin etmək və bu barədə prezidentə məlumat vermək, müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının

həmin qanuna uyğunlaşdırılmasını təmin etmək və bu barədə prezidentə məlumat vermək, həmin qanunda nəzərdə tutulmuş icbari sığorta etdirilməli olan dövlət əmlakının siyahısını müəyyən etmək və bu barədə prezidentə məlumat vermək, qanunda nəzərdə tutulmuş ünvanlı dövlət sosial yardımı almaq hüququna malik olan aztəminatlı ailələrə məxsus yaşayış evlərinin və mənzillərin icbari sığortası üzrə sığorta haqlarının dövlət büdcəsinin vəsaitləri hesabına ödənilməsi qaydasını müəyyən etmək və bu barədə prezidentə məlumat vermək, eləcə də qanundan irəli gələn digər məsələləri həll etmək tapşırılıb.

Rəsmi açıqlamalara əsasən qanun icbari sığorta sahəsində yaranan münasibətləri tənzimləməklə, sığortaçıların, sığortalıların, sığorta olunanların və faydalanan şəxslərin hüquq və mənafelərinin

qorunması məqsədilə, ölkədə icbari sığortalарın həyata keçirilməsinin ümumi əsaslarını, həmçinin bu qanunda nəzərdə tutulmuş ayrı-ayrı icbari sığorta növlərinin aparılması qaydalarını və şərtlərini müəyyən edir. Qanunun qüvvəyə minməsindən sonra sığorta bazarında tamamilə yeni tendensiyaların cərəyan etməsi gözlənilir. Bu arada hazırda ölkədə 10-a qədər icbari sığorta haqqında qanun qüvvədədir və yeni qanuna onlar da əlavə edilib. 74 maddədən ibarət olan yeni qanun ümumi və xüsusi hissədən ibarətdir. Ümumi hissədə qanunda əhatə olunan anlayışlar və onların tətbiqi zamanı gedən prosesləri açıqlayan müddəalar əksini tapıb. Xüsusi hissədə isə təqdim olunan yeni sığorta növünün açıqlaması, onların xüsusiyyətləri əks olunur. Qanun layihəsi icbari sığortanın dörd növünü –daşınmaz əmlakı, avtonəqliyyat vasitələri sahiblərinin məsuliyyətini (OSAQO), sərnişinlərin sığortalanmasını, daşınmaz əmlakın istismarı zamanı vətəndaş məsuliyyətinin sığortalanmasını tənzimləyir. Daşınmaz əmlakın icbari sığortasının tətbiqi yenidir. Belə ki, qanundakı digər sığorta növləri indiyə qədər ayrı-ayrı qanunlarla tənzimlənsə də daşınmaz əmlakın icbari sığortası həyata keçirilməyib. Ölkədə əmlak sığortası könüllü olub.

Daşınmaz əmlakın icbari sığortasının əhatə dairəsi kifayət qədər genişdir. Qanun bütövlükdə hüquqi və fiziki şəxslərə məxsus tikililərin, yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin, yaşayış evləri və binalarının, mənzillərin, habelə siyahısı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyənləşdirilən dövlət əmlakının icbari sığortasını tələb edir. Sənəddə vətəndaşların şəxsi mənzilləri, dövlət əmlakı yanğın, qaz partlayışı, elektrik naqillərindəki qısa qapanma, su, istilik, kanalizasiya qəzaları zamanı subasma, yerüstü nəqliyyat vasitələrinin vurduğu ziyan, üçüncü şəxslərin qəsdən etdiyi hərəkətlər nəticəsində baş verən hadisələrdən icbari sığorta nəzərdə tutulur. Sığortalının, faydalanan şəxsin və ya onların rəhbər işçilərinin hadisənin baş verməsinə yönəldilmiş qəsdən etdiyi hərəkətlər, sığortalanmış əmlaka təmir, emal və ya digər istehsalat məqsədləri

üçün tətbiq olunan istehsal alovunun, yaxud istiliyin təsiri nəticəsində, eyni zamanda yanğın baş verməmişdirsə, belə əmlaka zərərin dəyməsi, hadisə zamanı və ya hadisədən sonra əmlakın hər hansı hissəsinin oğurlanması, qrunut sularının səviyyəsinin dəyişməsi, suyun borulardan və ya rezervuardan şaxta vurma, aşınma, yeyilmə, tədricən xarab olma, boruların və rezervuarların təmiri, köçürülməsi və ya tutumunun artırılması nəticəsində axması sığorta hadisəsi hesab olunmur. Yeni qanunun sayından asılı olmayaraq vətəndaşların bütün daşınmaz əmlaklarının (yaşayış sahələrini) icbari qaydada sığorta etdirməsini qərara alır. Yalnız sökülməsi barədə dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının qərar verdiyi daşınmaz əmlak, tikintisi başa çatmayan daşınmaz əmlak, qəzalılı vəziyyətdə olan daşınmaz əmlak, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə icazə verilməyən yerlərdə inşa edilmiş daşınmaz əmlak icbari sığortaya cəlb edilmir. Rəsmi açıqlamalarda əmlakın icbari sığortası zamanı tətbiq olunan sığorta paketinin sığorta şirkətlərinin təklif etdikləri sığorta paketinə yaxın olacağı deyilirdi. Amma təhlillər daşınmaz əmlakın icbari sığortasının müsbət və mənfi tərəflərinin olduğunu deməyə əsas verir. Bu sığorta növünün müsbət tərəflərinə gəlinə, bütövlükdə sivil bazar qurmaq üçün icbari sığorta məqbul sayılır. Daşınmaz əmlakın icbari sığortası bu bazarın inkişafına təkan verəcək. Həmçinin bazarda mövcud olan risklərin azalmasına xidmət göstərəcək. Vətəndaşların ehtiyatlandırıldığı risklərdən qorunmasını həyata keçirəcək. Yəni həm mülkiyyətdən istifadəsində, həm də mülkiyyətin alğı-satqısında sığorta öz müsbət faydasını verəcək.

Sığortanın mənfi tərəfləri dedikdə əsasən, bu sığorta növünün tətbiqi daşınmaz əmlakın qiymətinə təsir göstərəcək. Belə ki, qanun layihəsinə əsasən, mənzilin qiymətindən asılı olmayaraq, Bakı üçün 25 min manat, azadolma məbləği isə 250 manat səviyyəsində müəyyənləşdirilib. Sumqayıt, Gəncə və Naxçıvan şəhərləri üçün bu rəqəm 20 min manat, azadolma məbləği 200 manat, digər yaşayış

məntəqələrində yerləşən daşınmaz əmlak üzrə sığorta məbləği 15.000 manat, azadolma məbləği 150 manat səviyyəsində təşkil edir. Sığorta tariflərinin müəyyənləşdirilməsi qaydası, yaşayış evlərinə və mənzillərə münasibətdə sığorta məbləğinin 0,2 faizindən artıq olmamaq şərtilə sığorta nəzarəti orqanı tərəfindən müəyyən ediləcək. Yeri gəlmişkən, ünvanlı dövlət sosial yardımı almaq hüququna malik olan aztəminatlı ailələrə məxsus yaşayış evlərinin və mənzillərin icbari sığortası üzrə sığorta haqları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilən qaydada dövlət büdcəsinin vəsaitləri hesabına ödəniləcək. Prezidentin fərmanında Nazirlər Kabinetinə həmin vəsaitin ödənilməsi qaydasını müəyyən etməklə bağlı tapşırıq verilib. Qanunda bununla bağlı konkret meyarların müəyyən edilməməsi müəyyən bürokratik problemlərə, vəsaitlərin yayındırılmasına gətirib çıxara bilər.

Qanunda nəzərdə tutulan müddəalar sığortalanmadan sonra əmlakın saxlanılma xərclərini artıracaq. Xüsusilə vətəndaş əmlakını satışı çıxaran zaman saxlanılma xərclərini də satış qiymətinə əlavə edəcək. Ümumiyyətlə, daşınmaz əmlaka icbari sığortaların tətbiqi ilə bağlı narazılıqların böyük qismi sosial vəziyyətlə bağlıdır. Çünki sığorta tarifi Bakı şəhəri üçün 50 manat, Sumqayıt, Gəncə və Naxçıvan şəhərləri üçün 40 manat, digər yaşayış məntəqələrində yerləşən daşınmaz əmlak üzrə 30 manat təşkil edəcək. Bu isə ölkənin hazırkı yaşam standartları, eləcə də əməkhaqlarının, təqaüdlərin, sosial ödənişlərin məbləği ilə uyğun gəlmir. Belə ki, Azərbaycanda orta təqatüd 115 manat, orta əməkhaqqı səviyyəsi dövlət sektorunda 298 manat, qeyri-dövlət sektorunda 356,1 manat, sosial müavinətin bir nəfərə düşən orta aylıq məbləğ 39,68 manatdır. Hökumət 2012-ci ildə orta əməkhaqqını 431 manata, 2013-cü ildə 485 manata, 2014-cü ildə isə 551 manata çatdırmağı planlaşdırır. Ölkədə əhalinin qazancının əsaslı hissəsinin zəruri istehlak mallarının alınmasına yönəldiyini və ölkədəki inflyasiyanın artım tempini nəzərə alsaq vətəndaşlar gələcəkdə də sığorta tariflərini ödəməkdə çətinliklər yaşayacaqlar. Problemin digər

tərəfi belə sığorta prosedurlarının formal xarakter daşmasıdır. Yəni vətəndaşlardan sığorta haqları yığırlır, lakin hər hansı hadisə baş verdiyi zaman sığortaliya yardım edilmir. Eyni zamanda sığorta haqqının ödənilməməsinin tətbiqi ilə bağlı mexanizm yoxdur.

Daşınmaz əmlakın icbari sığortası zamanı sığorta şirkətlərinin sığorta prosesindən müəyyən qədər yararlanması ehtimalı da yüksəkdir. Avtomobil sığortasında olduğu kimi insanlar problemlə üzləşən zaman sığorta şirkətindən vəsait ala biləcəklərinə dair əminlik yoxdur. Eyni zamanda daşınmaz əmlakın sığortaya cəlb edilməsi zamanı onun qiymətləndirilməsi də əsas problemlərdən biri hesab olunur. İcbari sığorta qanunlarında qiymətləndirmələr minimal aparılır. Belə ki, Bakı şəhərində elə mənzillər var ki, dəyəri 100 min manatdan aşağı deyil. Bu halda vətəndaş könüllü olaraq mənzilin sığorta haqqını artırır.

Qanunda təklif olunan ikinci sığorta növü daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin sığortasıdır. Burada söhbət üçüncü şəxs qarşısında məsuliyyətin sığortalanmasından gedir. Yəni qanun əmlakın istismarı, o cümlədən həmin əmlakın ərazisində inşaat, təmir, yenidənqurma və ya digər işlərin həyata keçirilməsi zamanı üçüncü şəxslərin sağlamlığına və əmlakına dəyən zərərin əvəzinin ödənilməsi məqsədilə tətbiq edilir. Sığortanın bu növü hüquqi şəxslər və hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslərə aiddir. Yeni qanunun qəbuluna qədər qanunun bu müddəasında nəzərdə tutulan tələblər «Yanğından İcbari Sığorta Haqqında» Qanunla tənzimlənirdi. Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası daşınmaz əmlakın istismar edilməsi, o cümlədən onun ərazisində inşaat, təmir, yenidənqurma və ya digər işlərin aparılması nəticəsində zərərçəkən üçüncü şəxslərin sağlamlığına və (və ya) əmlakına dəyən zərərin əvəzinin ödənilməsi üzrə mülki məsuliyyətin yaranması faktını, elektrik və ya qaz cihazlarından istifadə nəticəsində yaranan yanğı, yaxud belə yanğının qarşısının alınması üçün görülən tədbirlərin nəticələrini, qaz partlayışını, elektrik naqillərinin

də baş verən qısa qapanmanı, su, istilik və kanalizasiya xətlərində baş verən qəza nəticəsində subasmanı, hər hansı predmetin və ya onun hissələrinin düşməsi, atılması, dəyməsi, dağılması, axıdılması və digər bu kimi formalarda təsirini nəzərdə tutur. Onu da vurğulayaq ki, üçüncü tərəf qarşısında məsuliyyət beynəlxalq praktikada daha geniş şəkildə qəbul edilib. Yeni qanunda bu sahənin daha da genişləndirilməsi nəzərdə tutulur. Ona görə də burada söhbət təkcə yangından deyil, həm də qaz partlayışı, elektrik naqillərində yaranan zərər, su, istilik, kanalizasiya xətlərində baş verən qəza nəticəsində subasma nəticəsində dəyən zərərdən gedir. Sığortanın bu növü üzrə sağlamlığa dəyən zərər üzrə ümumi sığorta məbləği 50.000 manatdan çox olmamaq şərtilə, bir fiziki şəxsin sağlamlığına dəyən zərər üzrə 5000 manat, əmlaka dəyən zərər üzrə 50.000 manat təşkil edir. Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası üzrə sığorta haqlarının məbləği isə müvafiq əmlakın təyinatından asılı olaraq, sığorta nəzarəti orqanı tərəfindən müəyyən olunur. Ölkədə rəqabətli sahibkarlıq mühiti olmadığından sahibkarların öz əmlaklarını sığortalatmağa meyilli olacaqları real görünür.

Layihədə təklif edilən üçüncü icbari sığorta növü avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortasıdır. Bu sığorta növü mexaniki avtonəqliyyat vasitələrinin Azərbaycan Respublikasının ərazisində istifadəsi nəticəsində fiziki şəxslərin sağlamlığına, həmçinin fiziki və hüquqi şəxslərin əmlakına vurduğu zərərlərin əvəzinin ödənilməsi məqsədi ilə tətbiq edilir.

Aşağıdakı avtonəqliyyat vasitələrinin istifadəsi ilə bağlı üçüncü şəxslər qarşısında mülki məsuliyyətin sığortası icbaridir:

1. mühərrikinin silindrlərinin həcmi 50 sm³-dən artıq olan aşağıdakı avtonəqliyyat vasitələri:

1.1. minik avtomobilləri və onların bazasında istehsal edilmiş digər avtonəqliyyat vasitələri;

1.2. yük avtomobilləri və onların bazasında istehsal edilmiş digər avtonəqliyyat vasitələri;

1.3. mikroavtobuslar, avtobuslar və onların bazasında istehsal edilmiş digər avtonəqliyyat vasitələri;

1.4. motosikletlər və motorollerlər;

1.5. traktorlar, yol-tikinti işlərində, meşə və kənd təsərrüfatında istifadə olunan avtonəqliyyat vasitələri.

2. Trolleybuslar və tramvaylar

Xarici ölkədə qeydiyyatla alınmış və Azərbaycan Respublikasına tranzit məqsədilə daxil olan avtonəqliyyat vasitələri ilə bağlı icbari sığorta müqaviləsinin müddəti bir ay nəzərdə tutulub. Üçüncü şəxsə dəyər bilən zərərə görə avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə sığorta məbləğlərinə gəlincə, fiziki şəxslərin sağlamlığına dəyən zərərə görə sığorta məbləği bir hadisə üzrə 50.000 manatdan çox olmamaq şərtilə, bir fiziki şəxsin sağlamlığına dəyən zərər üzrə 5000 manat, üçüncü şəxslərin əmlakına dəyən zərər üzrə 5000 manat müəyyən olunub. Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə sığorta haqqı məbləğlərinin hesablanması qaydası sığorta nəzarəti orqanı tərəfindən müəyyənləşdirilir. Bir ay müddətinə bağlanmış icbari sığorta müqavilələri üzrə sığorta haqqı müvafiq illik sığorta haqqının 25 faizi nisbətində ödənilir.

Dördüncü icbari sığorta növü kimi sənişinlərin icbari fərdi qəza sığortasıdır. Sənişinlərin icbari fərdi qəza sığortası sənişin daşımaları xidmətini həyata keçirən hava, su, dəmir yolu və avtomobil nəqliyyatı vasitələrində olan sənişinlərin həyatına və sağlamlığına sığorta hadisəsi nəticəsində zərər dəyməsinə görə sığorta təminatının verilməsi məqsədi ilə tətbiq edilir. Nəqliyyat vasitəsi sənişin daşıma xidmətini yerinə yetirməsi ilə əlaqədar hərəkətdə olarkən və ya bu məqsədlə dayanacaqlarda (hava limanlarında, dəniz, dəmir yolu və ya avtobus vağzallarında, stansiyalarında, platformalarında və ya körpülərində) olarkən sığorta olunmuş sənişinin nəqliyyat vasitəsində olduğu müddət ərzində nəqliyyat vasitəsinin istismarı ilə əlaqədar onun bədən üzvlərinin, toxu-

malarının zədələnməsi nəticəsində yüngül və ya ağır xəsarət alması, əmək qabiliyyətini tam və ya qismən itirməsi, yaxud ölməsi faktı sığorta hadisəsi hesab edilir.

Qanunun qəbuluna qədər bu kimi məsələlər «Sərnişinlərin İcbari Sığortası Haqqında» Qanunla tənzimlənirdi. Sadəcə, onun tətbiqi forması bir o qədər əlverişli sayılmırdı. Belə ki, sərnişinlərin fərdi sığortası satılan biletlərin sayına görə aparılırdı. Hər hansı bir qəza hadisəsi baş verdiyi halda sığortanın ödənilməsi üçün vətəndaşdan bilet tələb olunurdu. Həmçinin göstərilən məbləğ bu günün reallıqlarına uyğun deyildi.

Bildirək ki, sərnişinlərin icbari fərdi qəza sığortası üzrə sığorta məbləğləri nəqliyyat vasitəsində olan hər bir sərnişinə görə 5000 manat müəyyən edilib. Sərnişinlərin icbari fərdi qəza sığortası üzrə sığorta haqlarının məbləği sığorta nəzarəti orqanı tərəfindən müəyyən edilən qaydada hesablanır. İcbari sığorta müqaviləsi müvafiq sığorta şəhadətnaməsinin sığortalıya və ya sığorta olunana verilməsi yolu ilə bağlanır. İcbari sığorta müqaviləsinin müddəti 1 ildir. Bu müddət ərzində bağlanması nəzərdə tutulur.

Yeri gəlmişkən, yeni qanunda sərnişinlərin icbari sığortasının satılmış biletlərin sayına görə yox, avtomobildəki yerlərin sayına görə aparılması əksini tapıb. Nəzərə alsaq ki, avtobuslarda oturmaqaların sayı rəsmiləşdirildiyindən artıqdır, eyni zamanda sərnişinlərə oturmaqaların sayına uyğun xidmət göstərilmir icbari sığortanın bu növünün nə dərəcədə işlək olacağı şübhə doğurur.

Sığorta şirkətlərinin təklif etdikləri xidmətlər

2006-cı ildə ölkə sığorta bazarında təklif olunan və istifadə olunan məhsulların sayı 15-ə yaxın idisə, 2007-ci ildə bu göstərici 30-a yaxın, 2008-ci ildə isə aktiv satılan məhsulların sayı 35 olub. Hazırda sığorta şirkətlərinin xidmət paketinə 40-a yaxın sığorta növü daxildir. Bununla belə, Azərbaycanda təklif olunan sığorta xidmətləri inkişaf etmiş ölkələrlə müqayisədə azlıq təşkil edir. Çünki son illər dünyada sığorta elementlərinin tətbiqi mülkiyyətin bütün formalarını, ailə münasibətlərini əhatə edərək sığorta ilə maraqlananlar arasında xeyli genişləniş. İnkişaf etmiş ölkələrlə müqayisədə Azərbaycanda sığorta məhsullarının çeşidinin az olması sığorta istehlakçıları üçün bu məhsulların cəlbediciliyini azaldıb. Şirkətlərin təklif etdikləri sığorta xidmətləri:

1. AXA MBASK şirkəti 29 sığorta növünü həyata keçirmək üçün lisenziyaya malikdir;

2. «Alfa Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti 13 sığorta növünü həyata keçirir;

3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkəti 39 sığorta növünü həyata keçirir;

4. «AtaSığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti 28 növ sığorta xidmətləri, onlardan 23 könüllü və 5 icbari sığorta xidməti təklif edir;

5. «Atəşgah» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti – avtomobilin könüllü sığortası, vətəndaşların əmlakının yanğın və digər risklərdən sığortası, yüklərin sığortası, məsuliyyət sığortası, və digər növ əmlak sığortalarına diqqət göstərir. Bununla yanaşı, şirkət tibbi sığorta, bədbəxt hadisələrdən, yerüstü, dəniz neft qaz əməliyyatlarının axtarışı və işlənilib hazırlanması ilə bağlı enerji risklərindən sığorta xidmətləri təqdim edir;

6. «Atəşgah Həyat» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti həyat sığortası üzrə ixtisaslaşmış;

7. «Başak İnam Sığorta Şirkəti» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti 12 sığorta növünü həyata keçirir;

8. «Beynəlxalq Sığorta Şirkəti» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti könüllü və məcburi sığortanın 37 növü üzrə xidmət göstərir;

9. «Paşa sığorta» QSC 31 növ üzrə icbari və könüllü sığorta xidmətləri göstərir;

10.«Standart Insurance» Məhdud Məsuliyyətli Sığorta Şirkəti 5 növ icbari və 24 növ könüllü sığorta xidməti göstərir;

11.«Bakı Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti 27 növ sığorta xidməti (24 könüllü və 4 icbari) həyata keçirir;

12.«AzSığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti sığortanın 35 növü üzrə xidmət təklif edir. «Rəvan Sığorta Şirkəti» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti 19 sığorta növü üzrə fəaliyyət göstərir;

13.«Meqa Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti 25 könüllü, 4 icbari sığorta növü üzrə fəaliyyət göstərir;

14.«Qala Həyat» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti həyat sığortasına aid könüllü və icbari sığorta növlərini həyata keçirir;

15.«Qarant Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti 18 könüllü və 4 icbari sığorta növü üzrə xidmət təklif edir;

16.«Era Trans Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti 22-i könüllü, 4-ü icbari olmaqla 26 sığorta növü həyata keçirir;

17.«Fidan Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti 15 könüllü və 4 icbari olmaqla 19 sığorta növü üzrə fəaliyyət göstərir;

18.«Günay Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti 23 sığorta növü həyata keçirir (2.266.191 manat);

19.«Azərbaycan Sənaye Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti öz müştərilərinə 32 növ sığorta xidməti həyata keçirir (27-i könüllü, 5-i icbaridir);

20.«A – Group Sığorta Şirkəti» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti 3 icbari, 14 könüllü sığorta növlü üzrə xidmət göstərir.

2011-ci ilə qədər ümumi sığorta fəaliyyəti və həyat sığortası üzrə birgə fəaliyyət aparan sığortaçılar hər bir sahə üzrə ayrıca tələb olunan kapitalla malik olmalı idilər. «Sığorta fəaliyyəti haqqında» qanuna uyğun olaraq yalnız ixtisaslaşmış şirkətlər həyat sığortası ilə məşğul olurlar. Hazırda sığorta sektorunda həyat sığortası üzrə 3 şirkət «Atəşgah Həyat» və «Qala Həyat», «PAŞA Həyat Sığorta» life şirkəti fəaliyyət göstərir. Lakin ixtisaslaşmış şirkətlərin yaranması heç də sektorun irəliləyişi demək deyil. Bazarın araşdırılması şirkətlərin təklif etdikləri sığorta xidmətlərinin bir çoxunun formal xarakter daşdığını göstərir. Bu sahədə eyni zamanda inhisarlaşma böyükdür. Məsələn, 2010-2011-ci illərdə Mərkəzi Bankı bütün sığorta məhsulları ilə «Paşa Sığorta»nın təmin etməsi qərara alınıb. «Paşa Sığorta» artıq tibbi sığorta ilə yalnız Mərkəzi Bankı deyil, eyni zamanda «Bank Respublika», «Bank Avrasiya», «AccessBank» və «Dəmirbank»ın heyətini də təmin edir. Maraqlıdır ki, «Bank Respublika» özü Bakı Sığorta Şirkətinin 51% səhminin sahibi, həmçinin Bankın səhmdarlarının da həmin Sığorta Şirkətində səhm payı olduğu halda işçilərinin tibbi sığortası üçün «Paşa Sığorta»nı seçib. Eyni zamanda ölkədə fəaliyyət göstərən nəhəng şirkətlər – SOCAR, BP Azərbaycan, Coca-cola kimi şirkətləri də sığorta məhsullarına olan ehtiyaclarını ödəmək üçün «Paşa Sığorta» ilə müqavilə imzalayıblar.

Rəsmi statistikaya görə, sığorta bazarı son 6-7 ildə öz fəaliyyətinin intensiv inkişaf dövrünü yaşayıb. 2003-2008-ci illərdə sığortaçıların məcmu kapitalının həcmində 240% artım müşahidə edilib. Əgər 2004-cü ildə Azərbaycanın sığorta bazarında inkişaf 0,7 faiz

təşkil edib, 2006-cı ildə bu göstərici 6,7 faiz olub. Digər tərəfdən 2000-ci ildə sığorta şirkətlərindən dövlət büdcəsinə köçürmələr 0,42 mln. manat olduğu halda, 2005-ci ildə bu məbləğ 5,5 mln. manata çatıb. Hansı ki, bu da ümumi büdcə gəlirlərinin 0,27 %-nə bərabər olub. 2005-ci illə müqayisədə 2006-cı il ərzində sığorta haqlarında 4,32% artım təşkil edib. 2006-cı ildə bu göstərici 6,7 faiz təşkil edib. 2007-ci ildə isə respublika üzrə sığorta şirkətləri ümumilikdə 100 milyon manat sığorta haqqı toplayıb. Bu da əvvəlki illərin göstəricilərini 60 faiz üstələyib. 2008-ci ildə sığorta mükafatlarının məbləği 179,26 milyon, sığorta ödənişləri isə 49,81 milyon manat olub ki, bu da 2007-ci ilin analoji göstəricisi ilə müqayisədə 21,1 faiz çoxdur. 2009-cu ilin yanvar-noyabr ayları üzrə sığorta haqlarının məbləği 163,31 milyon, sığorta ödənişləri 53,07 milyon manat təşkil edib. 2010-cu ilin sonuna sığorta müqavilələri üzrə sığorta haqlarının orta məbləği 148 manat, bir müqavilə üzrə orta ödəniş məbləği 534 manat təşkil olub. Bununla belə, sektorun zəif inkişaf etməsi nəticəsində Azərbaycanda sığorta sektorunun gəlirləri ÜDM-nin 0,4 faizi səviyyəsindədir. Bu sahənin ümumi iqtisadiyyatdakı həcmi qanəedici deyil.

2006-2007-2008-2009-2010-cu illər üzrə Azərbaycan sığorta bazarına daxil olmuş sığorta haqları və verilmiş sığorta ödənişlərinin xidmətlər üzrə müqayisəsi (mln. manat):

Cədvəl 1

	2006	2007	2008	2009	2010
Sığorta haqları	88,33	148,00	179,3	163,3	155586,4
Həyat sığortası	0,39	2,23	1,00	0,9	1457,4
Qeyri-həyat sığortası	83,38	124,76	156,4	32,8	122 845,5
Şəxsi sığorta			36,2	27,1	30 786,8

Əmlak sığortası			120,2	105,7	92058,7
İcbari sığortalar üzrə - cəmi	6,68	21,01	2 1,8	29,6	31 283,5
Sığorta ödənişləri	43,62	36,77	409,8	53,1	53826,3
Həyat sığortası	0,13	0,24	0,4	0,4	332,5
Qeyri-həyat sığortası	41,93	28,97	38, 9	42,5	44936,6
Şəxsi sığorta			13,6	16,9	18 275,7
Əmlak sığortası			25,4	25,5	26660,9
İcbari sığortalar üzrə - cəmi	2,53	7,56	10,5	10,2	8 560,2

Sığorta haqlarının illər üzrə bölgüsü göstərir ki, həyat sığortası istisna olmaqla 2010-cu ildə digər sığorta haqlarından daxilolmalarda əsaslı artım qeydə alınıb. 2009-cu ildə isə əksinə, bütün sığorta növləri üzrə sığorta haqları 2008-ci illə müqayisədə azalıb.

2006-2007-2008-2009-2010-cu illər üzrə Azərbaycan sığorta bazarına daxil olmuş sığorta haqları və verilmiş sığorta ödənişlərinin xidmətlər, eləcə də şirkətlər üzrə göstəriciləri; 2006-cı il ərzində daxil olmuş sığorta haqları və verilmiş sığorta ödənişləri (mln man.):

Cədvəl 2

N	Sığorta təşkilatlarının adı	Sığorta haqları 2006	Sığorta ödənişləri 2006
1.	«Abşeron» Səhmdar Sığorta Şirkəti	0,54	0,34
2.	«A-Group Sığorta Şirkəti» Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti	4,88	2,19
3.	«AIG Kaspian Insurance Company LTD» Birgə Sığorta Şirkəti	3,53	0,04
4.	«Alfa» Məhdud Məsuliyyətli Sığorta Cəmiyyəti	0,98	0,15
5.	«Atəşgah» Birgə Səhmdar Sığorta Şirkəti	13,75	14,77

6.	«Atasığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	3,08	0,42
7.	«Azal-sığorta» Səhmdar Sığorta Şirkəti	13,45	9,79
8.	«Azər-Asiya» Müştərək Sığorta Şirkəti	1,30	0,68
9.	«Azərsığorta» Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkəti	6,35	3,84
10.	«Azərqarant» Səhmdar Sığorta Şirkəti	0,43	0,20
11.	«AzSığorta» Məhdud Məsuliyyətli Sığorta	0,05	0,00
12.	«Başak-İnam» Birgə Səhmdar Sığorta və Təkrarsığorta Şirkəti	2,41	1,06
13.	«Beynəlxalq Sığorta Şirkəti» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti	5,93	1,55
14.	«BE&G» Sığorta və Təkrarsığorta Şirkəti	1,12	1,09
15.	«Qorqud sığorta» Şirkəti	0,97	0,59
16.	«Cİ» Sığorta Şirkəti	1,72	0,34
17.	«Era Trans» Sığorta Şirkəti	3,58	0,64
18.	«Əmrah» Sığorta Şirkəti	0,42	0,02
19.	«Fidan» Məhdud Məsuliyyətli Sığorta Cəmiyyəti	0,09	0,04
20.	«Günay-Anadolu sığorta» Birgə Müəssisəsi	1,08	0,28
21.	«Xalq» Sığorta Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti	4,02	1,03
22.	«Kavkaz Sığorta» Şirkəti	0,05	0,00
23.	«MBASK» Səhmdar Sığorta Cəmiyyəti	7,67	2,11
24.	«Nişan» Səhmdar Sığorta Cəmiyyəti	0,02	0,00
25.	«PAŞA» Sığorta	0,25	0,00

26.	«Star Alyans» Səhmdar Sığorta Şirkəti	0,32	0,24
27.	«Standart Insurance» Məhdud Məsuliyyətli Sığorta Şirkəti	8,39	1,97
28.	«Temz Sığorta Qrupu» Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti	1,57	0,11
29.	«Turalı Sığorta» Səhmdar Sığorta Şirkəti	0,33	0,10
Lisenziaları ləğv olunmuş sığorta təşkilatlarıLL			
	Qafqaz	0,05	0,01
	Y E K U N	88,33	43,62

Mənbə. Azərbaycan Respublikası Maliyyə 31.01.07

Tədqiqatlar göstərir ki, 2006-cı ildə həyat sığortası üzrə sığorta haqları 0,39 mln. manat, qeyri-həyat sığortası üzrə sığorta haqları 83,38 mln. manat, icbari sığorta üzrə sığorta haqları 6,68 mln. manat olub. Bazarda ən çox yığım «Atəşgah» Birgə Səhmdar Sığorta və «Azal-sığorta» Səhmdar Sığorta şirkətləri edib. Həmin ildə «Qafqaz Sığorta» Şirkətinin lisenziyası ləğv olunub.

2007-ci ildə sığorta haqları 2006-cı illə müqayisədə 63,6 faiz artıb. Qeyri-həyat sığortası üzrə sığorta haqları həyat sığortası üzrə sığorta haqlarını üstələyib. Belə ki, qeyri-həyat sığortası üzrə sığorta haqları 124 757,75 min. manat, 2 226,51 min manat, icbari sığorta üzrə 21 012,83 min manat olub. Qeyri-həyat sığortasında avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası üzrə sığorta yığımları üstünlük təşkil edib. *Cədvəl 2.*

2007-ci il üzrə daxil olmuş sığorta haqları və verilmiş sığorta ödənişləri (min manat):

Cədvəl 3

Sığortanın növləri	Sığorta haqları	Sığorta ödənişləri haqları
Həyat sığortası	2 226,51	244,47
o cümlədən:		
həyatın ölüm halından sığortası	475,05	56,82
həyatın yaşam sığortası	1 496,12	
qarışıq sığorta	255,34	187,65
annuitet sığortası		
əmək qabiliyyətinin sığortası		
kəskin xəstəliklərdən sığorta		
Qeyri-həyat sığortası	124 757,75	28 973,14
o cümlədən:		
fərdi qəza və xəstəlik sığortası	7 687,73	3 528,60
tibbi sığorta	13 787,69	8 239,17
avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası	37 052,06	12 348,89
dəmiryol nəqliyyatı vasitələrinin sığortası	37,23	
hava nəqliyyatı vasitələrinin sığortası	7 368,22	589,66
su nəqliyyatı vasitələrinin sığortası	3 399,47	23,88
yüklərin (nəqliyyat) sığortası	4 438,76	495,19
əmlakın yanğın və digər əlavə risklərdən sığortası	17 981,26	2 909,06
kənd təsərrüfatı bitkilərinin sığortası	379,97	
kənd təsərrüfatı heyvanlarının sığortası	72,48	39,84
ipoteka sığortası	122,02	0,13

avtonəqliyyat vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	148,70	257,52
dəmiryol nəqliyyat vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası		
hava nəqliyyat vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	4 534,38	168,66
su nəqliyyat vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası		
yük daşıyanın mülki məsuliyyətinin sığortası		
mülki-hüquqi müqavilə üzrə mülki məsuliyyətinin sığortası	1 166,37	5,55
digər sığorta sinifləri	26 581,41	366,99
İcbari sığorta	21 012,83	7 553,36
o cümlədən :		
nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığ.	3 024,73	758,29
sərnışinlərin icbari sığortası	723,49	11,94
icbari ekoloji sığortası	115,96	
yanğından icbari sığortası	418,13	71,75
MM deputatlarının icbari sığortası	93,07	3,70
tibbi personalın AİDS-dən sığortası		
hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası	14 379,04	5 435,32
məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası	1 939,29	1 233,04
dövlət qulluqçularının icbari sığortası	310,70	39,32
diplomatik nümayəndələrin icbari sığortası	8,42	
sair icbari sığorta növləri		
Y E K U N	147 997,09	36 770,97

Mənbə. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi 12.05.08

Göründüyü kimi, 2006-cı illə müqayisədə həyat sığortası üzrə sığorta haqlarının artımı 471,8 mln. manat, qeyri-həyat sığortası üzə 49,6 mln. manat, icbari sığorta üzrə 214,5 mln. manat olub. Sığorta ödənişləri isə göstərilən dövrlə müqayisədə azalıb. 2006-cı ildə sığorta ödənişləri 44,59 mln. manat olubsa, 2007-ci ildə həmin rəqəm 36,77 mln. manata azalıb. Azalma 17,5 faiz təşkil edib. Qeyri-həyat sığortası ödənişlərində azalma 30,9 faiz olub.

Sığorta haqları və sığorta ödənişlərinin dövrlər üzrə müqayisəli cədvəl (mln. manat):

Cədvəl 4

	2006-cı il	2007-ci il	Artım, %	Azalma, %
Sığorta haqları	90,45	148,00	63,6	–
o cümlədən:				
həyat sığortası	0,39	2,23	471,8	–
qeyri-həyat sığortası	83,38	124,76	49,6	–
icbari sığorta	6,68	21,01	214,5	–
Sığorta ödənişləri	44,59	36,77	–	17,5
o cümlədən :				
həyat sığortası	0,13	0,24	84,6	–
qeyri-həyat sığortası	41,93	28,97	–	30,9
icbari sığorta	2,53	7,56	198,8	–

Mənbə. Azərbaycan Respublikası Maliyyə 12.05.08

2007-ci ildə daxil olan sığorta haqlarına görə bazara 4 şirkət – «Azərsığorta» Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkəti (20,72 mln. manat), Atəşgah» Sığorta Şirkəti QSC formasında Birgə Müəssisə (15,64 mln manat), «MBASK» Sığorta Şirkəti QSC (15 mln. manat), «Standart Insurance» Sığorta Şirkəti ASC (13,76 mln.

manat) liderlik edib. Bir sıra sığorta şirkətləri isə il ərzində sığorta haqlarını 1 milyon manata belə çatdırıb bilməyiblər. Həmin şirkətlərə «Azərqarant» Qapalı tipli Səhmdar Sığorta Kompaniyası, «Abşeron» Səhmdar Sığorta Şirkəti, «BE&G» Sığorta ASC, «Qarant Sığorta» MMC (şirkət həmin ildə yaradılıb), «Əmrah» Sığorta Şirkəti, «Fidan» Məhdud Məsuliyyətli Sığorta Cəmiyyəti, «Günay-Anadolu Sığorta» MMC, «Nişan» Qapalı Səhmdar Sığorta cəmiyyəti, Star Alyans Sığorta Şirkəti» QSC-aiddir.

2007-ci ildə şirkətlərə daxil olmuş sığorta haqları və verilmiş sığorta ödənişləri (mln. manat):

Cədvəl 5

N	Sığorta təşkilatlarının adları	Sığorta haqları 2007	Sığorta 2007
1	«Abşeron» Səhmdar Sığorta Şirkəti	0,33	0,03
2	«A-Qroup Sığorta Şirkəti» QSC	6,94	2,64
3	«AIG Kaspian Insurance company» Sığorta Şirkəti MMC	2,07	0,02
4	«Alfa» Sığorta MMC	1,54	0,27
5	«Atəşgah» Sığorta Şirkəti QSC formasında Birgə Müəssisə	15,64	3,53
6	«AtaSığorta» ASC	4,18	0,72
7	«Azalsığorta» ASC	13,40	0,83
8	«Azər-Asiya» Müştərək Sığorta Şirkəti ASC	1,13	0,81
9	«Azərsığorta» Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkəti	20,72	10,04
10	«Azərqarant» Qapalı tipli Səhmdar Sığorta Kompaniyası	0,76	0,23
11	«AzSığorta» ASC	5,21	0,27
12	«Azərbaycan Sənaye Sığorta» MMC	1,70	0,33

13	«Bakı» Sığorta ASC	1,31	0,04
14	«Başak-İnam Sığorta Şirkəti» Sığorta və Təkrarsığorta QSC	2,99	1,60
15	«Beynəlxalq Sığorta Şirkəti» MMC	10,90	2,09
16	«BE&G» Sığorta ASC	0,97	0,34
17	«Qarant Sığorta» MMC	0,00	0,00
18	«Era Trans» Sığorta Şirkəti MMC	2,00	3,50
19	«Əmrah» Sığorta Şirkəti	0,31	0,07
20	«Fidan» Məhdud Məsuliyyətli Sığorta Cəmiyyəti	0,18	0,12
21	«Günay-Anadolu Sığorta» MMC	0,86	0,44
22	«Xalq» Sığorta MMC	13,19	1,24
23	«Kavkaz Sığorta» ASC	1,68	0,36
24	«MBASK» Sığorta Şirkəti QSC	15,00	3,33
25	«Nişan» Qapalı Səhmdar Sığorta Cəmiyyəti	0,06	0,02
26	«PAŞA» Sığorta Şirkəti QSC	7,89	0,13
27	«Star Alyans Sığorta Şirkəti» QSC	0,68	0,21
28	«Standart Insurance» Sığorta Şirkəti ASC	13,76	3,04
29	«Temz Sığorta Qrupu» QSC	2,59	0,52
	Y E K U N	148,00	36,77

Mənbə. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi 12.05.08

2008-ci ildə sığorta haqlarında və ödənişlərində artım müşahidə edilib. Sığorta haqları 179 256,40 min manat, sığorta ödənişləri 409,806,69 min manat olub. Maliyyə böhranı ən çox həyat sığortası üzrə sığorta haqlarının həcminə təsir göstərüb. 2007-ci illə müqayisədə həyat sığortası üzrə sığorta haqları 55,2 faiz azalıb.

2008-ci il üzrə daxil olmuş sığorta haqları və verilmiş sığorta ödənişləri (min manat):

Cədvəl 6

Sığorta sinifləri	Sığorta haqları	Sığorta ödəniş-ləri
Həyat sığortası üzrə	1002,74	385,50
o cümlədən:		
həyatın ölüm halından sığortası	598,91	147,32
həyatın yaşam sığortası	219,51	238,18
annuitet sığortası	183,32	
əmək qabiliyyətinin sığortası	0,00	0,00
sağalmaz xəstəliklərdən sığorta	0,00	0,00
Qeyri-həyat sığortası üzrə	156 415,72	38 924,29
o cümlədən:		
Şəxsi sığorta	36 216,92	13 573,23
o cümlədən:		
fərdi qəza və xəstəlik sığortası	16 709,40	2 380,40
tibbi sığorta	19 167,29	11 143,17
şəxsi sığortaya aid olan digər siniflər	340,23	49,58
Əmlak sığortası	120 198,80	25 351,06
o cümlədən:		
əmlakın sığortası	102 573,57	23 659, 45
o cümlədən:		
əmlakın yangından və digər risklərdən sığortası	18 536.13	4 482,69
avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası	56 902,53	18 025,81
dəmiryol nəqliyyatı vasitələrinin sığortası	280,66	0,70

hava nəqliyyatı vasitələrinin sığortası	7 464, 19	17,46
su nəqliyyat vasitələrinin kasko sığortası	3 792,41	17,51
yüklərin (nəqliyyat) sığortası	8 505,61	1 014,99
əmlakın sığortası ilə bağlı digər siniflər	7 272, 04	100.23
mülki məsuliyyətin sığortası	16 595,33	1 318,72
o cümlədən:		
avtonəqliyyat vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	659,34	780,52
dəmiryol nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası		
hava nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	4 562,24	20,24
su nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	25.80	67,63
yük daşıyanın mülki məsuliyyətinin sığortası	0,00	0,00
mülki-hüquqi müqavilə üzrə mülki məsuliyyətin sığortası	511,07	4,73
peşə məsuliyyətinin sığortası	27,36	0,00
işəgötürənin məsuliyyət sığortası	1 126,30	123,65
ümumi mülki məsuliyyətin sığortası	9 683,22	321,95
kredit sığortası	831,37	372,89
o cümlədən:		
kreditlərin sığortası	719,59	372,89
ipoteka sığortası	111.78	
kreditlərin sığortası üzrə digər siniflər	0,00	0,00
qarışıq maliyyə risklərinin sığortası	18.53	0,00
o cümlədən:		
əmlakın bazar dəyərinin düşməsi riskindən sığorta		
işin dayanması ilə bağlı risklərdən sığorta	18,53	0,00

İcbari sığortalar üzrə cəmi	21 846,94	10 499,90
o cümlədən:		
nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası	36 10,41	839,60
sərnişinlərin icbari sığortası	665,02	29,17
icbari ekoloji sığortası	78,45	
yanğından icbari sığorta	377,60	151,97
MM deputatların icbari şəxsi sığortası	122,17	
tibbi personalın AİDS-dən sığortası		
hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası	14 032,64	8 586,46
məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası	2 657,10	857,12
dövlət qulluqçuların icbari sığortası	288,44	35,58
diplomatik nümayəndələrin icbari sığortası	8,51	
auditorların peşə məsuliyyətinin icbari sığortası	6,65	
İcbari sığortanın növləri		
YEKUN	179 256,40	409 806,69

Mənbə. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti 15.01.09

2008-ci ilin sığorta bazarının 2007-ci illə müqayisəsi göstərir ki, həyat sığortası istisna olmaqla sığorta haqlarının həcmində 21,1 faiz artım olub. Qeyri-həyat sığortası üzrə sığorta haqları 2007-ci ildəki 124,76 mln. manatdan 2008-ci ildə 156,41 mln. manata (25,4 faiz), icbari sığorta üzrə sığorta haqları 21,01 mln. manatdan 2008-ci ildə 21,85 manata qədər artıb. 2007-ci ildən fərqli olaraq 2008-ci ildə sığorta ödənişlərinin həcmi 35,5 faiz artıb. Həyat sığortasında 62,5 faiz, qeyri-həyat sığortasında 34,3 faiz, icbari sığortada 38,9 faiz olub.

Sığorta haqları və sığorta ödənişlərinin dövrlər üzrə müqayisəli cədvəli (mln.manat):

Cədvəl 7

	2007-ci il	2008-ci il	Artım, %	Azalma, %
Sığorta haqları	148,00	179,26	21,1	–
o cümlədən:				
həyat sığortası	2,23	1,00	–	55,2
qeyri-həyat sığortası	124,76	156,41	25,4	–
icbari sığorta	21,01	21,85	4,0	–
Sığorta ödənişləri	36,77	49,81	35,5	–
o cümlədən:				
həyat sığortası	0,24	0,39	62,5	–
qeyri-həyat sığortası	28,97	38,92	34,3	–
icbari sığorta	7,56	10,50	38,9	–

Mənbə. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi 15.01.09

2008-ci ildə sığorta bazarına 3 şirkət – “Azərsığorta» Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkəti (21,81mln manat), «MBASK» Sığorta Şirkəti Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti (18,55 mln. manat), Atəşgah» Sığorta Şirkəti Qapalı tipli Səhmdar Cəmiyyəti formasında Birgə Müəssisə (16,35 mln. manat), «Beynəlxalq Sığorta Şirkəti» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti (15,44 mln.manat) liderlik edib. 2007-ci illə müqayisədə Xalq» Sığorta Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə daxil olan sığorta ödənişlərinin həcmi azalıb. 2008-ci ildə iki şirkətin «Abşeron» Səhmdar Sığorta Şirkəti, “Azər-Asiya» Müştərək Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin lisenziyaları ləğv edilib. Sığorta yığımları 1 milyona **çatmayan** şirkətlərin sayı 4 olub.

2008-ci ildə şirkətlərə daxil olmuş sığorta haqları və verilmiş sığorta ödənişləri (mln manat)

Cədvəl 8

N	Sığortaçılar	Sığorta haqları 2008	Sığorta ödənişi 2008
1	«A-Qroup» Sığorta Şirkəti QSC	7,75	3,34
2	«AIG Kaspian Insurance company» Sığorta Şirkəti MMC	1,62	0,18
3	«Alfa» Sığorta Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti	1,33	0,34
4	«Atəşgah» Sığorta Şirkəti Qapalı tipli Səhmdar Cəmiyyəti Cəmiyyəti formasında Birgə Müəssisə	16,35	4,44
5	«AtaSığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	3,63	0,75
6	«Azalsığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	13,42	0,03
7	«Azərsığorta» Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkəti	21,81	12,79
8	«Azərqarant Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	1,06	0,13
9	«AzSığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	9,59	2,32
10	«Azərbaycan Sənaye Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	3,52	0,87
11	«Bakı Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	8,46	0,73
12	«Başak-İnam Sığorta Şirkəti» Sığorta və Təkrarsığorta QSC	3,04	1,76
13	«Beynəlxalq Sığorta Şirkəti» MMC	15,44	4,07
14	«BE&G» Sığorta ASC	2,00	1,09
15	«Qala» Sığorta Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	0,06	

16	«Qarant Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	7,41	0,04
17	«Era Trans» Sığorta Şirkəti Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyət	1,85	0,88
18	«Əmrah Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	0,56	0,12
19	«Fidan Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	0,53	0,20
20	«Günay Anadolu Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	2,28	0,17
21	«Xalq» Sığorta Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	8,77	1,60
22	«Kavkaz Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	2,09	1,07
23	«MBASK» Sığorta Şirkəti Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti	18,55	5,96
24	«Nişan Sığorta» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	0,10	
25	«PAŞA» Sığorta Şirkəti» Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti	8,44	0,94
26	«Star Alyans Sığorta Şirkəti» Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti	3,56	0,55
27	«Standard Insurance» Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	14,02	4,51
28	«Temz Sığorta Qrupu» Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti	1,59	0,29
Lisenziası ləğv olunmuş sığortaçılar			
	«Abşeron» Səhmdar Sığorta Şirkəti	0,32	0,05
	«Azər-Asiya» Müştərək Sığorta Şirkəti Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	0,11	0,59
	Y E K U N	179,26	49,81

Mənbə. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti 2008.

2009-cu ildə 2008-ci illə müqayisədə sığorta haqlarının həcmində azalma baş verib. Belə ki, 2008-ci ildə sığorta haqları 179,26 milyon manat olubsa 2009-cu ildə bu rəqəm 163, 3 milyon manat təşkil edib. Azlamda sığortanın hər iki növü üzrə – həyat və qeyri-həyat sığortası üzrə baş verib.

2009-cu il üzrə daxil olmuş sığorta haqları və verilmiş sığorta ödənişləri (min.manat):

Cədvəl 9

Sığorta sinifləri	Sığorta haqları	Sığorta ödənişləri
Həyat sığortası üzrə	897,32	443,39
o cümlədən:		
həyatın ölüm halından sığortası	537,62	187,76
həyatın yaşam sığortası	359,70	255,63
annuitet sığortası	0,00	0,00
əmək qabiliyyətinin sığortası	0,00	0,00
sağalmaz xəstəliklərdən sığorta	0,00	0,00
Qeyri-həyat sığortası üzrə	132 775,51	42 473,79
o cümlədən:		
Şəxsi sığorta	27 058,33	16 949,52
o cümlədən:		
fərdi qəza və xəstəlik sığortası	5 517,22	1 813,97
tibbi sığorta	21 541,11	15 135,55
şəxsi sığortaya aid olan digər siniflər		

Əmlak sığortası	105 717,18	25 524,27
o cümlədən:		
əmlakın sığortası	77 968,82	23 787,23
o cümlədən:		
əmlakın yanğından və digər risklərdən sığortası	26 633,62	5 636,14
avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası	31 268,85	16 253,54
dəmiryol nəqliyyatı vasitələrinin sığortası	62,95	0,00
hava nəqliyyatı vasitələrinin sığortası	10 454,28	354,64
su nəqliyyat vasitələrinin sığortası	1 791,07	
yüklərin (nəqliyyat) sığortası	7 259,70	996,35
əmlakın sığortası ilə bağlı digər siniflər	498,35	546,56
mülki məsuliyyətin sığortası	27 083,73	1 410,28
o cümlədən:		
avtonəqliyyat vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	1 074,95	70,74
dəmiryol nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	0,00	0,00
hava nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	3 423,28	40,17
su nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	0,00	0,00
yük daşıyanın mülki məsuliyyətinin sığortası	0,00	0,00
mülki-hüquqi müqavilə üzrə mülki məsuliyyətin sığortası	185,67	720,50

peşə məsuliyyətinin sığortası	54,02	0,00
işəgötürənin məsuliyyət sığortası	1 155,79	54,26
ümumi mülki məsuliyyətin sığortası	21 190,02	524,61
kredit sığortası	658,40	326,76
o cümlədən:		
kreditlərin sığortası	364,97	326,76
ipoteka sığortası	293,43	
kreditlərin sığortası üzrə digər siniflər	0,00	0,00
qarışıq maliyyə risklərinin sığortası	6,23	0,00
o cümlədən:		
əmlakın bazar dəyərinin düşməsi riskindən sığorta		
işin dayanması ilə bağlı risklərdən sığorta	6,23	0,00
İcbari sığortalar üzrə – cəmi	29 633,17	10 157,31
o cümlədən:		
nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası	3 471,29	763,31
sərnişinlərin icbari sığortası	625,56	0,12
icbari ekoloji sığortası	87,46	0,44
yanğından icbari sığorta	3 796,33	175,75
MM deputatların icbari şəxsi sığortası	107,87	
tibbi personalın AİDS-dən sığortası		

hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası	17 598,63	8 534,14
məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası	3 692,02	657,74
dövlət qulluqçuların icbari sığortası	235,63	25,81
diplomatik nümayəndələrin icbari sığortası	9,29	
auditorların peşə məsuliyyətinin icbari sığortası	9,09	
İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta		
YEKUN	163 306.00	53 074,49

Mənbə. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti 18.01.10

Rəqəmlərin təhlili göstərir ki, 2009-cu ildə həyat sığortası üzrə sığorta haqları 897,32 manat, sığorta ödənişləri 443,39 manat, qeyri-həyat sığortası üzrə sığorta haqları 132 775,51 manat, sığorta ödənişləri 42 473,79 manat, şəxsi sığorta üzrə sığorta haqları 27 058,33 manat, sığorta ödənişi 16 949,52 manat, əmlak sığortası üzrə sığorta haqqı 105 717,18 manat, sığorta ödənişi 25 524,27 manat, icbari sığortalar üzrə sığorta haqları cəmi 29 633,17 manat, sığorta ödənişi 10 157,31 manat olub. **Həyat sığortasına daxil olan annuitet sığortası, əmək qabiliyyətinin sığortası, sağalmaz xəstəliklərdən sığorta üzrə sığorta haqları və sığorta ödənişləri aparılmayıb.** Eləcə də dəmiryol nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası, su nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası, yük daşıyanın mülki məsuliyyətinin sığortası üzrə sığorta ödənişləri qeydə alınmayıb. Ümumilikdə 2009-cu ildə sığortaçılar tərəfindən yığılan sığorta pulları Azərbaycanın ÜDM-in cəmi 0,5%-ni təşkil edib. Bu da çox aşağı

göstəricidir. 2009-cu ilin yekunlarına görə adambaşına sığorta haqqı 18,5 manat olub (2008-ci ilin analoji göstəricisindən 1,1% artıqdır). 2008-ci ildə Azərbaycanda sığorta şirkətlərinin məcmu daxilolmalarının ÜDM-yə nisbəti 1%-ə belə çatmayıb. Həmin il bu göstərici 0,52%-ə bərabər olub. Dünya təcrübəsinə əsasən, sığorta yığımlarının ÜDM-yə nisbəti 1% olan sığorta bazarı intensiv inkişaf edən kimi qiymətləndirilə bilməz. Belə ki, inkişaf etmiş Avropa ölkələrində bu göstərici 8-10%, inkişaf edən ölkələrdə isə 2-3% diapazonunda dəyişir. Belə göstəricilər sübut edir ki, əvvəllər olduğu kimi, Azərbaycanda sığortaçılar sığorta bazarının bütün mövcud potensialından istifadə edə bilmirlər.

2009-cu ildə şirkətlərə 163,1 milyon manat sığorta haqqı daxil olub. Sığorta ödənişlərinin həcmi isə 53.07 milyon manat təşkil edib. «Azərsığorta» Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkəti 2009-cu il üzrə tədiyyə yığını və ödənişlərə görə siyahıya liderlik edib. Şirkətə daxil olan sığorta haqları 26,50 milyon manat, sığorta ödənişləri isə 12,22 milyon manata çatıb. İkinci sırada «Xalq Sığorta» ASC, üçüncü sırada «Beynəlxalq Sığorta Şirkəti» ASC, dördüncü sırada «Azal Sığorta» ASC, beşinci sırada «Atəşgah» Sığorta Şirkəti ASC, altıncı sırada «Paşa Sığorta» Şirkəti ASC yer alıb.

2009-cu ildə şirkətlərə daxil olmuş sığorta haqları və verilmiş sığorta ödənişləri (mln manat)

Cədvəl 10

№	Sığortaçının adı	Sığorta haqları	Sığorta ödənişləri
1.	«A-Qroup Sığorta Şirkəti» ASC	7,23	5,05
2.	«AIG Kaspian Insurance company» Sığorta Şirkəti MMC	1,65	1,19
3.	«Alfa Sığorta» ASC	0,93	0,26

4.	«Atəşgah» Sığorta Şirkəti ASC	12,31	4,37
5.	«Atəşgah Həyat» Sığorta Şirkəti ASC	0,36	0,004
6.	«AtaSığorta» ASC	2,95	0,71
7.	«Azal Sığorta» ASC	13,22	0,12
8.	«Az Invest Sığorta» ASC	0,10	0,10
9.	«Azərsığorta» Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkəti	26,50	12,22
10.	«Azərqarant Sığorta» ASC	0,60	0,07
11.	«AzSığorta» ASC	10,70	3,48
12.	«Azərbaycan Sənaye Sığorta» ASC	4,40	0,80
13.	«Bakı Sığorta» ASC	3,55	1,49
14.	«Başak-İnam Sığorta Şirkəti» ASC	2,44	1,12
15.	«Beynəlxalq Sığorta Şirkəti» ASC	14,82	4,32
16.	«BEG» Sığorta ASC	0,98	0,52
17.	«Qala» Sığorta Şirkəti ASC	0,09	0,003
18.	«Qarant Sığorta» ASC	4,15	0,25
19.	«Era Trans Sığorta» ASC	1,37	0,75
20.	«Əmrəh Sığorta» ASC	0,26	0,13
21.	«Fidan Sığorta» ASC	0,57	0,33
22.	«Günay Anadolu Sığorta» ASC	1,53	0,18
23.	«Xalq Sığorta» ASC	24,29	1,39

24.	«MBASK» Sığorta Şirkəti ASC	7,56	6,24
25.	«Paşa Sığorta» Şirkəti ASC	10,31	1,86
26.	«Rəvan Sığorta» ASC	2,35	1,13
27.	«Standard Insurance» Sığorta Şirkəti ASC	7,16	4,06
28.	«Temz Sığorta Qrupu» ASC	0,93	0,89
YEKUN		163,1	53,07

Mənbə. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti 18.01.10

2010-cu il ərzində sığorta haqları 155 586 415,19 min manat, sığorta ödənişləri 53 826 272,92 min manat olub. Qeyri-həyat sığortası üzrə yığımlar sığortanın digər sinifləri üzrə yığımları üstələyib. Ümumiyyətlə, ötən il ərzində Azərbaycanın sığorta sektorunda 1.051.816 sığorta müqaviləsi bağlanıb. Həyat sığortası üzrə bu rəqəm 10.703 müqavilə təşkil edib. Qeyd olunan müqavilələrlə 16.189 şəxsin həyat və sağlamlığına dəyən zərərə görə onun özünə və (və ya) ailəsinə sığorta təminatının verilməsi nəzərdə tutulub. Bu sırada həyatın ölüm halından sığortası və həyatın yaşam sığortası üzrə bağlanan müqavilələr əsas yer tutub. Belə ki, həyatın ölüm halından sığortası üzrə bağlanmış 9.386 sığorta müqaviləsi ilə 12.535, həyatın yaşam sığortası üzrə bağlanmış 1.236 müqavilə ilə 1.236 nəfərin həyatı sığortalanıb.

Qeyri-həyat sığortası sahəsində bağlanmış müqavilələrin sayı isə 1.041.113 olub. Bu müqavilələrdən 657.888-i könüllü, 383.225-i isə icbari sığorta sinifləri üzrə bağlanıb. Könüllü qeyri-həyat sığortası üzrə fərdi qəza və xəstəlik sığortası, tibbi sığorta, əmlakın yanğından və digər risklərdən sığortası, avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası müqavilələri mühüm yer tutub. Belə ki, 2010-cu ildə əmlakın yanğından və digər risklərdən sığortası üzrə bağlanmış

102.307 sığorta müqaviləsi ilə 103.868 daşınmaz əmlak obyektinə, 44.585 avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası müqaviləsi üzrə 48.937 ədəd avtonəqliyyat vasitəsinə, 59.056 yüklərin (nəqliyyat) sığortası müqaviləsi üzrə isə 59.094 nəql edilmə prosesində olan yükə münasibətdə sığorta təminatı verilib.

2010-cu ildə bağlanmış 383.225 icbari sığorta müqavilələrinin sırasında 38.854 icbari sığorta müqaviləsi nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortasına, 15.909 müqavilə isə yangından icbari sığortaya aid olub. Bu sığorta müqavilələri üzrə müvafiq olaraq 391.989 nəqliyyat vasitəsinə və 15.985 daşınmaz əmlak obyektinə münasibətdə sığorta təminatı verilib.

Bununla yanaşı, 2010-cu il ərzində həyat sığortası müqavilələri üzrə 1.403 sığorta hadisəsi baş verib. Hadisələr nəticəsində dəyən zərərlərə görə 335.605 manat sığorta ödənişi həyata keçirilib. Qeyri-həyat sığortası sahəsi üzrə isə baş vermiş sığorta hadisələrinin sayı 99.389, verilən sığorta ödənişlərinin ümumi məbləği isə 55.053.490 manat təşkil edib. Ümumilikdə il ərzində sığorta yığımları 4,73 faiz (163,31 milyon manat), ödənişlər isə 1,43 faiz (53,07 milyon manat) artıb.

2010-cu ildə daxil olmuş sığorta haqları və verilmiş sığorta ödənişləri (min manat):

Cədvəl 11

Sığorta sinifləri	Sığorta haqları	Sığorta ödənişləri
Həyat sığortası üzrə	1 457 429,44	332 507,46
o cümlədən:		
həyatın ölüm halından sığortası	613 438 04	81 146 48
həyatın yaşam sığortası	841 712,08	251 360 ,98
annuitet sığortası	0,00	0,00

əmək qabiliyyətinin sığortası	0,00	0,00
sağalmaz xəstəliklərdən sığorta	2 279,32	0.00
Qeyri-həyat sığortası üzrə	122 845 534,54	44 936 606,44
o cümlədən:		
Şəxsi sığorta	30 786 849,14	18 275 719,87
o cümlədən:		
fərdi qəza və xəstəlik sığortası	7 454 630,00	1 464 190,13
tibbi sığorta	23 331 864,14	16 811 529,74
şəxsi sığortaya aid olan digər siniflər	346,00	0,00
Əmlak sığortası	92 058 685,40	26 660 886,57
o cümlədən:		
əmlakın sığortası	81 589 734,41	26 096 343,42
o cümlədən:		
əmlakın yanğından və digər risklərdən sığortası	22 725 680,82	3 26 8 366,96
avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası	36 476 604, 18	14 855 688,60
dəmiryol nəqliyyatı vasitələrinin sığortası	23 355,88	0,00
hava nəqliyyatı vasitələrinin sığortası	8 895 395,67	4 173 594,10
su nəqliyyat vasitələrinin sığortası	2 314 710,18	1 551 978,00
yüklərin (nəqliyyat) sığortası	10 828 422,13	1 281 289,60

əmlakın sığortası ilə bağlı siniflər	325 565,55	965, 426,16
kənd təsərrüfatı heyvanlarının sığortası		
Mülki məsuliyyətin sığortası	10 124 536,38	289,663,37
o cümlədən:		
Avtonəqliyyat vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin	1 103 002,84	99 093,46
dəmiryol nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin	0,00	0,00
hava nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin	2 889 338,21	80 740,57
su nəqliyyatı vasitələri sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası	48 133,92	0,00
yük daşıyanın mülki məsuliyyətinin sığortası	12 337,20	0,00
mülki-hüquqi müqavilə üzrə mülki məsuliyyətin sığortası	199 522,72	0,00
peşə məsuliyyətinin sığortası	115 225,66	0,00
işəgötürənin məsuliyyət sığortası	1 394 215,44	53,358,38
ümumi mülki məsuliyyətin sığortası	4 362 760,39	56 470 ,96
kredit sığortası	341 757,71	274 879,78
o cümlədən:		
kreditlərin sığortası	341 757,71	274 879,78
ipoteka sığortası	0,00	0,00
kreditlərin sığortası üzrə digər siniflər	0,00	0,00
qarışıq maliyyə risklərinin sığortası	2 656,90	0,00

o cümlədən:		
əmlakın bazar qiymətinin düşməsi riskindən sığorta 0,00 0,00		
işin dayanması ilə bağlı risklərdən sığorta	2 656,90	0,00
İcbari sığortalar üzrə – cəmi	31 283 451,21	8 560 159,02
o cümlədən:		
nəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari	3 715 806 ,07	666 489,99
sərnişinlərin icbari sığortası	624 807,21	23 708,68
icbari ekoloji sığortası	129 420,61	0,00
yanğından icbari sığorta	7 236 719,82	325 844,35
MM deputatların icbari şəxsi sığortası	107 998,00	0,00
tibbi personalın AİDS-dən sığortası	0,00	0,00
hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası	14 612 627,00	6 802 133,00
məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari	4 652 468,00	726 473,00
dövlət qulluqçularının icbari sığortası	189 676,00	15 510,00
diplomatik nümayəndələrin icbari sığortası	10 091,00	0,00
auditorların peşə məsuliyyətinin icbari sığortası	3837,50	0,00
icbari sığortanın digər növləri	0,00	0,00
YEKUN	155 586 415,19	53 826 272,92

Mənbə. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti 13.01.11

2010-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında Azərbaycanda fəaliyyət göstərən sığorta təşkilatları tərəfindən toplanan sığorta haqlarının ümumi həcmi 117,962 mln. manata çatıb. Ötən ilin (2009-cu ilin) analoji 9 aylıq göstəricisi ilə müqayisədə göstərilən rəqəm 14,8% az olub. Sözügedən dövrdə sığorta haqları 130,18 milyon manat, sığorta ödənişləri 38 milyon manat təşkil edib.

Yeri gəlmişkən, 2010-cu ilin 9 ayı üzrə bazarda sığorta gəlirlərinin həcmnin 2009-cu ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 9 % (16,2 mln. manat) azalması bazarda sığortalanmayan risklərin həcmnin artdığını göstərib. Yəni iqtisadi agentlərin daha böyük hissəsi potensial riskləri əhatə etmədən bazarda öz fəaliyyətlərini aktiv şəkildə davam etdiriblər. Analoji vəziyyətin səbəblərini müxtəlif şəkildə izah etmək olar – bank kreditləşməsi sahəsində işgüzar fəallığın zəifləməsi və girov sığortalarının həcmnin azalması, özəl sektorun ixtiyarında olan maliyyə resurslarının azlığı və yerli sahibkarların öz işçilərinin kompensasiya paketlərinə tibbi sığorta, həyat sığortası və qəza hallarından sığorta kimi komponentləri daxil etmək istəməməsi və s. Bundan əlavə, nəzərə almaq lazımdır ki, böhran iri xarici şirkətlərin sığorta büdcələrinə də öz təsirini göstərib və onlar qeyri-iradi olaraq bütün bazarlarda, o cümlədən Azərbaycanda qənaətlə işləməyə üstünlük verirlər. Lakin bu halda belə xarici şirkətlər sığorta şirkətlərinin müştəri bazasında mühüm yer tuturlar. Başqa tərəfdən göstərilən dövrdə «ağırılıq» yenə də avtomobil vasitələrinin sığortasının üzərinə düşüb. Əgər sığortalanmanın bu növünə görə 2009-cu ilin 9 ayı ərzində 47,6 mln. manat alınmışdısa, 2010-cu ilin yanvar-sentyabr ayları ərzində sığortanın bu növünə görə sığortaçıların portfeli 23,9 mln. manat, daha doğrusu, 2 dəfədən artıq zəifləyib.

2010-cu ilin 10 ayı ərzində bazarda fəaliyyət göstərən 27 sığorta şirkətinin hamısı tədiyyə əldə edib. Bundan başqa, 19 sığorta şirkətinin əldə etdiyi tədiyyələrin həcmi 1 mln. manatdan çox olub.

Ödənişlərin həcminə görə 10 aparıcı sığorta şirkəti sırasına

«A-QROUP» (4,478 mln. manat), «Beynəlxalq sığorta şirkəti» (4,38 mln. manat), «Atəşgah» (4,31 mln. manat), «Mbask» (3 mln. manat), «Qarant Sığorta» (2,32 mln. manat), «Pasha Sığorta» (1,93 mln. manat), «Standard Insurance» (1,68 mln. manat), «Xalq sığorta» (1,46 mln. manat) və «Başak İnam» (1,35 mln. manat) daxildir. 2010-cu ilin yanvar-oktyabr aylarında 27 sığorta şirkətinin hamısı ödəniş həyata keçirib. Ötən ilin 10 ayı ərzində sığortaçıların ümumi tədiyyələri 130,3 mln. manat, ödənişləri 41,27 mln. manat təşkil olub.

2010-cu ildə sığorta şirkətlərinə daxil olmuş sığorta haqları və verilmiş sığorta ödənişləri (man.)

Cədvəl 12

№	Sığortaçının adı	Sığorta haqları	Sığorta ödənişləri
1.	«AXA MBASK» Sığorta Şirkəti ASC	1 510 999,3	376 283,81
2.	«A-Qroup Sığorta Şirkəti» ASC	3 312 121,28	40 861,67
3.	«Alfa Sığorta» ASC	273 809,57	60 197,74
4.	«Ata Sığorta» ASC	916 822,95	134 806,06
5.	«Atəşgah» Sığorta Şirkəti ASC	2 160 408,22	827 803,15
6.	«Atəşgah Həyat» Sığorta Şirkəti ASC	1 188 355,37	7 500,91
7.	«Azal Sığorta» ASC	7 397 028,29	2 763 744,11
8.	«Azərbaycan Sənaye Sığorta» ASC	812 698,85	48 801,28
9.	Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkəti	2 001 683,00	1393 325,00
10.	«Azərqarant Sığorta» ASC	199 034,97	56 501,19
11.	«AzSığorta» ASC	1835 926,89	300 667,12

12.	«Bakı Sığorta» ASC	587 796,66	178 078,90
13.	«Başak İnam Sığorta Şirkəti» ASC	480 008,78	165 474,55
14.	«Beynəlxalq Sığorta Şirkəti» ASC	2178 585,32	901 751,00
15.	«Çartis Azərbaycan» Sığorta Şirkəti ASC	410 385,00	749,00
16.	«Era Trans Sığorta» Açıq Səhmdar	293 170,74	84 578,51
17.	«Əmrəh Sığorta» Açıq Səhmdar	59 948,38	13 646,00
18.	«Fidan Sığorta» ASC	72 984,80	1000,00
19.	«Günay Sığorta» ASC	104 517,00	23 895,00
20.	«Xalq Sığorta» ASC	1652 712,24	272 032,13
21.	«Qala Həyat» Sığorta Şirkəti ASC	912 157,64	0,00
22.	«Qarant Sığorta» ASC	802 012,66	195 419,37
23.	«Mega Sığorta» ASC	17 733,11	0,00
24.	«Paşa Həyat Sığorta» ASC	414 921,78	0,00
25.	«Paşa Sığorta» Şirkəti ASC	821 949,79	275 638,95
26.	«Rəvan Sığorta» ASC	245 961,41	125 948,32
27.	«Standard Insurance» Sığorta	1 311 198,77	303 184,72
28.	«Temz Sığorta Orupu» ASC	84 964,97	10 009,00
YEKUN		32 059,897,80	8 561 897,49

Mənbə. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti 13.01.11

Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidmətinin məlumatlarından aydın olur ki, “Azərsığorta» 2010-cu ilin 10 ayının yekunları üzrə Azərbaycanda tədiyyə yığımı və ödənişlərə görə liderlik edib. Hesabat dövründə «Azərsığorta»nın tədiyyə yığımı 21,43 mln. manat və ya sığortaçıların bütün tədiyyələrinin 16,44%-ni təşkil edib. «Azərsığorta»nın ödənişlərinin həcmi 8,79 mln. manat və ya 10 ay ərzində bütün ödənişlərin 21,29%-ni təşkil edib.

Yanvar-oktyabr aylarının yekunları üzrə yığılmış tədiyyələrin həcminə görə 10 aparıcı sığorta şirkətinin sırasına, həmçinin «AzSığorta» (12,97 mln. manat), «Atəşgah» (11,9 mln. manat), «Azal sığorta» (11,27 mln. manat), «Pasha Sigorta» (11,13 mln. manat), «Beynəlxalq Sığorta Şirkəti» (8,28 mln. manat), «Standard Insurance» (7,25 mln. manat), «Mbask» (6,68 mln. manat), «Xalq sığorta» (6,2 mln. manat) və «A-QROUP» (5,75 mln. manat) daxil olub.

Azərbaycanda sığorta haqları və sığorta ödənişləri regionun inkişaf etmiş bazarları ilə müqayisədə aşağı rəqəmlə ifadə olunsada, bütövlükdə sığortanı gəlirli fəaliyyət növü hesab etmək olar. Sığortalanma prosesində həm sığorta təşkilatı, həm də sığortalı (fiziki, hüquqi şəxslər) müəyyən gəlir əldə edirlər. Bundan əlavə, sığorta təşkilatları ehtiyat sığorta fondlarına ayırmalar edirlər ki, bu da gəlirdən çıxılan xərclərin vergi qanunvericiliyinə müvafiq surətdə tənzimlənməsi məsələlərinə aiddir. Sığorta zamanı gəlirin dəqiqləşdirilməsi və onun hansı növ üzrə gəlirə aid edilməsinin aydınlaşdırılması bu işin əsas tərəflərindəndir. Digər tərəfdən sığorta işinin vergiyə cəlb edilməsi və vergi güzəştləri VM-ə, beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq diqqətli hüquqi yanaşma tələb edir.

Sığortaçılara və sığortalılara münasibətdə vergi qanunvericiliyi fərqlidir. Belə ki, Vergilər Məcəlləsinin 99-cu maddəsinə əsasən, həyatın yığım sığortası üzrə sığortalının ödədiyi və ya onun xeyrinə ödənilən sığorta haqları ilə sığorta ödənişləri arasındakı fərq muzzdlu işə aid olmayan – qeyri-sahibkarlıq fəaliyyətindən gəlir

hesab edilir və bu gəlir VM-in 123-cü maddəsinə əsasən ödəmə mənbəyində 10 dərəcə vergi ilə cəlb olunur. Tutaq ki, sığortalı sığorta təşkilatına 2 mln. manat məbləğində sığorta haqqı ödəyib. Hər hansı hadisə nəticəsində sığortalıya 3 mln. manat zərər dəyib. Müqaviləyə əsasən, sığortaçı sığortalıya 5,5 mln. manat ödəməyi öhdəsinə götürür. Sığortalı aldığı sığorta ödənişinin nəticəsində 500 min manat gəlir əldə etmiş sayılır. Həmin məbləğdən isə sığorta verən təşkilat ödəmə mənbəyində 50 min manat vergi tutmalı və büdcəyə ödənilməsini təmin etməlidir. Sığorta hadisəsi baş verdikdə sığortalının həyatına, habelə onun əmlakına, əmlak mənafehlərinə dəymiş zərərin əvəzini ödəmək üçün pul və ya natural şəkildə ödənilmiş vəsaitin məbləği gəlir vergisindən azaddır. Bundan əlavə, sığorta hadisəsi ilə əlaqədar zərəərə aid edilən məbləğlərdən başqa alınmış sığorta ödənişləri mənfəət vergisindən azaddır. Göründüyü kimi, sığorta ödənişləri ilə sığorta haqları arasındakı fərqin vergidən azad edilməsi nəzərdə tutulmayıb. Yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, həmin fərq ödəmə mənbəyində vergitutma obyektidir.

Sığorta sektorunda aparılan son islahatlar və dəyişikliklər

Ölkədə aparılan islahatların, sürətləndirilmiş iqtisadi inkişafın dinamikası ilə sığorta bazarının inkişaf səviyyəsi arasında uyğunsuzluq var. Sığorta sektorunun inkişaf üçün Azərbaycanda yaxşı potensial olsa da, hüquqi və institusional islahatlar zəifdir. Bu sektorun inkişafı məqsədilə ilk növbədə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi vacib sayılır. Cari ilin əvvəlindən başlayaraq Maliyyə Nazirliyi icbari sığortanın növlərinin tətbiqi istiqamətində qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi təşəbbüsləri ilə çıxış edir. Bu ilin yanvar ayının 1-dən ölkədə «İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta» haqqında və «İcbari sığortalar haqqında» Azərbaycan Respublikası qanunları qüvvəyə minib. Maliyyə Nazirliyi «Sığortanın icbari növləri haqqında» qanunun bazasında Sığorta

Məcəlləsinin yaradılmasını planlaşdırır. Həmçinin Azərbaycanda icbari sığorta sisteminin sabitliyinin və inkişafının təmini, eləcə də sığortacıların maraqlarının qorunması məqsədilə İcbari Sığorta Bürosunun yaradılması qərara alınıb. İlk qanun

layihəsində büronun yalnız avtonəqliyyat vasitələri sahiblərinin sığortası (OSAQO) ilə bağlı yaradılması nəzərdə tutulsa da, sonradan bunun sığortanın bütün icbari növlərinə şamil edilməsi planlaşdırılıb.

Dəyişikliyə zəmin yaradan yeniliklərdən biri də ölkədə ilin sonunadək sığorta müqavilələrinin bağlanmasında elektron imzadan istifadə etməyə imkan verən hüquqi bazanın hazırlanması qərarıdır. Belə ki, prezident İlham Əliyevin "İcbari sığortalar haqqında" qanunun tətbiqinə dair fərmanı ilə əlaqədar Maliyyə Nazirliyinə üç ay müddətində qanunvericiliyə dəyişikliklər edilməsi üçün təkliflərin hazırlanması tapşırığı verilib. Həmçinin üç ay müddətində elektron informasiya sistemlərinin sığorta şirkətlərində tətbiqi və sığorta xidmətlərinin elektron vasitələrlə təqdim olunmasının təmini üzrə təkliflərin hazırlanması tapşırılıb. Nəzərə çatdıraq ki, elektron imza ilkin sənədin xüsusi proqram vasitəsilə yenidən təşkil olunması hesabına əldə edilən simvolların müəyyən ardıcılığından ibarətdir. Göndəriş zamanı rəqəmli imzanın ilkin sənədə əlavəsi həyata keçirilir, nəticədə sənəddə olan məlumatın müəllifliyi və dəyişməzliyi öz təsdiqini tapır. İlkin sənədə istənilən dəyişikliklərin edilməsilə elektron imza qüvvədən düşür. Rəqəmli imzanın əldə edilməsi internet şəbəkəsi vasitəsilə təşkilatın mübadilə etdiyi sənədlərin müəlliliyi və ehtivasından əmin olmağa imkan verir.

Elektron imzanı saxtalaşdırmaq mümkün deyil. Rəqəmli imza ilə imzalanmış sənəd əl imzası ilə imzalanmış sənədə bərabər tutulur. Belə ki,

hələ 2004-cü ildə qəbul olunan qanuna görə, «elektron imza» əl imzası ilə eyni hüquqi statusa malikdir. Qeyd edək ki, elektron imzanın tətbiqi müqavilələrin imzalanması üçün xərcləri 20-25 faiz azaldacaq. Vaxt itkisinin qarşısını alacaq, müqavilələrin qısa zaman kəsiyində bağlanmasını təmin edəcək.

Sığorta sektorunda aparılan son islahatlar və dəyişikliklər hələlik sektorda bu və ya digər şəkildə canlanma yaratmayıb. Bütün dünyada səhiyyə maliyyələşməsinin uğurlu bir modeli hesab olunan icbari tibbi sığortanın Azərbaycanda tətbiqi reallaşmayıb. Baxmayaraq ki, Nazirlər Kabinetinin 11 avqust 2008-ci il tarixində «2008-2012-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında səhiyyənin maliyyələşdirilməsi sisteminin islahatı və icbari tibbi sığortanın tətbiqi Konsepsiyasının həyata keçirilməsi üzrə Tədbirlər Planı»nın təsdiq edilməsi barədə qərarı olub. Həmin qərara görə Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi və digər aidiyyəti dövlət orqanları Tədbirlər Planında nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin etməli idilər. Amma nə tədbirlər planından, nə də Nazirlər Kabineti yanında İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyi barədə məlumat var. Bu agentlik ki, icbari tibbi sığorta üçün baza zərfinə daxil olan xidmətləri və tarifləri tənzimləyən qaydaları işləyib hazırlamalı idi. Lakin proseslər 2008-ci ilin sentyabrından dondurulub və bu istiqamətdə heç bir iş görülmür.

Beynəlxalq təcrübə

Ölkədə sığorta fəaliyyətini həyata keçirən dövlət orqanlarının beynəlxalq sığorta bazarlarını öyrənməsi vacib şərtlərdən biridir. Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti Polşanın Maliyyə Nəzarəti Orqanı ilə birlikdə sığorta sahəsində istehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı qanunvericiliyin Avropa İttifaqı qanunvericiliyinə uyğunlaşdırılması məqsədilə Polşa təcrübəsinin öyrənilməsi və uyğun tövsiyələrin hazırlanması yönündə birgə layihənin icrasına başlayıb. Qeyd edilən layihə Polşanın Maliyyə Nəzarəti Orqanı tərəfindən təklif olunub, Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidmətinin təqdim etdiyi mövzuya uyğun olaraq hazırlanıb. 2011-ci ilin dekabr ayına kimi yekunlaşdırılması nəzərdə tutulan layihə 4 mərhələdən ibarətdir.

I mərhələdə Azərbaycanın sığorta bazarındakı mövcud vəziyyət və istehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi ilə əlaqədar qanunverici sənədlər və praktik materiallar təhlil olunacaq. Bu işə öz növbəsində layihənin icrasına cəlb olunan polşalı ekspertlərə Azərbaycanın sığorta sektoru ilə yaxından tanış olmaq və problemlə sahələri müəyyən etməyə imkan yaradacaq.

II mərhələdə Avropa İttifaqı direktivlərinin, habelə Polşa qanunvericiliyinin və təcrübəsinin öyrənilməsi üçün Azərbaycanda

polşalı ekspertlər tərəfindən Azərbaycanın sığorta nəzarəti orqanının əməkdaşları üçün təlimlərin keçirilməsi nəzərdə tutulur.

Layihənin III mərhələsində Azərbaycan Maliyyə Nazirliyinin əməkdaşlarının Polşanın Varşava şəhərinə işgüzar səfəri çərçivəsində sığorta xidmətlərinin göstərilməsi zamanı istehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı Polşa təcrübəsinin daha yaxından öyrənilməsi və ilkin tövsiyələrin müzakirəsi planlaşdırılır.

Layihənin IV – sonuncu mərhələsi istehlakçıların hüquqlarının müdafiəsinin gücləndirilməsi və bu yolla sığorta bazarına inamın artırılması üçün yekun təkliflərin hazırlanaraq Azərbaycan Maliyyə Nazirliyinə təqdim olunmasını nəzərdə tutur.

Əslində dünya ölkələrinin sığorta sahəsindəki fəaliyyət prinsipi ölkəmiz üçün uğurlu nəticənin əldə edilməsinə səbəb ola bilər. Beynəlxalq sığorta bazarlarına aşağıdakılar aiddir:

1. Böyük Britaniyanın sığorta bazarı. Bu sığorta bazarı uzun illər boyu inkişaf etmiş və hazırda öz böyüklüyünə görə dünyada ilk sıralarda yerləşir. 01 yanvar 2007-ci ilin məlumatlarına əsasən Böyük Britaniya ərazisində 826 sığorta şirkəti sığorta fəaliyyəti həyata keçirmək üçün lisenziya alıb. 2009-cu ildə Böyük Britaniyada toplanmış məcmu sığorta haqlarının həcmi 198,6 mlrd. funt-sterlinq, o cümlədən avtomobil sığortası 12,8%, yanğın və bədbəxt hadisələri üzrə 21,8%, aviasiya və nəqliyyat sığortası üzrə 1,0%, həyat sığortası üzrə 64,4% təşkil edib. Böyük Britaniyanın sığorta bazarında son illər sığortaçıların çoxlu sayda birləşməsi və qovuşması müşahidə edilmişdir. Belə ki, bir sıra iri müştərək sığorta cəmiyyətləri sığorta şirkətləri tərəfindən alınmış və öz fəaliyyətlərini dayandırmışlar; məsələn: «Prudential» iri sığorta şirkəti «OBS Scottish Equitable»ni əldə etdi. Böyük Britaniya sığorta bazarının beynəlxalq sığorta bazarındakı yeri və əhəmiyyəti çox böyük və diqqətəlayiqdir.

2. Almaniyanın sığorta bazarı. Almaniya sığorta şirkətləri beynəlxalq sığorta şirkətləri sırasında öz həcminə və maliyyə

balansına görə ön sıralarda durur. 2007-ci ildə alman sığorta şirkətləri tərəfindən birbaşa sığorta üzrə bütün dünyada toplanmış sığorta haqlarının ümumi həcmi 324,8 mlrd. alman markası, o cümlədən bədbəxt hadisələrdən və zərərlərdən sığorta üzrə 45,2%, kredit, aviasiya və nüvə sığortası üzrə – 1,0%, könüllü tibbi sığortası üzrə – 14,2%, həyat sığortası üzrə – 39,5% təşkil edir. Almaniyada sığorta fəaliyyətini həyata keçirmək üçün lisenziya alan 2157 sığorta şirkəti vardır ki, onlardan da 32-si təkrar sığorta şirkətidir. Onların fəaliyyəti federal nəzarət orqanları tərəfindən tənzimlənir. Son zamanlar Almaniyada bankların və sığorta şirkətlərinin iştirakı ilə formalaşan bank sığortaçılığı adlanan yeni maliyyə qurumu təşəkkül tapıb.

3. Dünyanın böyük sığorta bazarlarının yerləşdiyi ölkələrdən biri də Fransadır. Fransa sığorta bazarında 571 peşəkar iştirakçı mövcuddur. Onlardan 98-i həyat, 360-ı isə qeyri-həyat sığortası ilə məşğul olan sığorta şirkətləridir. Bundan başqa, Fransada xarici sığorta şirkətlərinin 107 filialı fəaliyyət göstərir ki, bunlardan da 12-si həyat sığortası üzrə, 95-i isə digər sığorta növləri ilə məşğul olurlar. Fransa ərazisində əldə olunan ümumi sığorta haqlarının 11,8%-i xarici sığorta şirkətlərinin bölmə və filiallarının payına düşür. Bunların 15,8%-i qeyri-həyat sığortasına, 9,5%-i isə həyat sığortasına aiddir. Fransız sığorta şirkətlərinin və onların xarici filialları ilə birlikdə 2007-ci ildə yığdığı sığorta haqqının ümumi həcmi 976,8 mlrd. Fransa frankı təşkil edir. 2007-ci ildə fransız sığorta bazarı həcminə görə dünyada 5-ci yeri tutub. 2007-ci ildə fransız sığorta şirkətlərinin həyat sığortası üzrə yığdıqları sığorta haqları bu növü üzrə daxil olan məcmu sığorta haqlarının 69,5%, digər sığorta növləri üzrə 30,5% təşkil edib.

4. Mərkəzi və Şərqi Avropa sığorta bazarı (Polşa, Slovakiya, Sloveniya, Çex Respublikası, Macarıstan). 80-ci illərin axırlarında bu regionda iqtisadiyyatın bütün sektorlarına, o cüm-

lədən də sığorta işinin inkişafına böyük təsir etmiş siyasi, iqtisadi və sosial sahədə kordinal dəyişikliklər baş verdi. Bundan əvvəl isə sığorta sektoru dövlətin nəzarətində idi. Bu ölkələr, sığorta sahəsində tədricən bazar şəraitinə uyğunlaşdırılmış hüquqi aktlar sistemini yaradaraq, sığorta qanunvericiliyi tələblərinə riayət edilməsini təkmilləşdirmək məqsədilə sığorta nəzarəti orqanlarının fəaliyyətini təşkil, sığorta bazarının effektiv inkişafını təmin etdilər. Bu region ölkələri arasında Polşa ən iri bazara malikdir. Həyat sığortası üzrə yığılan məcmu sığorta haqlarının 51%-i və qeyri-həyat sığortası üzrə sığorta haqlarının isə 50%-i Polşanın payına düşür. Bütövlükdə bu regionun bütün haqlarının 50%-i Polşanın payına düşür. Sığorta bazarının həcminə görə Polşadan sonra 2-ci yeri Çex Respublikası tuturdu ki, bu da həyat sığortası üzrə daxil olan sığorta haqlarının 20%-i və qeyri-həyat sığortası üzrə daxil olan sığorta haqlarının isə 21%-i bu ölkənin payına düşür. Region ölkələrinə daxil olan sığorta haqlarının üçdəbir hissəsi həyat sığortasının, üçdəiki hissəsi qeyri-həyat sığortasının payına düşür.

5. Baltikyanı ölkələrin sığorta bazarı (Litva, Latviya, Estoniya). Baltikyanı ölkələrində iqtisadiyyat digər MDB ölkələrinə nisbətən daha açıq olması, burada 1993-cü ildən bu yana sığorta haqlarının stabil artımına səbəb olub. Baltikyanı ölkələrində həyat sığortası üzrə yığılan sığorta haqlarının 29%-i Estoniyanın payına düşür. Estoniyada 1993-cü ildən sonra həyat sığortasına böyük tələbat müşahidə edilməyə başlandı. O vaxtlar Latviyada olduğu kimi Litvada da bu sığorta sahəsinin inkişafı dövlət tərəfindən müdafiə edilmirdi və sığorta xidmətinə passiv tələbat müşahidə edilirdi. Lakin sığortaçılar üçün uzunmüddətli həyat sığortası üzrə müqavilələrə tətbiq olunan vergi güzəştləri daxil olan sığorta haqlarının stabil artımına səbəb oldu. Son illərdə hər üç ölkədə yeni icbari sığorta

növlərinin tətbiqi qeyri-həyat sığortası üzrə yığılan haqlarının artması ilə nəticələnib.

6. MDB sığorta bazarı (Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Gürcüstan, Moldova, Rusiya, Tacikistan, Türkmənistan, Ukrayna, Özbəkistan, Belarusiya). MDB ölkələri arasında Rusiyanın həm iqtisadi baxımdan, həm də bazarın potensial həcmi baxımından ən inkişaf etmiş sığorta bazarı var. MDB ölkələrindən ÜDM-nin 68%-i və regionda toplanmış sığorta haqlarının təxminən 90%-i Rusiyanın payına düşür. Regionda böyüklüyünə görə ikinci yeri tutan Ukrayna sığorta bazarı 6,5%-lik paya malikdir. MDB-nin yerdə qalan 10 ölkəsinin payına sığorta haqlarının yalnız 4%-i düşür.

Xarici ölkələrin icbari sığorta təcrübəsi

Yaponiya

Yaponiyada icbari sığorta sistemi mövcuddur və bu ölkədə yaşayan hər bir vətəndaş sığortanın bəzi formaları ilə təmin edilməlidir. Yaponiyada iki tibbi təhlükəsizlik sistemi mövcuddur:

1. **Kompaniya və ofisdə işləyənlər üçün «Sosial sığorta sistemi»**

2. **Qalan əhali üçün «Milli tibbi sığorta sistemi»**

Qanunvericiliyə əsasən, Yaponiyada sosial sığorta sistemi kompaniyanın aşağıdakı işçilərinə şamil edilir:

• *Ərizə ilə müraciət edən və ilkin ödəniş edən. Bu ödəniş işçinin işlədiyi kompaniya tərəfindən müraciət edilməklə işçinin öz əməkhaqqından həyata keçirilir*

• *Sığorta olunan fərd tərəfindən ödənilməli olan tibbi müavinət (ödəniş). Qaydaya görə, sığorta olunan özü 20%, xəstəxanaya qəbul edilən ailə üzvləri 20%, xəstəxanaya kənar xəstə kimi müraciət edən ailə üzvləri isə 30% əlavə ödəniş edir. Lakin Yaponiyanın müvafiq qanunvericiliyinə əsasən xəstəxana tərəfin-*

dən təqdim edilən qidaların xərcləri ayrıca hesablanır və tibbi sığorta məbləğinə daxil edilmir. Həmçinin xəstə olduğu xəstəxanada dərmanların tərkibindən və kəmiyyətindən asılı olaraq əlavə xərcləri ödəməli olur.

- *Sığorta kartı. Qaydaya görə sığorta olunan fərd üçün yalnız bir kart buraxılır. Kartına baxmaqla fərdin sığortalandığını söyləmək olur. Qaydaya görə fərd səyahətə və hospitalla həkim yanına gedəndə kartı özünə götürməlidir.*

Milli tibbi sığorta (sosial sığortada əhatə olunanları çıxmaqla). Qanunvericiliyə əsasən MTS üçün xarici (əcnəbi) vətəndaş kimi qeydiyyatı alınan şəxs müraciət edə bilər. Lakin bunun üçün həmin xarici şəxs Yaponiyanın ən azı 12 aylıq rezidenti olmalı və ya rezidenti kimi qəbul edilməlidir.

- *Ərizə (müraciət) və müavinətin ödənilməsi. Şəxs öz yaşadığı sahədə şəhər və ya şəhərin hər hansı rayonun ofisinə müraciət edə bilər. Qaydaya görə həmin şəxs rezident olmağını sübut edən cəmiyyətə (rəsmi sənədə) malik olmalıdır. Sığorta müavinəti birlik hesablanır və əvvəlki illərdə Yaponiyadakı pul gəlirlərindən və ailənin üzvlərinin sayından asılı olaraq bu ilin aprelindən gələn ilin martına qədər olan dövrü əhatə edir. Məbləğ müxtəlif şəhər, rayon və kəndlərdə fərqlənir. Qeyd edək ki, müavinət şəxsin sığortanı neçə dəfə istifadə etməyindən asılı olmayaraq dəyişmir.*

- *Sığorta kartı. Bir kart bir ailə üçün buraxılır. Ailənin kartına baxmaqla onun sığortalandığını bilmək olar. Qaydaya görə hospitalla və ya Yaponiya daxilində səyahətə gedəndə mütləq kartı üzərində götürmək lazımdır.*

Xarici tələbələr üçün tibbi xərclərə kömək proqramı

- *Müraciət və müavinət. Hər bir əcnəbi şəxs təhsil aldığı məktəb və ya kolleçə «Xarici tələbələr üçün tibbi xidmət sertifikatı» üçün müraciət edə bilər. Bu pulsuzdur və tələbə tərəfindən MTS ilə birlikdə istifadə oluna bilər.*

- *Bu proqram üzrə tibbi müavinət (xərc) ödənişləri Yapo-*

niyadan kənarında nəzərə alınmır, normal hamiləlik və uşaq doğumu nəzərə alınmır, sağlamlığın yoxlanılması nəzərə alınmır və s.

• Qanunvericiliyə əsasən əgər hər hansı bir vətəndaş başqa bir şəhərə və ya şəhər rayonuna köçürsə onda köhnə kartını yerli ofisə qaytarmalı və yeni yerdən kart almalıdır.

Yaponiya təcrübəsinə əsasən aşağıdakılar tibbi sığorta obyektinə və ümumiyyətlə, sığorta prosesinə aid edilmir:

• Tibbi sığortada qeyd olunmayan müalicə və dərmanlar, dişlərin müalicəsi;

- Normal hamiləlik və uşaq doğumu;*
- Nokulyasiya, vakinasiya və tibbi çikups;*
- Kosmetik əməliyyat (cərrahiyyə);*
- Tibbi eynək və kontakt lazerlər.*

Hollandiya

Hollandiyada əhalinin çoxu icbari tibbi sığortalıdır. Tibbi sığortanın maliyyələşdirilməsi iki mənbədən: tibbi sığorta müəssisələrindən (xəstəxana fondları) və özəl sığorta kompaniyalarından maliyyələşir. Xəstəxana fondları həkimlərlə fərdi müqavilə bağlayır. Xəstəxana fondu haqqında 1964-cü ilin qanununa əsasən, ölkə əhalisinin 60%-i hansı ki, gəliri illik müəyyən edilmiş minimum məbləğdən aşağı olan dövlət qulluqçuları, təqaüdçülər, məşğul əhalilər, öhdəlikdə yaşayanlar və onların ailə üzvləri, İTS-yə düşürlər. Sığorta haqlarının məbləği hər il hökumət tərəfindən müəyyən edilir. Bu haqq ailə üzvlərinin sayından asılı olmayaraq gəldikdən tutulan vahid faiz kimi müəyyən edilir. 1989-cu ilin islahatlarına qədər sığorta haqları əsasən işverənlər və paritet əsaslarla işçilər tərəfindən ödənilirdi. Bütün haqlar Ümumi Milli Fondda toplanırdı və ona tibbi sığorta üzrə xüsusi şura nəzarət edirdi, həmçinin ərazi xəstəxana fondları öz sığortaçılarına tibbi xidmət göstərmək üçün istədikləri vaxt bu fondan vəsait götürə bilərdilər.

Hollandiyada özəl tibbi sığorta da yaxşı inkişaf etmişdir. Bu növ sığorta ölkə əhalisinin 1/3-ni əhatə edir və özündə əsasən

yüksək gəlirli əhalini, sahibkarları, dövlət qulluqçularını birləşdirir. Özəl sığorta şirkətləri sığorta haqlarının məbləğini, sığorta olunanların kontingentini və sığortalamanın şərtlərini (təqaüdcü və yüksək risklilərdən başqa, hansı ki, onların sığorta qaydaları dövlət tərəfindən müəyyənləşdirilən özəl sığorta təşkilatları bürosu tərəfindən təyin edilir) özləri sərbəst olaraq müəyyən edirlər. Fərdi tibbi sığorta proqramları stasionar və ambulator xidmətlərini, həmçinin də paramedisin müalicələrini özündə əks etdirir. 80-ci illərdə İTS-ə psixoloji ambulator, evə qulluqla bağlı köməklər kimi xidmət növləri də daxil edildi.

Hollandiya sisteminin əsas özünəməxsusluğu onunla bağlıdır ki, bu ölkədə ümumi praktikalı həkimlərlə mütəxəssis həkimlər arasında dəqiq sərbəst, fərq var. Belə ki, bu ölkədə ümumi təcrübəli həkim statusu almaq üçün təhsildən əlavə bu məqsədlə qeydiyyatda düşməlisən. Mütəxəssis kimi qeydiyyatda düşmək üçün məzunlar 5 il internaturada işləməlidirlər. Assosiasiyaya üzv olmaq üçün namizəd hər hansı bir xəstəxanaya ərizəsini verməli və bunun ardınca təqribən illik gəlir məbləği qədər haqq ödəməlidir.

Hollandiyada xəstəxanalar maliyyə məsələlərində azad deyildir, belə ki, onlar dövlət orqanlarının xidmətləri üçün tarifləri ciddi tənzimləyir. Kapital xərcləri, istismar xərcləri kimi maddələr tibbi xidmətin dəyərinə daxil edilmir və hər il dövlət büdcəsindən kompensasiya edilir. Yeni xəstəxanaların tikilməsi prosesi də dövlətin nəzarəti altındadır. Hollandiyada tibbi sığortanın əlverişliliyi yaş və səhhətə görə deyil, insanların gəlir səviyyəsinə müəyyən edilir.

Ümumiyyətlə, Hollandiyada tibbi sığorta sahəsində tez-tez islahatlar aparılması bu xidmətin bazarı ilə bağlıdır. Daha doğrusu, tibbi sığorta bazarında maksimum sərbəstlik yaratmaq lazımdır, yoxsa regional ixtisaslaşmaya üstünlük vermək lazımdır kimi suallar Hollandiyada tibbi sığorta sisteminin ekspertləri üçün həmişə açıq qalmışdır. Amma onlar daha çox ikincinin üzərində dayanırlar.

Kanada

Kanadanın tibbi sığorta sistemi dünyanın ən təkmil tibbi sığorta

sistemlərindən biri hesab olunur. Amma buna baxmayaraq, bu ölkədə də tibbi sığorta sistemi müxtəlif dövrlərdə tənəzzül mərhələsini yaşamışdır və dövlətin bu sistemə marağı azalmışdır. Məsələn, 1975-ci ildən 1991-ci ilə qədər ölkənin səhiyyə xərclərinin ÜDM-də nisbəti 7,1%-dən 10,2%-ə yüksəlmişdir. Lakin 1991-ci ildən başlayaraq bu rəqəm azalmış və indi 9,5% təşkil edir. Bu azalmanın əsas səbəbi həmin dövrdə bəzi xəstəxanaların bağlanması, həkimlərin məvəciblərinə limitlərin qoyulması idi. Bunun səbəbidir ki, Kanadada xəstəxanaların qarşısında növbələrin sayı azalmır. Kanadada aparılan sorğunun nəticələri də göstərir ki, əhəlinin cəmi 43%-i səhiyyənin vəziyyətini yaxşı hesab edir.

Kanadada yaxşı anlayırlar ki, tibbi sığorta nəticəsində göstərilən tibbi xidmət ilk dəfədən yüksək keyfiyyətli olmalıdır. Əgər belə olmazsa, onda natamam və ya qeyri-qənaətbəxş müalicə alan xəstə ikinci dəfə də, üçüncü dəfə də səhiyyə müəssisəsinə müraciət edəcək və s. Bu da öz növbəsində həm xəstələrin, həm də tibb sisteminin əlavə xərclərinə səbəb olacaq. Ona görə də elə ilk mərhələdən tibbi xidmətdə bahalı preparatlardan, keyfiyyətli xidmətlərdən istifadə etmək daha məsləhətdir ki, bunu da Kanada tibbi sığorta sistemi özünə prioritet seçmişdir. Kanadanın tibb sistemində yeni bir tendensiyada onun özəlləşdirilməsinə diqqətin güclənməsi ilə əlaqədardır. Baxmayaraq ki, bu gün Kanadanın səhiyyə sistemi pulsuz hesab edilir, xəstə tibbi xidmətlə təmin edilən zaman bu xidmətin əhəmiyyətli qədərini ödəmiş olur. Məlumat üçün qeyd edək ki, bu gün orta statistik kanadalının tibbi sistemə ödənişləri illik 2500 dollar təşkil edir. Statistika əsasən, Kanadada adambaşına səhiyyə xərclərinin cəmi 30%-i şəxslərin özü tərəfindən ödənilir, qalanını isə dövlət ödəyir.

Azərbaycan sığorta bazarının Rusiya, Gürcüstan və Türkiyə ilə müqayisəsi

Rusiya sığorta bazarı

Bildirdiyimiz kimi MDB ölkələrindən ÜDM-in 68%-i və regionda toplanmış sığorta haqlarının təxminən 90%-i Rusiyanın payına düşür. Rusiya sığorta bazarının inkişaf etməsinin başlıca səbəblərindən biri sığorta şirkətlərinin əhalinin maarifləndirilməsi istiqamətində böyük işlər görməsidir. Məsələn, onlar ölkənin telekanallarında sırf sığorta maarifləndirilməsi xarakterli verilişləri maliyyələşdirirlər. Digər tərəfdən, Rusiyada fəaliyyət göstərən bir çox sığorta şirkətləri əhali üçün pulsuz maarifləndirici kurslar təşkil edirlər. Onların İnternet saytlarında təklif etdikləri hər bir sığorta növü üzrə vətəndaşların hüquqlarını müəyyənləşdirən qanun müddəaları, həmçinin müqavilə bağlayarkən məhz hansı məqamlara diqqət yetirilməli olduğuna dair məlumatları da yerləşdiriblər. Bundan əlavə, turist səfərinə çıxanlar üçün tibbi sığorta təklif edən şirkət potensial müştərisinə müqavilə bağlayarkən diqqət yetirməli olduğu məqamları ən xırda detallarına qədər açıqlayır. Bu, əslində həmin şirkətin özünüsığortasıdır: sabah bir hadisə baş verdikdə sığortalanan şəxs hüququ nəyə çatır, onu da tələb edir. Azərbaycanda sığorta şirkətlərinin də bu üsullardan bəhrələnməsinə ehtiyac var. Əhalinin maarifləndirilməsində mühüm rol oynayan vasitələrdən biri də vətəndaş cəmiyyəti institutlarıdır. Hazırda Azərbaycanda fəaliyyət göstərən sığorta şirkətlərinin fəaliyyət planında əhalinin maarifləndirilməsi əsas prinsip hesab edilmir. Şirkətlərin əksəriyyətinin rəsmi internet saytı belə, yoxdur. Sığorta şirkətləri getdikcə daha çox inkişaf edən, kifayət qədər nüfuzlu təşkilatların olduğu bu sektorun potensialından demək olar ki, yararlanmır. Halbuki bu gün cəmiyyətdə mötəbər araşdırma mərkəzləri kimi qəbul olunan qeyri-hökumət təşkilatları əhalinin sığorta ilə bağlı məlumatlanmasında şirkətlərə böyük kömək göstərə bilirlər.

Rusiyada müasir sosial sığorta sisteminin formalaşmasını Pensiya Fondu, Rusiya Federasiyası Sosial Sığorta Fondu, məcburi tibbi sığorta fondları (federal və ərazi) və Rusiya Federasiyasının Dövlət Məşğulluq Fonduna daxil olan büdcə vəsaiti təmin edir. Rusiyanın icbari sığorta ilə bağlı 2011-2014-cü illər üçün təsdiqlədiyi proqrama əsasən, Federasiyanın vətəndaşları istənilən ərazidə bu sığortadan yararlı bilirlər. Sığorta şirkətinin, eləcə də klinikanın və həkimin seçilməsi vətəndaşın özünün öhdəliyinə buraxılıb. Eyni zamanda işləyən vətəndaşlar üçün icbari tibbi sığortanın iş yeri ilə bağlılığı aradan qaldırılıb. Belə ki, işdən azad edildikdə və ya iş yerini dəyişdikdə yeni proqrama əsasən sığortanı dəyişməyə ehtiyac qalmır. Yeni proqram sığorta şirkətləri qarşısında maliyyə fəaliyyətlərinə, sığorta proseslərinə dair məlumatları internet saytlarında yerləşdirmək istiqamətində tələb qoyur. Bu arada icbari tibbi sığorta Rusiyanın bütün vətəndaşlarını əhatə edir. İcbari tibbi sığorta ilə bağlı dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi üçün məcburi tibbi sığortaya dair federal və ərazi fondları yaradılıb. Tibbi sığortanın subyektləri kimi vətəndaş, sığortaçı, tibbi sığorta təşkilatı, tibb müəssisələri çıxış edir.

Rusiyada icbari tibbi sığortaya aşağıdakı təxirəsalınmaz tibbi xidmətlər daxildir:

- *travmatik vəziyyət, doğum, kəskin zəhərlənmə;*
- *xroniki xəstəlikləri olan xəstələrin ambulator müalicəsi;*
- *müstəqil hərəkət edə bilməyən xəstələrə ev şəraitində tibbi yardım;*
- *əlillər üçün profilaktik xidmətlərin kompleks təminatı, hamilə qadınlar, uşaqlar, əlillər, onkoloji xəstəliklər, ruhi problemi olan xəstələr, insanların reabilitasiyası, infarkt.*

Rusiyada icbari tibbi sığortaya uşaqların, tələbələrin, 3 yaşına qədər uşağı olan anaların, hamilələrin və veteranların stomatoloji xidmətləri daxildir.

Statistik məlumatlara görə 2010-cu ildə 8141 tibb müəssisəsi icbari tibbi sığortanı həyata keçirib. Ötən il 141,4 milyon vətəndaş icbari tibbi sığorta olunub. Onlardan 57,9 milyon nəfəri işləyən, 83,5 milyon nəfəri işsiz olub. 2009-cu ildə icbari tibbi sığorta üzrə ərazi fonduna daxilolmalar 551,5 milyard rubl təşkil edib.

Gürcüstan sığorta bazarı

2010-cu ildə Gürcüstanın sığorta şirkətlərinin sığorta mükafatlarının həcmi 217,1 mln. dollar təşkil edib. Hansı ki, 2009-cu ildə də sığorta mükafatlarının həcmi təxminən eyni rəqəmlə – 216 mln dollar ifadə olunub. Ötən il Gürcüstanın sığorta şirkətləri təkrar sığortaya 32,35 mln. dollar yönəldiblər. Sığorta bazarının strukturuna gəlinə, həyat sığortası, tibbi sığorta, avtomobil sığortası, əmlak sığortası üzrə sığorta haqları üstünlük təşkil edib. Gürcüstanda sığorta bazarı iştirakçılarının rüblük hesabatlardan əlavə aylıq hesabatları təqdim etmələri sahəsində proses gedir. Hələlik Gürcüstanın Milli Bankı Sığorta Assosiasiyaları bu təklif üzərində işləyir. Əslində sistemin tətbiqi şirkətlərin maliyyə imkanlarının dəqiqləşdirilməsi və məlumatların hər bir sığorta işçisinə açıq olması baxımından əlverişlidir. Hazırda Gürcüstanda 17 sığorta şirkəti qeydiyyatdan keçib. İnflyasiyaya baxmayaraq, tibbi sığorta digər sığorta növləri ilə müqayisədə daha dinamik inkişaf edir. Sağlamlıq sığortasından əhalinin 1,5 milyon nəfəri istifadə edir. Bu sığorta Gürcüstanın 4/1 hissəsini əhatə edir. Nəzərə çatdıraq ki, Gürcüstanda sağlamlıq sığortası üzrə dövlət proqramının tətbiqinə 2006-cı ildən başlanılıb. İlk etapda proqramın icrasına 9 milyon 375 min dollar vəsait ayrılıb. Proqrama təxirəsalınmaz tibbi yardım və doğum daxildir. Maraqlıdır ki, hökumət əvvəlcədən proqramın icrasına ciddi nəzarət olunacağını bəyan edib. Nazirlik tərəfindən qaynar xətlər yaradılıb.

Hər il Nəzarət Palatası proqramın icra vəziyyətinin auditini

aparır. Auditin nəticələrinə uyğun tibbi sığortaya ayrılan vəsaitin mənimənilməsi faktı ilə bağlı Səhiyyə Nazirliyinin 6 əməkdaşı və Alfa, Archimed Global Georgia, Aldagi BCI, İmedi L, IC Groop i GPI Holding şirkətlərinin rəhbərləri həbs ediləblər. Göründüyü kimi, Gürcüstan hökuməti dövlət proqramının icrasına ciddi nəzarət edir. Dövlət sığortası ildən-ilə genişləndirilir. Məsələn, 2011-ci ildən Gürcüstan 72 338 nəfərin dövlət sığortasını nəzərdə tutub. Buraya dövlət məktəblərində işləyən müəllimlər, inzibati-texniki heyət, peşə təlim mərkəzlərinin müəllimləri, Abxaziyanın Gali rayonunda yerləşən orta məktəblərin müəllimləri və sair aiddir.

Türkiyə sığorta bazarı

Qonşu Türkiyənin sığorta bazarı regionun ən inkişaf etmiş bazarlarından biri hesab olunur. Qlobal maliyyə böhranında belə qonşu ölkənin sığorta bazarında artım dinamikası qeydə alınıb. 2009-cu ildə bu sektorda artım 2 faiz təşkil edib, 2010-cu ildə 18 faiz səviyyəsinə qədər yüksəlib. 2010-cu ildə sığorta haqlarında artım 13 faiz olub. Cari ilin sonuna isə sığorta haqlarının 20-25 faiz artacağı gözlənilir. Hazırda Türkiyədə bazarın 100/85-nə ilk 20 şirkət sahibdir. Bazarın 100/25-nə isə 2 şirkət liderlik edir. Sözügedən ölkədə həyat sığortası inkişaf dinamikasına görə ön sıralarda yer alıb. Ötən il həyat sığortası üzrə artım 13 faiz, qeyri-həyat sığortası üzrə 6 faiz olub. Həyat sığortasının sığorta haqlarında payı isə 15 faiz təşkil edib. Xəstəlik və sağlamlıq sığortalarında artım 14 faiz, yanğın və təbii fəlakətlərdən sığortada isə 4 faiz olub.

Türkiyənin sığorta sektorunda inkişaf xüsusiyyətinə görə diqqət çəkən sığorta növlərindən biri istehsal edilən kənd təsərrüfatı məhsullarının müəyyən risklərdən icbari sığorta etdirilməsidir. Türkiyədə kənd təsərrüfatında sığortanı stimullaşdırmaq, dəyən zərərin əvəzini ən qısa zamanda ödəmək, təbii fəlakət nəticəsində əhaliyə dəyən ziyanın aradan qaldırılmasında dövlət büdcəsi vəsaiti

tinin xərclənməsinə qənaət etmək məqsədilə «Kənd Təsərrüfatı məhsullarının sığortası haqqında qanun» qəbul edilib. Qanuna əsasən, kənd təsərrüfatı məhsullarının təbii fəlakətlərdən sığortalanması zamanı bağlanan sığorta müqavilələrinə tətbiq edilən tariflər bölgələr üzrə müxtəlif seçilib. Bağlanan müqavilələr üzrə daxil olan sığorta haqlarının vahid mərkəzdə toplanılması, həmçinin baş vermiş sığorta hadisələrinə görə sığorta ödənişlərinin verilməsi istiqamətində şəffaflığın təmin olunması məqsədilə Türkiyə dövləti tərəfindən qısa adı TARSİM olan Kənd təsərrüfatı məhsullarının sığortası fondu yaradılıb. Fondun əsas gəlirləri sığorta təşkilatları tərəfindən bu növ üzrə bağlanan sığorta müqavilələrinə görə alınaraq fonda ödənilən sığorta haqları, bağlanmış sığorta müqavilələri üzrə hesablanmış sığorta haqlarında dövlətin payı, daxil olan sığorta haqlarının investisiyasından əldə olunan gəlirlər, bağlanan təkrar sığorta müqaviləsinə görə alınan komisiyon mükafatları və s. ibarətdir. Düzdür, Azərbaycanda 2002-ci ildə «Kənd təsərrüfatında sığortanı stimullaşdırmaq haqqında» qanun qəbul edilib. Həmçinin Nazirlər Kabineti tərəfindən 2004-cü ildə «Kənd təsərrüfatında sığortanın stimullaşdırılmasına maliyyə yardımının ayrılması və ödənilməsi qaydaları haqqında Əsasnamə» təsdiq olunub. Bu məqsədlə 2004-2006-cı illərdə dövlət büdcəsindən müvafiq olaraq 2006-cı il üçün 172200 AZN , 2007-ci ildə 400,0 min manat) vəsait nəzərdə tutulsa da ötən dövrdə bu vəsait təyinatı üzrə istifadə olunmayıb. Səbəb isə Azərbaycanın milli sığorta bazarında fəaliyyət göstərən sığorta təşkilatları tərəfindən kənd təsərrüfatı məhsullarının sığortalanması işi üzrə aparılan sığorta xidmətlərinin minimum səviyyədə təşkili olunması, kənd təsərrüfatı məhsullarının sığortalanması zamanı hesablanmış sığorta haqqının büdcə vəsaiti hesabına ödənilən hissəsinin az olmasıdır (25 faiz müəyyən edilib.) . Yeri gəlmişkən, 2004-2006-cı illərdə sığorta təşkilatları «Kənd təsərrüfatı məhsullarının sığortası» növü üzrə yığılmış sığ

ğorta haqlarının həmin dövrdə daxil olan ümumi sığorta haqlarında xüsusi çəkisi ən yaxşı halda 0,02 faiz təşkil edib. Qanun qüvvəyə mindiyi tarixdən bu tərəfə sığorta bazarında fəaliyyət göstərən sığorta təşkilatları tərəfindən kənd təsərrüfatı məhsulları, xüsusilə buğda istehsalı ilə məşğul olan insanlar arasında düzgün təbliğat aparılışdı ötən dövrdə daxil olan sığorta haqlarının məbləği olduğundan daha artıq məbləği əks etdirirdi. Problemləri nəzərə alaraq beynəlxalq təcrübəni öyrənməklə qanuna əlavə və dəyişikliklərin edilməsinə zərurət var. Beynəlxalq təcrübədə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə məşğul olan vətəndaşlara dövlət tərəfindən verilən dəstəyin formalarından biri istehsal edilən kənd təsərrüfatı məhsullarının müəyyən risklərdən icbari sığorta etdirilməsi, ödəniləcək sığorta haqqının müəyyən hissəsinin dövlət tərəfindən ödənilməsi, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə məşğul olan müəssisələrin gəlir və xərclərinə, yaxud kənd təsərrüfatı məhsullarının sığortası ilə məşğul olan sığorta təşkilatlarının bu növ üzrə zərərlərinə dövlətin ortaq olmasıdır. İnkişaf etmiş ölkələrdə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə məşğul olan vətəndaşlara onların məhsullarını sığorta etdirdikləri zamanı dövlət tərəfindən verilən dəstək ən əlverişli vasitə sayılır.

Azərbaycandan fərqli olaraq Türkiyənin sığorta bazarında xarici kapitalın payı böyükdür. Bu gün Türkiyənin sığorta bazarının 70 faizi və sığorta dövrüyyəsinin 65 faizi aparıcı beynəlxalq maliyyə-sığorta institutlarına məxsusdur. Qərb kapitalının Türkiyənin sığorta sektoruna yüksək səviyyədə daxil olması vaxtilə ölkənin maliyyə siyasətinin ciddi tənqidlərə uğramasına əsas olsa da, Qərbin sığortaçıları Türkiyəyə yalnız kapitallarını deyil, həm də sığorta sahəsində nou-xau və texnologiyalarını gətirib. Nəticədə Türkiyə bazarını bugünkü mövqeyinə – yəni ən stabil regional bankçılıq-sığorta mərkəzlərindən birinə çevirib. Buna görə də Türkiyədə sınaqdan keçmiş sığorta modelləri və məhsullarını hərtərəfli

şəkildə öyrənmək və seçilmiş şəkildə Azərbaycanın sığorta bazarına daxil etmək məqsəduyğundur. Digər tərəfdən, İstanbulda təmsil edilən qərbin qabaqcıl sığorta şirkətləri indi Azərbaycanın, Türkmənistanın və Qazaxıstanın aparıcı sığorta şirkətlərindən təkrarsığorta risklərini qəbul etmək ehtimalına ciddi baxmağa hazırdırlar; Türkiyə bazarının yüksək əhatə səviyyəsini və tariflərinin rəqəbətliyini nəzərə alaraq bu imkanlar araşdırılmalıdır.

Xüsusilə, kütləvi satış, yəni fiziki şəxslərə satış üçün lazım olan sığorta məhsulunun müəyyənləşdirilməsi təcrübəsi öyrənilməlidir. Bunlar agent şəbəkələrinin qurulması üzrə texnologiyalar da ola bilər. Onlar sığorta xidmətlərinin mövcud korporativ və bank üsulları ilə yanaşı, klassik satış üsulunu da inkişaf etdirməyə imkan verəcək

Nəticə və təkliflər

Dünya maliyyə böhranı və bunun ölkəyə təsirləri sığorta bazarında mövcud olan bəzi problemləri üzə çıxardı. Bu problemləri şərti olaraq üç qrupa bölmək olar: birinci qrup problemlər sığorta bazarında diversifikasiyanın çox aşağı səviyyəsindən ibarətdir ki, bu zaman sığortaçıların portfeli əsasən 2-3 başlıca sığorta növü üzrə formalaşır. İkinci qrup problem – 10 aparıcı şirkətlə bütün qalanları arasında olduqca böyük fərqdən ibarətdir ki, bu da bazarda nisbətən zəif rəqabətə işarədir. Problemin üçüncü qrupu sığorta şirkətlərinin maliyyə vəsaitlərinin, daha doğrusu, sığorta şirkətlərinin kapitallaşmasının aşağı səviyyəsi ilə bağlıdır. Bu gün sığortanın inkişafı ilə bağlı konsepsiyanın və onun reallaşdırılması üzrə uzunmüddətli proqramın olmaması səbəbindən dövlət hələ də ölkə iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsində sığortanın nə kimi rolu və yeri olduğunu dəqiqləşdirə bilməyib. Ölkədə mövcud olan ilkin və geniş yayılmış yanaşmalardan biri odur ki, sığorta daha çox büdcə kəsirinin aradan qaldırılmasının taktiki problemlərini həll etmək məqsədilə fiskal məsələlərə xidmət etməlidir. Sığortanın sosial-iqtisadi funksiyalarından biri məhz investisiya fəaliyyətini həyata keçirmək, uzunmüddətli kapital qoyuluşlarını reallaşdırmaq məqsədilə maliyyə resurslarının formalaşdırılmasıdır. Investisiya defisiti müşahidə olunduqda, eyni zamanda hökumətin strateji məqsədlərindən biri kapitalın maliyyə sektorundan real sektora geniş axınını təmin etmək olduqda, ölkədə sığorta fəaliyyətinə yönələn vergi qoymanın sərtləşdirilməsi rəşional addım hesab edilə bilməz.

Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, Azərbaycanda bu günə qədər Milli Təkrar Sığorta Şirkətinin yaradılması təkrar sığorta işinin müasir standartlara uyğun qurulması istiqamətində çətinliklər yaratmaqla bərabər daxili bazarın inkişafını əngəlləyir. Həmçinin yığılma xarakteri daşıyan həyat sığortasının inkişaf etdirilməsi üçün

lazımı hüquqi baza yoxdur. Bundan əlavə, sığorta şirkətlərinin sərbəst vəsaitlərini səhmlərin və qiymətli kağızların alınmasına yönəldilməsi sahəsində istənilən şərait yaradılmayıb.

Bütün dünyada səhiyyə maliyyələşməsinin uğurlu bir modeli hesab olunan tibbi sığortanın tətbiqi illərdir reallaşmır. Bu sahədə qanunun qəbul olunmasına baxmayaraq, ciddi irəliləyiş yoxdur. Halbuki tibbi sığorta çox mühüm məsələdir. Tibbi sığortanın tətbiqi maliyyə bazarının canlanmasına, tibbi xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəlməsinə səbəb ola bilər. Bununla yanaşı, tibbi sığorta tibb işçilərinin əməkhaqlarının artırılmasında və əhalinin sosial müdafiəsində böyük rol oynayır. Qeyd edək ki, hazırda səhiyyənin adambaşına düşən xərcləri 40 manatı ötür, halbuki 5 il ərzində onlar 4-5 dəfə artıb. Avropa ölkələrində bu xərclər 2-3 min avroya çatır.

Bu gün sığorta bazarının inkişafını zərurətə çevirən bir amil də var. Ümumdünya Ticarət Təşkilatına (ÜTT) üzv olmağa hazırlaşan Azərbaycanın qarşısında qoyulan tələblərdən biri məhz sığorta bazarı ilə bağlıdır. Azərbaycan qanunvericiliyinə uyğun olaraq, sığorta bazarında xaricilərin iştirakına məhdudiyətlər var. Xaricilərin respublikada yaradılacaq sığorta təşkilatlarında nizamnamə kapitalının iştirak payı 30 faizdən çox ola bilməz. Azərbaycana qarşı irəli sürülən şərtlərdə isə bu məhdudiyətin aradan qaldırılması tələbi qoyulur. Sığorta şirkətlərinin şəffaflığı, rəqabətə davamlılığı və maliyyə stabilliyi məsələsi ÜTT-nin əsas kriteriyalarından biridir. ÜTT standartlarının, kriteriyalarının, tələblərinin tətbiqi Azərbaycan sığorta bazarını Avropa və dünya standartlarına bir daha yaxınlaşdırma biləcək.

Təkliflər

1. Azərbaycanın sığorta bazarının davamlı inkişafı və dünyaya bazarında tanınması üçün daha səmərəli və ciddi tədbirlərin həyata keçirilməsi tələb olunur. Gözlənilməz təbii fəlakətlər, müxtəlif sferalarda baş verə biləcək qəzalar və bədbəxt hadisələr nəticəsində ölkənin iqtisadiyyatına, hüquqi şəxslərin və vətəndaşların əmlakına və əmlak mənafeələrinə vurula biləcək zərərlərin ödənilməsinin təmin edilməsi, bu məqsədlərə büdcə xərclərinin azaldılması, eləcə də sığorta işinə nəzarətin gücləndirilməsi və sığorta sahəsində mövcud çətinliklərin aradan qaldırılması üçün aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi vacibdir.

2. Milli sığorta bazarının beynəlxalq standartlar səviyyəsində inkişafı və dünya sığorta bazarına inteqrasiya olunması prosesini sürətləndirmək məqsədilə Azərbaycan Respublikasının «Beynəlxalq Sığorta Nəzarəti Assosiasiyası»na üzv qəbul edilməsi məsələsinin həlli istiqamətində tədbirlərin görülməsi.

3. Sığorta sahəsində mühasibat uçotunun dünya standartlarına uyğunlaşdırılması və hesabatların şəffaflığını təmin etmək üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi:

• *sığortaçıların maliyyə sabitliyinin və ödəmə qabiliyyətinin yaxşılaşdırılmasını, həmçinin öz üzərilərində risk saxlama qabiliyyətinin gücləndirilməsini təmin etmək məqsədilə nizamnamə kapitallarının artırılması istiqamətində müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi;*

4. Əhəlinin sığorta sahəsində maarifləndirilməsini təmin etmək məqsədilə kütləvi informasiya vasitələrində təbliğat və izahat işlərinin genişləndirilməsi. Sığorta sektorunun inkişafı, o cümlədən əhəlinin sığorta mədəniyyətinin bərpa olunması və inkişaf etdirilməsi üçün ən mühüm şərtlərdən biri sığorta

sahəsində əhalinin maarifləndirilməsidir. Bu məqsədlə sığorta şirkətləri vətəndaşlarla daimi və müntəzəm iş aparmalı, Rusiya sığorta şirkətlərinin təcrübəsindən istifadə olunmalıdır. Eyni zamanda cari dövrdə ölkədə dövlətin, o cümlədən sahibkarların maliyyəsi hesabına biznes reklamı, məlumat materialları hazırlanmalıdır. Bu yolla vətəndaşların sığorta sisteminin sərfəliliyinə olan inam problemi öz həllini tapmış olar.

5. Sığorta sektorunda vacib prinsip sığortanın xidmət sahəsi kimi sığortalılara münasibətdə xüsusi xidmət mədəniyyəti tələbidir. Sığorta xidmətləri ilk növbədə sığorta şirkətinin əmək şəraitindən, etik normalara əməl etməsindən, təşkilatı işlərin düzgün qurulmasından, ən başlıcası isə öhdəliklərin qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada icra edilməsindən ibarət olmalıdır. Sığortanın rolu aşağıdakı istiqamətlərdə özünü göstərməlidir:

- *əməliyyatın mənfi nəticəsində risk dərəcəsinin azaldılmasında;*
- *zərər və itkilərin ödənilməsi hesabına iqtisadi sabitlikdə;*
- *sığorta fondunun müvəqqəti azad pul vəsaitlərinin investisiya fəaliyyətində iştirakında;*
- *dövlət büdcə gəlirlərinin sığorta təşkilatlarının mənfəətinin bir hissəsi hesabına tamamlanmasında;*

6. Tibbi sığorta sistemində mülkiyyət formasına görə daha böyük üstünlük dövlət müəssisələrinə verilməlidir. Perspektivlik və davamlılıq baxımından isə yerli özəl müəssisələrə, qarışıq və hətta xarici firmalara üstünlük verilməsi daha məqsəduyğundur.

7. Tibbi sığortaya keçərkən hər şeydən əvvəl özəl tibb müəssisələrinin imkanlarını və onların bu prosesə hazır olması müəyyən edilməlidir.

8. Ölkədə tibbi sığortanın inkişafı səhiyyə sistemində ciddi

islahatlarla müşayiət edilməlidir. Yəni səhiyyə sistemində iş prinsipi və maliyyələşdirmə dəyişdirilməlidir. Bu halda büdcə maliyyələşdirməsindən tibbi sığorta sisteminə tam keçid etmək olar. Xarici ölkələrin təcrübəsi ilə tanışlıq onu deməyə əsas verir ki, səhiyyənin maliyyələşmə mexanizmini bazar iqtisadiyyatının prinsipləri ilə uyğunlaşdırmağın əsas yolu məhz tibbi sığorta institutunun formalaşmasıdır.

9. Əhalinin sağlamlıq səviyyəsini yaxşılaşdırmaq məqsədilə icbari tibbi sığorta sisteminin tətbiqi genişləndirilməlidir. Azərbaycanda digər postsovet ölkələrində, xüsusilə Rusiyada olduğu kimi icbari sığorta sisteminin tətbiqini, inkişafını təmin etmək üçün aşağıdakı islahatların həyata keçirilməsi məqsədəuyğundur:

- *icbari tibbi sığorta mexanizminin real tətbiqinə başlanılması;*

- *müvafiq hökumət strukturları arasında birgə işçi qrupunun yaradılması;*

- *icbari ödənişlərin səviyyəsini müəyyən etmək üçün ölkə üzrə gözlənilən əməkhaqqı fondunun səviyyəsi ilə ümumi səhiyyə xərcləri səviyyəsinin dərinədən təhlil olunması, həmçinin dövlətin digər maliyyə imkanları qiymətləndirməklə qərarların qəbul olunması;*

- *icbari tibbi sığorta sisteminin bütün subyektləri tərəfindən resursların məqsədli, səmərəli istifadə ilə bağlı effektiv mexanizmin təmin edilməsi;*

- *fəaliyyəti dövründə yığılmış mənfi xüsusiyyətlərin aradan qaldırılması;*

- *icbari tibbi sığortanın, səhiyyənin və vətəndaşların hüquqi, təşkilati-iqtisadi mexanizmlərin qarşılıqlı mexanizminin harmonizasiyası;*

- *sığorta sektorunda şəffaflığın artırılması məqsədilə sektora nəzarəti gücləndirilməlidir;*
- *İcbari tibbi sığorta sistemində effektiv xərc mexanizmini reallaşdırmaq məqsədilə sığortaçılar qarşısında öhdəlik qoyulmalıdır; bu öhdəlik ilk növbədə onların seçdikləri tibb müəssisələrində əsas götürüdükləri meyarların məhz «ən aşağı qiymətə ən yüksək xidmət göstərən təşkilat» prinsipinə söykənməlidir;*

10. İcbari tibbi sığorta sosial xarakter daşsa da və kommersiya maraqlarını özündən kənar etsə də bu gün ölkədə tibbi sığorta sferasında bazar ünsürlərinin genişləndirilməsi vacib məsələdir. İnkişaf etdikcə bütün resurslardan səmərəli və minimum xərclər daxilində istifadə edilməsi yolu ilə tibbi sığortada sahəsində resurslara qənaət etmək, xidmətin keyfiyyətini yüksəltmək olar.

11. Hökumət tərəfindən əhalinin həyat səviyyəsini yüksəltmək məqsədilə həyata keçirilən islahat və tədbirlər genişləndirilməlidir; islahatların intensiv və yüksək qayğı içərisində aparılması, xüsusilə diqqət mərkəzində olmalıdır. Əhalinin gəlirlərinin azlığı, işsizlik və yoxsulluq problemi bu gün ölkədə tibbi sığorta sisteminin inkişafına ciddi maneə törədir.

12. Sığorta sisteminin, xüsusilə də icbari tibbi sığorta sisteminin formalaşmasını şərtləndirən hüquqi-normativ sənədlərdə əks olunan müddəalara əməl olunmasına nəzarətin gücləndirilməsidir.

13. Azərbaycanda tibbi sığorta sisteminin maliyyə yükünün əsasən ictimai resurslara söykənməsinin zəruriliyi tibbi sığortanın inkişafı baxımından inkaredilməzdir. Bu məsələdə tibbi sığorta növləri arasında diferensiasiyanın da gözlənilməsi vacibdir. Yəni bu gün icbari tibbi sığortanın tam olaraq ictimai maliyyə hesabına təmin edilməsi mümkün olduğu halda, bu

praktiki addımı könüllü tibbi sığortaya birbaşa tətbiq etmək doğru olmaz. Tibbi sığortanın bu növü üçün daha səmərəli addım, məhz həmin növ sığorta üçün səmərəli bazar mühitinin yaradılmasıdır.

14. Azərbaycan Respublikasında könüllü tibbi sığorta sisteminin yüksək inkişafını müşahidə etmək üçün, mütləq sahibkarlarda korporativ idarəetmə mədəniyyətinin güclənməsi kimi keyfiyyət parametri gözlənilməlidir.

15. Dövlətin, o cümlədən özəl sektorun maliyyə sistemində şəffaflığı təmin etməsi, korrupsiyanın aradan qaldırılması ümumi mənada iqtisadi inkişafı yanaşı, tibbi sığorta sisteminin də inkişafına obyektiv şərait yaradar.

16. Bir sıra qərb ölkələrinin (xüsusilə Almaniya) təcrübəsinə əsaslanaraq tibbi sığorta sistemi çərçivəsində göstərilən tibbi xidmətlərin tamlığına nail olunmalıdır; belə ki, ölkədə mövcud olan icbari tibbi sığorta sistemi sosial xarakterli xəstəliklərin (vərəm, psixoloji, damar və s. bu xarakterli xəstəliklər) sığorta olunmasını nəzərdə tutsa, əhalinin bu sistemdən daha geniş miqyasda bəhrələnməsinə səbəb ola bilər.

17. Könüllü tibbi sığorta fəaliyyəti göstərən sığorta şirkətlərin sayı artırılmalıdır; həm könüllü tibbi sığorta fəaliyyəti göstərən sığorta şirkətlərinin sayının çox olmaması, həm də aktiv fəaliyyət göstərməmələri faktları tibbi sığorta bazarının çatışmazlıqlarındandır. Bu problemin də gündəmdə saxlanması və onun həlli yolları barədə düşünülməsi labüddür.

18. Azərbaycan kimi keçid iqtisadiyyatlı ölkələrdə səhiyyənin maliyyələşdirilməsinin progressiv sığorta sisteminə səhiyyənin konservativ tənzimlənməsi mövcud olan şəraitdə keçmək mümkün olmadığından tibbi sığorta sisteminin səmərəli və davamlı fəaliyyət göstərməsini təmin etmək üçün xəstələrin hüquqlarını müdafiə edən institutlar yaradılmalıdır.

19. İşləyən əhali ilə yanaşı, işsiz əhalinin də tibbi sığorta sisteminə cəlb olunması və ya hər hansı bir yolla onların pulsuz tibbi xidmətlərlə təmin edilməsini reallaşdırmaq məqsədilə yeni və davamlı maliyyə mənbələri tapılmalıdır.

20. İcbari tibbi sığorta sistemində effektiv xərc mexanizmini reallaşdırmaq üçün sığortaçılar qarşısında öhdəlik qoyulmalıdır; bu öhdəlik ilk növbədə onların seçdikləri tibb müəssisələrində əsas götürüdükləri meyarların məhz «ən aşağı qiymətə ən yüksək xidmət göstərən təşkilat» prinsipinə söykənməlidir.

21. «Kənd təsərrüfatında sığortanın stimullaşdırılması haqqında» AR qanununa əlavə və dəyişikliklər edilməlidir. Dünya təcrübəsində kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə məşğul olanlara dövlət tərəfindən verilən dəstəyin əsas formalarından biri istehsal edilən kənd təsərrüfatı məhsullarının müəyyən risklərdən icbari sığorta etdirilməsi, ödəniləcək sığorta haqqının müəyyən hissəsinin Dövlət tərəfindən ödənilməsi, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə məşğul olan müəssisələrin gəlir və xərclərinə, yaxud kənd təsərrüfatı məhsullarının sığortası ilə məşğul olan sığorta təşkilatlarının bu növ zərərlərinə dövlət ortaqlıq olur. Azərbaycanda bu sahədə qanunvericiliyin dünya standartlarına uyğunlaşdırılması vacibdir.

22. Sığortalanmasına maliyyə yardımı göstərilən kənd təsərrüfatı əmlakının növləri artırılmalıdır.

23. Kənd təsərrüfatı məhsullarının sığortalanması zamanı hesablanmış sığorta haqqının büdcə vəsaiti hesabına ödənilən hissəsi artırılmalı; bu növ sığortanın əsas mahiyyətini kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə məşğul olan vətəndaşlara aşılamaq məqsədilə ölkədə fəaliyyət göstərən və sığortanın qeyd olunan növünü aparan sığorta qeyd olunan növünü aparan sığorta təşkilatları ilə birgə kütləvi informasiya vasitələrində təbliğat və izahat işlərinin aparılması.

24. Kapitallaşma səviyyəsi aşağı olan sığorta şirkətlərinin birləşdirilməsi. Qazaxıstan, Ukrayna, Rusiyada ilk onluğuna daxil olan şirkətlərin 50-60 milyon dollar səviyyəsində kapitalı var. AXA , AIG, Groupama və digərləri ilə sığorta biznesini peşəkar səviyyədə aparmaq üçün şirkətlər çox ciddi maddi-texniki bazaya malik olmalıdırlar. Məcmu kapitalı 1-2 milyon manat məbləğində olan şirkətlər demək olar ki, bu imkandan məhrumdurlar. Belə şirkətlər üçün ən ideal həll birləşməkdir. Bu halda onların kapitalı 3-4 milyon manatadək artacaq.

25. Sığorta şirkətləri ilə sığorta olunanlar arasında bağlanan sığorta müqavilələrində sığorta məbləğlərinin düzgün qiymətləndirilməsi yönündəki qanunvericilikdə nəzərdə tutulan tələblər sərtləşdirilməlidir.

26. Sığorta xidmətləri elektronlaşdırılmalıdır – beynəlxalq təcrübə də təsdiq edib ki, sığorta sistemində elektron hökumət elementlərinin formalaşması sığorta bazarının inkişafına təkan verməklə yanaşı, əhali tərəfindən bu xidmətlərdən daha çox istifadəyə səbəb olur.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. World Health Organization (WHO), «Guidelines for safe disposal of unwanted pharmaceuticals in and after emergencies,» WHO/EDM/PAR/99.2, 1999

2. P. J. Freldstein, Health Care Economics, Thomson Press, 2005

3. McDermott R. Improving diabetes care in the primary health care setting: a randomised cluster in the Torres Strait, Australia. September 2000

4. Tarimo E. Essential health service packages: use, abuse and future directions. WHO/ARA, Current Concerns series, December 1997: Comments focus on developing countries

5. Tarimo E, Webster EG. Primary Health Care concepts and challenges in a changing world; Alma Ata revisited. WHO/SHS/CC/94.2

6. Management of Solid Health-Care Waste at Primary Health-Care Centres, A Decision-Making Guide Immunization, Vaccines and Biologicals (IVB) Protection of the Human Environment Water, Sanitation and Health (WSH), World Health Organization Geneva, 2005

7. M. Drummond, B.O'Brien and others. Methos for the Economic Evaluation of Health Care Programmes. Oxford Pres, 2004

8. R. Rhyne, R.bogue and others,Community-Oriented Primary Care: Health Care for the 21st Century, APHC, 2005

9. «Sığorta fəaliyyəti haqqında» Qanun

10.«Tibbi sığorta haqqında» Qanun

11.«İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri

nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında» Qanun

12.«Sərnisinlərin icbari sığortası haqqında» Qanun

İnternet saytları:

1. *www.maliyye.gov.az*
2. *www.sigorta.maliyye.gov.az*
3. *www.aia.az*
4. *www.banker.az*

Bakı, oktyabr 2011